

**Yeshiva University's
Center for the Jewish Future
and**

Congregation Keter Torah present

***Mourning for
Yerushalayim in 2017
Tisha B'Av 5777***

Rabbi Dr. Jacob J. Schacter
jschacte@yu.edu

August 1, 2017 • ט' אב תשע"ז

The Worldwide Webcast is sponsored

in appreciation of Rabbi Dr. Jacob J. Schacter & Yeshiva University and in commemoration of the 39th Yahrzeit for Helen Friedman Kuflik, Hodel Ruchama bat Avraham Shlomo v'Etta Malka, by Dr. Alan and Shuli Rockoff of Boston.

**Tisha B'av Presentation hosted and sponsored
by Congregation Keter Torah, and by**

Diana & Michael Feintuch and family to commemorate the yartzeit of Michael's grandfather, Dovid Leib ben Shmuel Zelleg, David Boodman, z"l

Batya & Nachman Paul to commemorate the yartzeit of Batya's grandfather, Chaim Eliezer ben Zalman, Eli Muller, z"l,
and in memory of Rochel Leah bat Moshe, Rochelle Shoretz, z"l

מעלה אשר צנתי גואי כי ע"י הצבי צנתי
צראי זוכה ונכנס לפנים, וכמו שכלוחות
שניות ע"י היגיעה בחורה שבע"פ יכול
לזכות לבוא אל השורש כי בפנים עדיין
מדרגת לוחות ראשונות קיימת וכמו
שבארנו דע"י "אחורי" בא גם אל "פני",
כמו כן צנית המקדש ע"י הצבי על חורבן
בית המקדש של מטה זוכה ורואה ומרגיש
בשמחתה של בית המקדש דלמעלה, מצנתי
צראי נכנס לבתי גואי ושם הלא - עו
וחדוה במקומו.

ברמב"ן פ' ואתחנן מביא לשון חז"ל
"עבדהו במקדשו עבדהו בחורו" וכן
מזאר בספרי פרשת עקב על הפסוק
"ולעבדו בכל לבבכם" - זה תלמוד תורה
וכו' - "כשם שעבדת מוצת קרוי עבדה
כך תלמוד קרויה עבדה".

ובשעת בנין בית המקדש הימה
החגלות השכינה סיוע גדולה לעבדה וכן
צנית שני ע"י הנהגת חורה שבע"פ
שהימה גלוי' הי' זה סיוע גדולה לעבדה
בחורה, ומעת שחסרנו כל אלה עדיין
העבדה במקומה עומדת "עבדהו
במקדשו" ע"י המשוקה לבנין המקדש
והזפי' לישועה וההתאבלות על ירושלים,
"ועבדהו בחורה" ע"י יגיעה בחורה, רק
דנגלות העבדה קשה וכדאי' בגמ' חגיגה
(ה: "כיון שגלו ממקומן אין לך ביטול
חורה גדול מזה" אבל ע"י היגיעה יכולין

במס' חגיגה (ה: מביא את הפסוק "ואם
לא תשמעוה במקתרים חצבה נפשי מפני
גוה" ואמר רשב"א אמר רב "מקום יש לו
להקב"ה ומסתרים שמו". ומקשה הגמ'
ומי איכא צבי' קמיה הקב"ה והאמר רב
פפא אין עניבות לפני הקב"ה שנאמר הוד
והדר לפניו עו וחדוה במקומו, ומתוך
הגמ' הא צנתי גואי הא צנתי צראי ופירש
רש"י דצנתי גואי איכא צבי' דכתיב
במסתרים, אבל ר"ח פירש להיפך "כי
ליכא צבי' צנתי גואי ומקום הנקרא
מסתרים צנתי צראי הוא" ופירוש זה
מיושב מאד בלשון הפסוק "עו וחדוה
במקומו", כי במקומו ליכא צבי' כלל כי
במקדש של מעלה לא הי' חורבן וכדאיחא
במס' חגיגה (יב: "זבול" - שבו ירושלים
וביהמ"ק ומוצת צנו ומיכאל השר הגדול
עומד ומקריב עליו קרבן", ורק צנתי
צראי יש צבי' במקום ששמו מסתרים היינו
על העדר החגלות המקדש ממעלה למטה
על זה כביכול זוכה, אבל במקדש של
מעלה אין חורבן ואין צבי' אלא עו וחדוה
במקומו.

ועפ"י"ו יש להבין מה דאיחא בגמ'
חגיגה (ל: כל המתאבל על ירושלים זוכה
ורואה בשמחתה, ופירש השפ"א דלשון
הווה מורה דמי שמתאבל על ירושלים זוכה
ורואה עכשיו בשמחתה. וי"ל דהיינו שיוכל
להרגיש גם בנין ירושלים - ירושלים של

יהוה אלהינו יהוה אחד
יהוה אחד יהוה אחד

*

עוד לנו דברים בזה. אין אפרים הענין בת"ב ואין נופלים על פניהם
כיום דמקרי מועד" (א"ח תקנת ד). אדמו"ר אמר על זה דבר עמוק: "ישנם
מועדים של קירוב — שלש הרגלים — וישנו מועד של ריחוק מהבורא. אך הנה יש עוד מצב
ויש להבין אף שיה' לקבוע מועד על ריחוק מהבורא. אך הנה יש עוד מצב
שלישי. מלבד קירוב וריחוק. והוא מה שכתב רבינו יונה על אנשים אשר "מקרב
לכם אבר השבון על נפשם. כי גוי אחד עצומה הנה. וכמה הם במדרגה
התחתונה" (שע"ת ב. ס.).

מקרב לכם אבר השבון על נפשם" — לא קרוב ולא רחוק — פורח כאור.
ויכול לדמות שהוא אים שלם ובאמת הוא רשע. הישב שהוא עושה מצוות ובאמת
הו עבירות — עושה מעשה זמרי ומבקש שבר כפנתם. והוי המדרגה התחתונה.
וימר גרועה מהכל. על זה חבץ ירמיהו הנביא את דורו: "אף האמרי לא
נסמאתי. אחרי הבעלים לא הלכתי — ראי דרכך בניא. דעי מה עשיתי? (ב. כט).
גם כנפיד נמצאו דם נפשות איונים נקיים. לא במתחרת מצאתים כי על כל
איה — ותאמרי כי נקיתי. אך שב אפו ממני. הנני נשפט אמת על אמר לא
חסאתי? (ב. לד-לה). הרי נחמתי עם ירמיהו. והאינו באמת כי אין צול
בנפס וגם על העבדות ורח ועל שפיכת הדמים מצאו הירוצים. והנה א אמרתי:
על רשע המורה על פשעו הוא יכול לרחם. אך לא על מי שאבר השבון מלבנו!
"ר"ש בו חלפוא אומר: אבר הקב"ה לירושלים על מה הכאתי כל המשפס
הללו? בשביל שאמרת לא חסאתי. שגא הנני נשפט אמת על אמר לא חסאתי"
(ילקוט ש.ס.).

זה היה מצב הדור לפני חורבן הבית. אך בבוא החורבן נפקחו עיניהם והכירו
את עצמת ריחוקם. וצל הכרת הריחוק הזה קבעו מועד של ריחוק. ועומק הענין
הוא זה: באשר אדם עומד על עצמת ריחוקו ממנו יה' הוא נבחר: אמנם רחוק.
אבל יחס לא ככר בניו לבין בורא. משא"כ כאשר אבר לו חשבון על נפשו ששם
אין כל יחס. הלא א' אמת ה'. ובאופן החשבון הוא חי לגברי בשקר ושם אין
יחס: נעמדו על הריחוק הוא מצטער על הריחוק. אבל הוא עמד על האמת.
ונקודת האמת הזאת כבר מקרבנו אליו יה'. וי בהכרת אמת זאת. אף שהריחוק
הוא נורא. לקבוע עליה. מועד של ריחוק!
אין לנו השנה ממדרגת הכלל ישראל בזמן שבית מקדשו קיים. כי אין לנו
השנה בקדושת בית המקדש. אך אנחנו, שקועים אנו במצבי נופנו והבלי
זמננו הנו מוצאים כל סימננו בעולם מנושם זה ולא חסר לנו דבר בחורבן
בית המקדש. מקרב לבנו אבר השבון על נפשנו ומצבנו. ננסה כפי האב לעבור
על כל עצמת הריחוק שלנו מהבורא יה'. והנה כדי ערדנו על ריחוק זה נכל
לקבוע כבר מועד של ריחוק.

וראה לו יעלים. אין פחות משנים ויורדים. שנים ומפון
שהמלאך שלישו של עולם שנאמר ויהיאל. ויגויחו
כחמישי ופניו כמראה כרן ועיניו כלפידו אש וזרעתי
ומרגלתיו כעין נחשת קלל ר'. היא ורפי נפאי חד אמר
עולים ויורדין כסלם וחד אמר עולים ויורדים פיעקב מאן
דאמר עולים ויורדים כסלם נחא ונאן דאמר עולים
ויורדים כיעקב מעלים ומורדים כו אפזים כו קפזים כו
שוזנטים כו שנאמר וישעה כו ג. ישראל אשר כו אחפארי
את הוא שאיקונין שלף תקוקה למעלה עולים למעלה
ורואים אקונין שלו ויורדים למטה ומוצאים אותו ישן
משל למלך שהיה יושב ודן עולים לכסילקי ומוצאים
אותו דן ויוצאין כפרד ומוצאים אותו ישן. דבר אחר
למעלן כו מי שהוא אומר זכותו עולה חוכתו יורד למשן
כו מי שהוא אומר זכותו יורד חוכתו עולה. דבר אחר
יעלים ויורדים כו יעלים אותם שלוו אותו בארץ ישראל
יורדים אלו שלוו אותו בחוצה לארץ ר'. לוי פשם ר'.

ל

דבר אחר יהשילך משמנים ארץ תפארת ישראל. אמר
רבי רהושע ברבי נחמן משל לכני מדינה שעשו עשרה
למלך הקניטוהו וסבלן הקניטוהו וסבלן אחר כו אמר
להם המלך פלום אהם מקניטין אותי אלא פעבור עשרה
שעשרתם לי הו לכון טרין פאפצון כו אמר הקדוש
ברוך הוא לישראל פלום אהם מקניטין אותי אלא פשכיל
איקונין של יעקב שתקוקה על כסאי הו לכון טרין
כאפרכון הוי יהשילך משמנים ארץ וגו'.

מדרש אברה

עך יוסף

הא לבון טרין כו. פירש כפי מה נכח ונחמה לפניהם:
אלא בשביל איקונין של יעקב. הנהו דאיקונין אל יעקב
התקוקה עי כסאל הלוטת. הוה כסאי כות ורטי כסיה כסיה
זלמתי. וכל כסאל חותית משאי. והאי כסיה זמית נעסרת. י.

כבוד ר' הוא סויה על ורטי זרע
חמת וחמר סילו מן כסויב לון י.
מחכני כסני על זה הכלל האיקוניס
למייס. י. לון כולו כוה לגנין
מליס וויסין כמנא הוי השליך
כו תפארת ישראל. תפארת
כאלו הוה איקונין אל יעקב כידום
לחמי חלום ותפסת כפוסת (2)

שכל השומע סתם מפי עדים פלוני קלל בשם זה קורע. וכן השומע מפי העד פלוני קלל בשם המיוחד או בכנוי הראוי לקרוע. קרוע עליו. והשומע שלא מפי עדים אינו קורע.

סנהדרין 90: אמר רב יהודה אמר שמואל השומע אזכרה מפי הארמי אינו חייב לקרוע. וא"ת רבשקה. ישראל מומר הוה. ואמר ר"י אמר שמואל אין קורעין אלא על שם המיוחד בלבד, אבל בכינוי לא. ופליגי דר' חייא בתרבייהו. דאר"ח השומע אזכרה בזמן הזה. אינו חייב לקרוע, שאם אין אתה אומר כן נתמלא כל הבגד קרעים. ממאן אלימא מישאל מי פקירי כולי האי, אלא פשיטא מארמי, ואי שם המיוחד מי גמירי. אלא לאו בכינוי, וש"מ אפילו מארמי ש"מ. והלכתא כרבי חייא. הלכך מן הארמי אינו קורע. אבל מישאל חייב לקרוע. אפילו בזמן הזה ואפילו בכינוי.

אמר רב הונא 92: הרואה ס"ת שנשרף 93 חייב לקרוע שתי קריעות, אחת על הגויל, ואחת על האותיות 94. שנאמר ויהי דבר ה' אל ירמיהו אחרי שרוף המלך יהויקים את המגלה ואת הדברים. ולא אמרו שחייב לקרוע אלא כגון שנשרף בזרוע. וכמעשה שהיה. ערי יהודה, דכתיב ויבואו אנשים משכם משילה ומשומרון שמונים איש מגולחי זקן וקרועי בגדים 95. אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה א"ר אלעזר הרואה ערי יהודה בחרבנן אומר ערי קדשך היו מדבר 96. וקורע. ירושלים בחרבנה אומר ציון מדבר היתה ירושלים שממה 97. וקורע. בית המקדש בחרבנו אומר בית קדשנו ותפארתנו אשר הללך אבותינו היה לשרפת אש וכל מחמדנו היה לחרבה 98. וקורע. וקורע על המקדש, ומוסיף על ירושלים, כשפגע במקדש תחלה. קורע טפח ומוסיף כל שהוא. ואם פגע בירושלים תחלה קורע על ירושלים בפני עצמה ועל המקדש בפני עצמו. קריעה טפח לכל אחד. ואני תמה כיון דקתני על ערי יהודה בחרבנן קורע, מה צריך לומר ירושלים בחרבנה והלא ירושלים בכלל היתה. ויש לומר שאם קרע על ערי יהודה, חוזר וקורע על ירושלים. שאלו בשאר ערי יהודה קרע על אחת מהן אינו קורע על השנית. וקורע על ערי יהודה בפני עצמן ועל ירושלים קרע אחר בפני עצמו. ואם קרע על ירושלים תחלה אינו קורע על שאר ערי יהודה, שכבר קרע לקדושה שבכולן. ירושלמי בפרק הרואה 99: שמעון קמטריא שאל לר' חייא בר אבא. בגין דאנא חמר. וסליק לירושלים בכל שעה 99, מהו שנקרע. א"ל בתוך ל' יום אין אתה צריך לקרוע. לאחר שלשים יום צריך לקרוע.

הל' גזירות פ"ה

יזר מרדו א"ל וכו' אלא ק' למח חכמים כד לרס לא ניב נסד וחסיר ט דבר טעם. וכן דבריאל נבלי נבלי כול לא ידן למיכר וסטיק ק' למח חכמים כד לרס לא ניב נסד דרס לא מסקנא כול. ועוד דלפ"ל דלתי כרייתא אכדי אסר דסאי סלכס כקיימס ולא ככרייתא דעסוס דמרי דמרת מייסי (כ נכרייתא לא מבעט מילגל דסאי סככס סוהה. וסד דרס אכס למיכר דלס פליגי דבהול מסרי נוחי טרי לו סכיר ט חול לו סק לו סיייר ט למכ כל למכ וכרייתא קיימס הי סקסס דהל וסן ולדך דכרי סכור מלי יוס סד סכין סלכיס ומלי יוס סס לא ניב נסד דכרייתא סד יניס ומכ כין ז' לא סלכר רניס כוס וסכיר כוס. לך נ"ל עכסד לא חק דכרי רניס כלל דכריס לא למי סד קסיר דל מיי סד שיש ולא סלי למיכר אלא מיי יזר מרד, וק' פטרס דכרי רניס סכס חקט סכמי סכר נפויס חזיר סלס כון לעלס כין ססייד ומכיר ככין כפולס חכ כרייתא סכרס כסין לרס חקק כניס סייס כלל סהולק סין ססייד ולן מכיין ולן ססייד כון ססוהס ומפסס ליכ דסיר וכיר וזיס מיי ססוהס וליריס סס ולסכר דלס מכיין ולן ססייד כס ססוהס וליריס ולן ססייד לים מיי יזר אלא כפססו ולק סין ססייד וכל ססוהס יכיר וסיית דל"ל כיר וסוה כלל סיד חלה

הדברים כדי לזכור ירושלים שנאמר אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני הדבק לשוני להכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שסתי: י"ד יוכן נזרו שלא לנגן בכלי [פ] שיר. וכל מיני זמר וכל כשמיעי קול של שיר אסור לזמור בהן ואסור לשומען בפני החורבן. ואפילו שירה בפה על היין אסורה שנאמר בשיר לא ישיר יין. וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תושבות או [ו] שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן על היין: ל"ן ואחר כך נזרו על עטרות חתנים שלא להניחם כלל. ושלא יניח התקן בראשו שום כליל שנאמר הבר הסננפת ודרם העטרה. יוכן נזרו על עטרות כלות אם היה של כסף או זהב אבל של נדיל סוהר לכלה: ל"ז מי שראה ערי יהודה בחורבנם אמר ערי קדשך היו מדבר וקורע. ראה ירושלים בחורבנה אמר ירושלים מדבר וני. בית המקדש בחורבנו אמר בית קדשנו ותפארתנו וני וקורע. ומהיכן חייב לקרוע סן הצופים. וכשיגיע למקדש קורע קרע אחר. ואם פני במקדש תחלה כשיבא סדרך הסדבר קורע על המקדש ומוסיף על כולם קורע כידו סעומד וקורע כל ואיט סאהה קרעים אלו לעולם. אבל רשאי

סכס רניס על כסף לו יזר וסיקר סק אלא סיק סכרוח אלא לכה אלא לסכר רניס סוהרוס:
סז סו סלכר ערי יסדס כמורכס לומר ערי קרע כיו מדנר וקורע וכו'. כמסד קין נ"ל וכל פלחין וק' כ"ז א"ר ללכר כחולס ערי יהודה כמורכס לומר ערי קרע כיו וכו' ירושלים כמורכנה לומר ירושלים מדנר סוהס וכו' ניה סקדס כמורכס לומר בית קדש ותפארתנו וכו' וקורע כל סקדס ומסיף על ירושלים כשעס כמקדס חלה ולס לנס כירוסלים הלה קורע על ירושלים כמי פלכס ועל סקדס נס"ס. ונכס כרפכ"ז ז"ל ליי סכס על ערי יהודה כמורכנה קרע סח לך לומר כירוסלים כמורכנה וכלל ככלל סוהס. וי"ל סלכר קרע כמי יסדס מיר וקורע כל ירושלים סלינו כסכר כרי יזרד קרע על לחס כין לים קרע כל סוהס וקורע על ערי יהודה כמי סלס ועל ירושלים קרע לרס ולס קרע על ירושלים חלה לים קרע על סל ערי יסודס כסכר קרע לקורע סכנולה. סכ"ל:
יז כל סקדס סלס כין כירוס וכו' וכו' סס ולס קרעים סלס ספלחין סכירס על

הסנה הראב"ד י"ל סקדס וכו'. א"ל לא ק' נהל סן ככרייתא סכרי סס כרפכ"ז לא סכו לאכרי וללס אלא כלייתו ככרי אלא כלי וכל ככרייתא סליי ע' סלכר סל לס לא סכו א"ל סקדס

הלכה טו ואח"כ גורו על עטרות החנים כו'. זה ר"ל לכל אדם
אף אינו חתן עיין גיטין ד' ז' ע"א:
שם וישלא יניח כו'. זה ר"ל חופת חתנים דכאן:
הלכה טז מי שראה כו' ראה ירושלים כו'. והנה לא כתב
וקורע גבי ירושלים וס"ל דכיון שקבר קרע על ערי
יהודה א"ל לחזור ולקרוע והא דבגמ' נקט וקורע נ"מ אס הוא כולד
בערי יהודה דאז לריך לקרוע על ירושלים וגם נ"מ אס ירושלים
נשארה בקדושה או לא עיין תוס' זבחים ד' ס"א וברכות ד' ס"ב
ע"ב ע"ש ומש"כ רבינו ז"ל בהל' בית הבחירה ובהל' ביאת מקדש
פ"ג ה"ח ע"ש מש"כ בזה:

והנה לא כתב
וקורע גבי ירושלים

ערי קדש היו מדבר וקורע עוד באחרות
וכשרואה ירושלים אומר ציון מדבר היתה ירושלים שנסח
וקרע וכשרואה בית המקדש אומר בית קדשנו ותפארתנו אשר
הללך בו אבותינו היה לשריפת אש וכל מחסדינו היה להרבה
וקרע ומהיכן חייב לקרוע משיניע לצופים ואם ראה המקדש
תחלה קרע על המקדש ומוסיף על ירושלים ואם ראה ירושלים
תחלה קרע על ירושלים בפני ועל המקדש בפני עצמו היה
הולך ובא אס שהה ל' יום שלא ראה אותו צריך לקרוע פחות
מכן א"צ לקרוע וצריך לקרוע מעומד וכל בגדים שעליו עד
שמגלה לבו ואסיר לאחותן פי' תפירה מבפנים ואחרת עליה
מבחוץ אבל סותר למוללן ולשוללן וללוקמן ולעשות כמין סולמות
פירוש תפירות שאינן מיושרות:

תקנת הרואה ערי ישראל כחורבן אומר וכו' בפ' אלו מנחין ת"ר ואלו
קרעין שאין תחאחין כו' ועל ערי יהודה ועל התקדש ועל
ירושל' וקורע על מקדש ומוסיף על ירושל' ובגמ' ערי יהודה מנל דכתיב ויבואו אנשים
משכס משילה ומשומרון שמונים איש מנולמי וקו' וקרועי בגדים ומתגודדים ומנחה
ולבונה בידם להביא בית ה' מקרא זה כתוב בירמיה נחמשה גדליה אחר החורבן
שכבר היו ערי יהודה חריבות וכשנסעו ממקומם לא ידעו בחורבנם וכששמעו בדרך
גלחו וקנסו וקרעו בגדיהם והתגודדו ומ'ס הכתוב ויבואו האנשים משכס וגו' איט
לומר שקרעו על שכס וזילה וזומרון שהן ערי ישראל אלא לומר כי שם ביתם ונעקרו
ליך ליהודה להביא מנחה בית ה' ובדרך שמשו כי נחרר וקרעו בגדיהם וזה פשוט
ולא הוצרכו לכתבו אלא מפני שראויי בני דק"ל כיון דכתיב ויבואו אנשים משכס
וגו' והני עיירות ערי ישראל הם הול"ל דעל כל ערי ישראל קריעין ולא דק'
ואיכא למהך ודילמא לא קרעו בגדיהם מפני חורבן יהודה אלא מפני חורבן
הבית ששמעו בדרך שזכו פשוטו של מקרא וכן פי' רש"י והר"ק לגס דקרעו בגדיהן
על חורבן בית המקדש וכן משמע התקרא שפיר ומנחה ולבונה בידם להביא בית ה' דבא לומר מפני
בגדיהם ונ"ל דמאחר שלא הגיעו אז אלא למצפה שהיא אחת מערי יהודה לא היה להם לקרוע על התקדש עד שיגיעו שם ויראו חורבנם כחוף להם כחן הצופים לירושלים
אלא כפי' דקריעתם היה בשביל החורבן מצפה שראו אז כחוף להם שהיה אחת מערי יהודה ומינה נלמד בבב"ש שצריך לקרוע על התקדש ועל ירושל' כשרואה חורבנם
ומשמע דעל ערי ישראל אין צריך לקרוע דלא אמרו אלא בערי יהודה וכמנשה שהיה אכל ערי ישראל דלא חשיבו כערי יהודה לא גם כל הפוסקי' כתבו דין זה בערי
דוקא וכן כתב רבינו בסו' י"ח ואל"כ ערי ישראל דנקט הכא לאו דוקא וכ"כ ב"י ושכן המנהג שלא לקרוע אלא על ערי יהודה דוקא ע"כ: ופשוט הוא דהאי ערי יהודה
בחורבן דקאמר היינו אפי' יש שם וישוב כל שיד האומות שולטת עליו בחורבן מיקרי דהא מצפה שקרעו עליה היה שם וישוב עם רב מיהודי' וכשרים אנשי מלחמה דבדין
לא ידעו הם שנהרג גדליה ואת כל היהודים אשר היו אתו במצפה ואפי"כ קרעו בגדיהם מפני שהיה תחת יד מלך בבל: ומ"ש אומר על הראשונה שראוה

ר 2 סולוביץ' ק, מסורה 3
(אחול, אגף)

יט

מפני השמועה

אפי', ולא הי' מצורף למנין השומעים, ממילא לא הי' נוהג בו הך דינא דאסור לספר, וממילא מובן שפיר מה שהיה גורס לעצמו בשעת קרה"ת.

ומן הנכון להחמיר כהך דיעה בתוס' סוטה, ודלא כפרמ"ג הנ"ל, ולדקדק תמיד בשעת קרה"ת להיות פניו כלפי הספר בשעת קרה"ת.

בענין אמירת נחם

כשנכבשה ירושלים כמלחמת ששת הימים היו אלו שרצו לשנות את נוסח תפלת נחם: ואת העיר האבלה והחרבה והבזויה והשוממה האבלה מכלי בניה והחרבה ממעונותיה והבזויה מכבודה, השוממה מאין יושב, והיא יושבת וראשה חפוי כאשר עקרה שלא ילדה, שטענו שהרי ירושלים עכשיו ביד ישראל ואינה עוד חרבה ובזויה.

ורבינו התנגד לדבריהם בכל תוקף, ראשית מפני שאין לנו לשנות את נוסח התפלה שנתקן על ידי חז"ל. ועוד אמר שכל זמן שהמקדש חרוב, אף שירושלים בנויה וכיד ישראל, מ"מ נחשבת ירושלים גם לעיר חרבה, שהרי להרמב"ם קדושת ירושלים היא קדושת מקדש, וכדמבואר ברמב"ם בפ"י המשניות על המשנה בר"ה (דף כט:): דחנן יו"ט של ר"ה שחל להיות נשבת כמקדש היו תוקעין אבל לא במדינה, והרמב"ם פירש דמקדש היינו כל ירושלים: וכן הוא ברמב"ם פ"ב משופר ה' ח', ולכן פסק הרמב"ם (רפ"ו מהל' בית הבחירה ה' ט"ז) דקדושת המקדש וירושלים אינה כטלה, דהוי מפני השכינה. וכונתו, דירושלים הוא חלק מהמקדש, ולכן כל זמן שהמקדש חרב, אף ירושלים נחשבת כחרבה.

הַרְבֵּיִם יְדֵי חוֹבְתָן. זֶה הַקָּדָשׁ כֶּלֶס שְׂאִינוֹ מִחֵיב בְּדָבָר, אֵינוֹ מוֹצִיא אֶת הַרְבֵּיִם יְדֵי חוֹבְתָן.
פרק רביעי

משנה א'

יום טוב שֶׁשׁ רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל לְהִיטוֹת בַּשַּׁבָּת, בְּמִקְדָּשׁ הָיָה תוֹקְעִים, אֲבָל לֹא בַּמִּדְבָּר. מִשְׁחָרְבֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הִתְקִין בְּכֹן יוֹחֲנָן בֶּן זַבְדִּי, שֶׁהָיָה תוֹקְעִין בְּכֹל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית דִּין. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: דֹּא הִתְקִין בְּכֹן יוֹחֲנָן בֶּן זַבְדִּי אֶלְעָזָר בִּיבְנֵהוּ בְּקָבֵד. אָמְרוּ לוֹ: אֲחָד יבְנֵהוּ וְאֲחָד כֶּלֶס מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית דִּין.

היה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל כו' : (דף כט)
דיבר בכלן כפי מה שאנחנו לריכין בו כמה שאנחנו בדרבט ולפי טונת המסכתא :

פרק רביעי

יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת כו' : (שם ע"ג)
כבר בארנו פעמיים כי מקדש חקלא ירושלים כולה ומדינה שאר העיריות שכל ארץ ישראל : והפעם שנבטרו נאסרה הקיעה שופר בשבת גזירה שמה יסלנו בידו ויסבירו ד' אמות בראות הרבים כמו שבארנו בלולב לפי שתקיעת שופר אינה מלאכה . ואמרו אחד ביבנה ואחד בכל מקום שיש בו בית דין ר"ל כי אפילו כשהיו בית דין שבירים במקום למקום ונתארחו במקום מן המקומות לא על דעת להתייבש שם יש להם לתקוע שם האופר ואין הלכה אלא כשזכרנו קודם שאין תוקעין אותו אלא במקום שיש שם בית דין קבוע ואין הלכה כרי אליעזר :

היה יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת כו' : (שם ע"ג)

בַּמִּשְׁחָה עָשָׂר בּוֹ שֶׁתְּחַנּוּת הָיָה יוֹשְׁבֵיִן בְּמִדְבָּרָהּ. בְּעֵשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה יָשָׁבוּ בְּמִקְדָּשׁ; מִשְׁיָשָׁבוּ בְּמִקְדָּשׁ הִתְחִילוּ לְשַׁשְׁבֹּן. אֵת מִי מִמְשַׁקְנֵינִי? לְוִיִּם וַיִּשְׂרָאֵלִים, גֵּרִים וְעַבְדִּים מִשְׁחָרְרִים, אֲבָל לֹא נָשִׁים וְעַבְדִּים וְקַטְנִים. כֶּל קֶטֶן שֶׁהִתְחִיל אָבִיו לְשַׁקֵּד עַל יְדוֹ, שׁוֹב אֵינוֹ פּוֹסֵק. וְאֵין מִמְשַׁקְנֵינִי אֶת הַכֹּהֲנִים, מִפְּנֵי דַרְכֵי שְׁלוֹם.

במצי בו שאלחנות היו יושבין כו' :

אולחן עם לשולחן שלפני האולחני שמקבל עליו משות וכן קורין התלפני שולחני בכל המסנה : ומדינה עם לכל ערי ישראל מלבד ירושלים וכבר בארנו זה נמס' מעשר שני : פירוש למשכן שמשכנין מן שאינו שוקל כלומר שמוציאין העבוס מכיהו הרגום אם חבול תחבול אם משכונא חסכ : וקפן שלא הביא שחי שערות אין ממשכנין אותו אלא שמיחין אותו ואם נתן מקבלין מידו אמרו אין ממשכנין עד שיביא שחי שערות ואם אביו נתן בעבורו והוא קפן אומרין לו מאחר שגחת עליו הסכה שערות והעמדת עליו זאת המטה חן עליו תמיד עד שיעיב ולא הפסוק וזה ענין אמרם כל קפן שהחיל אביו לשקול על ידו איט פוסק :

סוכה פרק ג'

אֲחֵרָיו - יְבָרַךְ אֲחֵרָיו, הַכֹּל בְּמִנְהַג הַמִּדְבָּרָהּ. הַלְוִיִּם לְדָבָר מִמְּבָרְוֹ בְּשָׁבִיעִית. נוֹתֵן לוֹ אֶתְרוּגָה בְּמִתְנָהּ, כְּפִי שְׂאִין רִשָּׁאֵי לְדָקְחוֹ בְּשָׁבִיעִית.

משנה י"ב

בְּרֵאשׁוֹנָה הֵיךְ לְדָבָר נִטְרָף בְּמִקְדָּשׁ שְׁבָעָה, וּבַמִּדְבָּרָהּ יוֹם אֶחָד. מִשְׁחָרְבֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הִתְקִין בְּכֹן יוֹחֲנָן בֶּן זַבְדִּי, שֶׁהָיָה לְדָבָר נִטְרָף בְּמִדְבָּרָהּ שְׁבָעָה, וְזָכַר לְמִקְדָּשׁ, וְשִׁיחָה יוֹם הַגֹּף כְּלוֹ אֶסוּר.

בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה כו' : (דף נ"א ע"א)
מדינה היא כל העיריות שבא"י מלבד ירושלים וכבר בארנו זה נמס' מעשר שני . ויום הגף הוא יום ששה עשר מניסן שאמר בו השם והניף את העומר ודרש ר' יוחנן בן זכאי אחר חורבן הבית יום ששה עשר מניסן אסור לאכול חדש כל היום וזה ענין התקין וכן אמרו מאי התקין דרש והתקין ועוד יחבארו עיקרי זה המאמר ופעמו בעשירי ממש' מנחות ואלו התקנות כולם הלכה בכל מקום שנתאמא מהם דבר דבר בכל המסנה :

(5) 14/18

נתחלקה לעניין זה שנקרא "חלקו של יהודה" או "חלקו של בנימין", לא נתחלקה בדיני ממונות להיות ממונו של שבט יהודה או של שבט בנימין, ויש אצלנו בזה אריכות דברים במק"א, (בס' ארץ הצבי סי' ל'), ואכ"מ.

י. גדר ירושלים כחרכנה

והנה להלכה תפסו האחרונים כדעת הב"ח והמג"א (אות ז), דבזמן שערי יהודה נמצאות תחת שלטון ישראל, וזה מיקרי כבר "כבניינן", וליכא חיוב קריעה. ולכן נהגו שלא לקרוע בזה"ז על ערי יהודה. ועל ראיית המקדש בחורבנו יש לקרוע, אע"פ שהוא כעת תחת שלטון ישראל, דמכ"מ עדיין הוא בחורבנו. ונהגו לקרוע כשרואים את הכותל או את הכיפה, אעפ"י שאין רואים את קרקע העזרה, וכמש"כ הב"ח להדיא (בסי' תקסא). [והופתתי לשמוע שיש מהרבנים הצעירים שבא"י שפוסקים שבוזה"ז, שמקום המקדש נמצא תחת שלטון ישראל, שאין עוד חובת קריעה עליו. ומור"ר הגריד"ס, ז"ל, תפס בפשיטות כביעתא בכותחא, ולא כן.]

אך בנוגע לחובת הקריעה על ירושלים בחורבנה, בזה נחלקו גדולי זמננו. יש מהם שסוברים, שירושלים היתה עיקר עיר המלוכה, וחובת הקריעה עליה היא בתורת אבלות על אברן שלטון ומלכות ישראל, וא"כ, לאחר מלחמת ששת הימים, שהיא נמצאת תחת שלטון ישראל, שוב אין על מה לקרוע¹⁰.

שמחחילת הקמת המדינה, שיש להם להתחיל השנה החדשה מ"ח ניסן ולא מה' אייר, וכדקיי"ל ריש מס' ר"ה, דר"ה למלכי ישראל הוא באחד בניסן, ומבואר שם בר"ן (דף ב ע"א ברפי הרי"ף, ד"ה לפיכך), דאין זה מנהג בעלמא, שכך הנהיגו בתקופת התנאים, אלא דין דאורייתא הוא זה, ונכלל במצות חורדש הזה לכם, עיי"ש היטב ואכ"מ.

נתחלקו לשבטים — יחד עם הבנת התוס' (יומא) דעניין לא נתחלקה לשבטים היינו כפשוטה, דלא נתחלקה כלל וכלל, שפיר יוצא שאין לקרוע על העיר חברון, דבאמת איננה מ"ערי יהודה" — על פי דין.

אכן להלכה לא קיי"ל הכי, דכל ג' היסודות ששיטה זו בנויה עליהם רעועים הן: א) דלהלכה הרי תפסו כל הפוסקים כדעת הב"ח, דבזמן שערי יהודה הן תחת שלטון מלכות ישראל, מיקריין "כבניינן", אפילו בזמן שעדיין אין בית המקדש בנוי. וא"כ יוצא שאין הקריעה על ערי יהודה בתורת "ערי יהודה" דווקא, אלא בתורת עיקר ערי המלוכה, וא"כ הדבר, אין כבר נפק"מ כלל בכל הדיון של "לא נתחלקה לשבטים"; ב) הרמב"ם, בכתבו שאין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת, הביא פסוק בפני עצמו, ועל הא דאין ירושלים נעשית עיר הנדחת הביא פסוק אחר, ונראה מפשטות לשון הרמב"ם, שאין זה מטעם שכל ערי המקלט לא נתחלקו לשבטים, וכפי שהבינו בדעתו הראב"ד ובעל מגדל עוז, אלא כמו שהעיר בזה הג"ר זלמן מוואלאזין (הו"ד בספר תולדות אדם, פרק ה), דדין זה של הרמב"ם דאין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת מקורו להדיא בספרי לפ' מסעי מגזזה"כ מיוחדת, והיא אחת מהלכות ערי מקלט, ואינו מטעם שלא נתחלקו העיירות האלו לשבטים כלל; ג) דאפילו בירושלים, שמבואר בגמ' שלא נתחלקה לשבטים, אין מן ההכרח לומר כהבנת התוס' יומא, שלא נתחלקה לשבטים כלל, די"ל דאף

10) ומה שפקפקו אחרים לומר דבעינן דווקא שלטון ישראל המתנהג עפ"י התורה, צע"ג, דהלא בזמן בית ראשון היו הרבה מן המלכים עובדי ע"ז וכו', ומכ"מ נראה פשוט שהי' דין המדינה או כדין "מלכות ישראל" (עי' הר הקודש, עמ' כד"כו). ואגב מטעם זה הי' נראה פשוט, שאלה הנוהגים למנות בכחובות או בהזמנות לחתונות וכדומה, למניין השנים

המקדש — בירושלים. וזוהי כוונת המשנה (פ"א דכלים מ"ו), עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, ומה היא קדושה, שמביאין ממנה העומר והביכורים ושתי הלחם וכו', עיירות המוקפות חומה וכו', לפנין מן החומה מקודש מהם שאוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני וגו'. והקשו המפרשים, אמאי לא תנן במתניתין, שא"י מקודשת מכל הארצות שחייבת בתרומות ובמעשרות ובשמיטה וכיובל ובלקט שכחה ופאה ובכל המצוות התלויות בארץ, משא"כ בחו"ל. ומן ההכרח לומר, דהתנא לא קחשיב הכא מעלת א"י מפאת קדושת הארץ שלה, אלא מפאת קדושת המקדש שלה (עי' בקונטרס אוצר הספרי להגר"מ זעמבא, הי"ד, שנרפס ביחד עם הספרי זוטא מש"כ בזה), שאף בכל א"י יש קדושת המקדש במקצת, בדרגה פחותה מאשר בירושלים, ואשר מפאת אותה קדושת המקדש שישנה בכל א"י הוא דקיי"ל, דאין מביאין עומר ושתי הלחם אלא מן הארץ. וכל אותן עשר הקדושות השנויות במשנה שם, כולן מדרגות הן בקדושת המקדש, וכמבואר למעין

אכן שמעתי בזה מכב' מו"ר הגריד"ס ז"ל, שאינו נראה כן, וטפי נראה, שחובת הקריעה על ירושלים היא בתורת אבלות על המקדש בחורבנו. דאף ירושלים יש בה קדושת המקדש — במקצת. דמצינו בתורה לשון "לפני ד'" בג' משמעויות, דלפעמים קאי אכל העיר ירושלים, וכדכתיב, ואכלת שם לפני ד' אלקיך מעשר דגנך וגו', וקדשים קלים ומע"ש הלא נאכלים הם בכל העיר. ולפעמים קאי אהר הבית, כדכתיב בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ד', ואיתא בגמ' ר"ה (כז א), שלא היו נוהגים כן — לתקוע גם בשופר וגם בחצוצרות, גם כר"ה וגם בתעניות — אלא במקדש ובהר הבית¹¹, עפ"י הך קרא, דכתיב בחצוצרות וכו' לפני המלך ד', הרי דהר הבית קרויה ג"כ "לפני ד'". ומצינו כמה פעמים בתורה ושחט את בן הבקר לפני ד', וקאי דווקא אעזרה. דענין "לפני ד'", כוונתו — במקדש, שהוא בית ד'. וג' חלקים הם לקדושת המקדש, דעיקר קדושת המקדש הוא בעזרה, ולמטה הימנה במעלה יש מקצת קדושת המקדש בהר הבית, ולמטה הימנו במעלה יש פחות קדושת

בעקבי הצאן

קח

כלל זה — דהלכה כדברי המיקל — שייך לגבי קריעה, מכ"מ כבר ביררנו למעלה (אות ד), דשאני קריעה על ירושלים ועל המקדש, שאינה מדין קריעה דעלמא, אלא מדין אבלות. וממילא שפיר שייך לומר בה, דדינה כאבלות, ושהלכה כדברי המיקל באבל. ובפרט, שיש לחוש לאיסור כל תשחית דאווייתא בקורע קריעה שאינו חייב בה (עי' פתחי תשובה לשו"ע יו"ד סי' שמ סק"א).

הרחמן יזכנו לראות בבניין הבית השלישי במהרה, וצום הרביעי וצום החמישי וכו' יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים, ויתבטלו מאליהם כל חיובי אבלות וקריעה הללו, וישארו כל אלו ההלכות רק בבחינת פלפולא בעלמא, ובתורת דרוש וקבל שכר, ולא יהיו עוד להלכה למעשה, אכ"י. הא"

שם. ואף קדושה ירושלים לעניין אכילת קדשים קלים ומעשר שני, מפאת מקצת מקדושת המקדש היא¹².

וה"נ הי' נראה לומר בנר"ד, דחובת הקריעה שתיקנו חכמים ברואה את ירושלים בחורבנה, יסודה בדין אבלות על חורבן הבית, דכל ירושלים יש בה מקצת מקדושת המקדש, וכל זמן שהבית בחורבנו, אפילו נמצאת העיר העתיקה תחת שלטון ישראל, מכ"מ חשובה העיר ירושלים — עפ"י דין — במצב של חורבן, ועדיין תקנת חובת הקריעה במקומה עומדת, עכ"ד. (וקצת כעין זה עיי"ש בס' הר הקודש בשם כמה מגדולי זמננו.)

והנה המנהג הפשוט, שאין קורעין על ירושלים העתיקה כעת שהיא תחת שלטון ישראל, דהלכה כדברי המיקל באבל. ואף דבגמ' מו"ק אמרו, דאבלות לחוד וקריעה לחוד, ואין

י' פוליסה פוליס, האמוציות זכרונות

The Festivals in Halachah (Jerusalem, 1981)

Rending Until now we have spoken of mourning mainly in terms of the negative commandments, prohibitions. There is also a positive commandment (קום ועשה) that expresses mourning over the *Churban*. We read in Tractate *Mo'ed Katan*: "One who sees the cities of the Judean Hills in ruin should say, *Isaiah 64:9*, and rend his garment. [If he sees] Jerusalem in ruins, he should say, *Zion is a wilderness, Jerusalem desolate (ibid.)* and rend his garment. [If he sees] the *Beis HaMikdash* in ruins, he should say, *והבארתנו אשר הללנו אבותינו הנה לשכרפת אש וכל מקומותינו הנה לחורבה — The House of our holiness and our splendor, where our fathers praised You, is a conflagration of fire and all our pleasant things are laid waste (ibid. v.10)*, and rend his garment.¹⁷⁰ If one sees the Temple ruins before those of the city, he should rend his garment over the Temple and then add to the same tear for Jerusalem. If he sees Jerusalem first, he rends his garment, and then rends it again with a separate tear upon seeing the ruins of the *Beis HaMikdash*.¹⁷¹ Having torn his garment over one of the cities of Yehudah, he need not do so again upon seeing other Judean cities — except in the case of Jerusalem, for which he rends his garment a separate time. If he has already torn his garment over Jerusalem, he need not rend it again for the other cities of Yehudah.¹⁷²

The commentators on *Shulchan Aruch* define the term "the cities of Yehudah in ruins" as meaning that the gentiles are ruling over them.¹⁷³ It could be argued that since the liberation of the cities of the Judean hills from gentile rule the law of rending the garment for these cities may no longer be in force.

p. 294

מ

על אמה וכנגד הפתחה¹⁷⁰. ולשון הרמב"ם והשלחן-ערוך: „משחרב בית המקדש תקנו חכמים שהיו באותו הזמן כביט וסד כביט בונים לעולם בנין מסוייד ומכוייר כבנין המלכים. אלא טח ברחו כביט וסד כביט ומשייר מקום אמה על אמה כנגד הפתח בלא סידס... וכן התקינו שהעורך שלחן לעשות סעודה לאורחות מחסר מבנו מעט ומניה מקום פניו בלא קערה מן הקערות הראויות לתת שם, וכשהאשה עושה תכשיט במקום הוחה משוירת מין ממני התכשיט שנוהגות בהם כדי שלא יהיה תכשיט שלים".¹⁷¹ וסם: „וכשהחתן נושא אשה לוקח אפר מקלה ונותן בראשו במקום הנחה תפילין".¹⁷² וברמב"א: „ויש מקומות שנוהגו לשבר כוס בשעת חופה או לשום מפה שחורה או שאר דברי אבלות בראש החתן".¹⁷³ ואף זו גזרו: „שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר, וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמות בהן ואסור לשומען מפני החרכן, ואסילו שיר כמה על היין אסור. שנאמר: כשיר לא ישתי יין, וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תושבתות או שיר של הודאות וכוון חסדי הקביה על הייך".¹⁷⁴ ולצורך מצוה כגון כביט חתן וכלה, הכל שרי... למעשה לא נשאר כל זכר בחיים לאיסור השיר והזמרה. אדרבה, החסידים מרוממים מאד את מעלת הנינוגים. אלא שהתפעלות הנפש הנמשכת מהנינוגים הרי היא גופה, צורך מצוה".

ואבלות בקום ועשה להחרכן: „הרואה ערי יהודה בחורבן, אומר: ערי קודש היו מדבר, וקורע. ירושלים בחורבנה, אומר: ציון מדבר היחה ירושלים שמומה, וקורע. בית המקדש בחורבנו אומר: בית קדשנו ותפארנו אשר הללנו אבותינו היה לשרפת אש וכל מחמדנו היה לחורבה, וקורע".¹⁷⁰ ראה המקדש תחילה, קורע על המקדש ומסויף לקרוע על ירושלים, ראה ירושלים תחילה קורע וחזור וקורע על המקדש".¹⁷¹ קרע על אחת מערי יהודה, אינו חוזר וקורע כשוראה שאר ערי יהודה, חוץ מירושלים שחזור וקורע עליה בפני עצמה: קרע על ירושלים, אינו חוזר וקורע על שאר ערי יהודה".¹⁷² וכמכו הפוסקים: חורבנו של ערי יהודה הוא, שעכ"ם מושלים עליהם. ממתבר, שעם שיהודיון של ערי יהודה מושלון נכריים והקמת מדינת ישראל ואיירנו שזכינו לכך! (כל דין הקריעה על אותן הערים.

170) אבנא בחיאתי, סם. (171) רמב"ם שם, ר"ב. (172) רמב"ם ופריע שם, על יוסף יב"ח שם. (173) בשריע שם. (174) רמב"ם שם, הל"ה שור ושו"ע כ"ב, ג', ע"פ מוסת, מה א, ויב"ח, א, ו' רמב"ם שם, יראה חוספת נסיון סם, ואוצר המאנים, סם, סימנים טו-כ"ב. (175) מועד קטן, כו א; רמב"ם תעניות סם, הל"ה, שור ופריע תקמ"א. (176) סם ונס, (17) רא"ש שם, שריע שם. (178) גי'ה י"פ"ה, בית מ"הו וממנו אחרת"ם שם.

מא א ב פ"י
מב' תפוח כ"י
סגן פסין ג ט"ז
א"ח כ"י תפוח סוף כ"ב
סב ג פ"י ט ט"ז
ט ט"ז
סג ד פ"י ט ט"ז
ט"ז ט ט"ז
א"ח כ"י תפוח סוף כ"ב

אין תענית ליבור בבבל אלא תשעה באב. פ"ה לאכל מבעוד יום
ולאסור במלאכה ושאר חומרי האמורים עם ז'א"ח תשעה באב
מי הו' תענית ליבור לאסור במלאכה וי"ל דה"ק אין תענית ליבור
בבבל אפילו במקום שלא נהגו לעשות מלאכה: **אין** בין תשעה באב

בגדו של אדם הראשון ת"ד *שבעה דברים
מבוסים מבני אדם אלו הן יום המיתה ויום
הנרצח ועומק הרין ואין אדם יודע מה בלבו
של חבירו ואין אדם יודע כמה משחבר
ומלכות בית דוד מתי תחזור ומלכות חייבת
מתי חבלה ת"ד ג' דברים עלו במחשבה
ליבראות ואם לא עלו דין הוא שיעלו על
המת שיסריח ועל המת שישתבח מן הלב
ועל התבואה שתקרב וי"א על המצבע
שיצא: **מתני'** *מקום שנהגו לעשות
מלאכה בתשעה באב עושין מקום שנהגו
שלא לעשות מלאכה אין עושין ובבבל מקום
תלמידי חכמים במל"ג רשב"ג אומר **לעולם**
יעשה אדם עצמו תלמיד חכם: גמ' אבד

מב' תפוח כ"י
סגן פסין ג ט"ז
א"ח כ"י תפוח סוף כ"ב
סב ג פ"י ט ט"ז
ט ט"ז
סג ד פ"י ט ט"ז
ט"ז ט ט"ז
א"ח כ"י תפוח סוף כ"ב
מב' תפוח כ"י
סגן פסין ג ט"ז
א"ח כ"י תפוח סוף כ"ב
סב ג פ"י ט ט"ז
ט ט"ז
סג ד פ"י ט ט"ז
ט"ז ט ט"ז
א"ח כ"י תפוח סוף כ"ב

ליום הכפורים. הא דלא חביב מלאכה
שמותי בתשעה באב במקום שנהגו
גדלה לר"י משום דכספא מסיק לה
לשריותא דמלאכה גבי אין בין ט'
באב לתענית ליבור והא דלא חביב
תפילת געילה ליתא בגי' באב
כדלקמן משום דבבבליה לא חייבי
אלא כמדי דליבור והיתר:
לאו דברי בין בשמחות דידה.
יחמה לר"י המח' קהני גבי
יוה"כ ספיקו הא אפילו דה"י יום
אסור דהוספה יוה"כ דלחרייתא
וחירין דנקץ ספיקו לאשמועינן
דבב' באב אפילו ספיקו מותר:
קביעא דירחא. אין לפרש
בגון בני בבבל שאין
יודעים מתי הוקבע החודש בא"י
שהו לריכוס לעשות יוה"כ שני ימים
דבהדיא אחר כסוף פ"ק דר"ה (דף
כא) שאין עושין אלא יום אחד אלא
ה"פ ספיקו אסור אם מהפסק אפילו

שמואל **אין** תענית ליבור בבבל אלא
תשעה באב בלבד למימרא דסבר שמואל
פ' באב בין השמשות שלו אסור והאמר
שמואל תשעה באב בין השמשות שלו
ועל התבואה שתקרב וי"א על המצבע
שיצא: **מתני'** *מקום שנהגו לעשות
מלאכה בתשעה באב עושין מקום שנהגו
שלא לעשות מלאכה אין עושין ובבבל מקום
תלמידי חכמים במל"ג רשב"ג אומר **לעולם**
יעשה אדם עצמו תלמיד חכם: גמ' אבד
שמואל אין תענית ליבור בבבל אלא
תשעה באב בלבד למימרא דסבר שמואל
פ' באב בין השמשות שלו אסור והאמר
שמואל תשעה באב בין השמשות שלו

המשנה הששית והוא מענין משניות שלפניה והוא שאמר.

מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב
עושין, פ"ה תשעה באב יום ענוי הוא, ונאסרו בו רחיצה
וסיכה ותשמיש המטה ונעילת הסנדל, שאף הם בכלל ענוי
הם כמו שהתבאר בענין יום הכיפורים, אבל מלאכה לא
נאסרה בו, ואעפ"י שיום אבלות הוא ואבל אסור כעשיית
מלאכה, לא אסורה אלא באבלות חרשה אבל באבלות ישרה
לא, אלא שבמקומות נהגו באסורה מתורת אבלות, ומעתה
מקום שנהגו לעשות עושין ומקום שנהגו שלא לעשות אין
עושין, ובבבל מקום תלמידי חכמים אמורים בה, שהם ראוים
להכיר בחסרון המקדש יותר מן האחרים, רבן שמעון בן
נבליאף אומר יעשה כל אדם עצמו כתלמידי חכמים, ר"ל
שכל אדם רשאי ליטול את השם בדבר זה שלא לעשות מלאכה
אף במקום שנהגו, ואין כאן משום יהורא, וכן הלכה ולא
עוד אלא שדרך כלל אמרו כל העושה ומלאכה בת"ב אינו
רואה סימן ברכה לעולם:

מב' תפוח כ"י

הכונס פרק ישי בבא קמא

כ"ו א פ"י פ"ה מ"א
א"ח כ"י תפוח סוף כ"ב
סב ג פ"י ט ט"ז
ט ט"ז
סג ד פ"י ט ט"ז
ט"ז ט ט"ז
א"ח כ"י תפוח סוף כ"ב

הוה סיים מסאני לזכמי. משמע שלא היו גניילין במנעלים
שחורין וכן משמע בסדר תענית אלו (תענית כ"ב ת"ס)
תקאמר אדכ"י אלא הא"ח גברא וסיים מסאני לזכמי ולא רמי חזמי
כדי שלא יכיר בו שהוא יהודי והימיה דכפ"ק דב"ה (דף ע"ו) תק
אין משלחן מעל לכן כו"ט מפני
שדרך ב"ה הניר להשחררו משמע
שלא היו טעלים אלא שחור ושומר
ר"ח ההמנעל דה"ה שחור אבל
הרעוטה היו לבנות ומסאני לזכמי
דהכל והמכח תפנית הייט המנעל
והרעוטה הכל היה שחור (א"והייט
דחמירין בפרק בן סורר (פ"הדרין
דף ע"ד ת"ס) בשעת השמד אפי'
לשטיי ערקתא דמסאני אסור
שהרעוטה היו משוטות משל נכרים
ואכילות דלתיסור היה כזה שהיה לנפש
שחורים ומתקפה שחורים והיה רחלה
שאפי' הרעוטה יהיו שחורים שלא
יהא עליו כלל לך לכטענייה מפני
חיבתה של ירושלים:
כתב לראשון ולא תממה לו ט'
בסוף מי שהיה נשוי (כאזנות
דף נ"ב ת"ס) מפרש רב אשי דלפילו

פסאני לזכמי. מנהג אכילים: כופר. בתמריס כוסר כעגבים:
דמי כופר. איט כלום לימכר כעגבי: וסא סו ספרי. לאחד
זמן: כעגבים. עם הקרקע דהכל בכלל שהקנה קרקע כפירותיה
עמן עיניו קלת כעגב על אחד זמן: דן ר"ב. מעשה עבד: פסק
תורה אור פ"כפ"א. כלומר לימד לתלמידים
שהלכה כר"ש הלכה פסוקה לחרות:
לא ספספ לו. עדה המיוחדת לכתיבה:
אכדס כפופס. ולא מליח למר נהח
רוח עשירי לבעלי דה"ה הוה לה
למעבד לראשון אלא חז"י גמרה
ומקיא: נמר כי דרי. שומר
הגרטה שמנהגן היה לעשות כל
בני הבקעה צדוק אחד זה גדישו
וזה גדישו וממנן שומר ובה"ה
אפי' רבי מודה: **מתני'** פכ"ב
אם פכ"ב פיי. דה"י לא אחרון
קמח לא עבד מיד: **גמ'** נכ"א.
לכה סגליי: נוזל. קליים:
מלח

מב' תפוח כ"י
סגן פסין ג ט"ז
א"ח כ"י תפוח סוף כ"ב
סב ג פ"י ט ט"ז
ט ט"ז
סג ד פ"י ט ט"ז
ט"ז ט ט"ז
א"ח כ"י תפוח סוף כ"ב
מב' תפוח כ"י
סגן פסין ג ט"ז
א"ח כ"י תפוח סוף כ"ב
סב ג פ"י ט ט"ז
ט ט"ז
סג ד פ"י ט ט"ז
ט"ז ט ט"ז
א"ח כ"י תפוח סוף כ"ב

אמר כותוך אמר להו הא שמואל חי וכו' דינו קיים שדרו קמיה דשמואל
אמר להו שפיר קאמר לבו בששים ושבתו: ריש אומר אבלה פירות
גמורים כו': מ"ט הא דאמר רחמנא ובער בשדה אחר *מלמד ששמין על

סדר מתנת יסודית, זמ"מ, ס"ה גתנ"ג

(ב) שו"ע סעיף ב', כלל חטטה בלא תמלוליס ערבת ואתריס אריה קוינת ע"כ, כמז בלטיב והא דלון כומצן מנילה אריה על קלף כמו שכותבין מנילה טוריס, מאוס שאנו ממכיס ומלטיס ככל יוס שהפסוק לנו יוס זה לשבון ולשממה ולמוער, ואם הי' כומצן מנילה אריה הי' נראה כמחילתו מן הגאולה ח"ו, משל"כ מנילה טוריס כי ימי הפורים לא יהיו בטלים ע"כ, וכמו ע"ז בנזרות חייס סימן זה אום כי חו"ל שמתעי מלמ"י ז"ל (הגאון בעל מחנה חייס) שהמלה"ק לא לא הי' כורך סקר הקיונת שרפס עם אריה וקיה ככל שיה ממלש, וכמ"צ סמר הקיונת הריה הקיונת צרה"י"י הפכה, שלס יכרך אומו וקמהו לצמו לצמרו על שיה הנה נראה כמחילת מן הגאולה ע"כ, ור"כ כס' אולג"י חייס אום מחס"י שהמנהג בין המסורים שאין מעטפויס הקיונת, עיין לטש הטעם שאין כומצן מנילה קיונת וכן טעם ליה ריון שאנו מלפין ככל עם ורגע על פלמ המשיס ור"כ א"ש להכין מנילה קיונת שמתעי שח"י אנו ממחילין מן הגאולה, מזה הטעם עצמו אין מעטפין הקיונת ע"כ, אמנם כמכר מוקון מנימ עם פירוש מוקון למה (מהי) אפריס הלל קיוער הי"ד מקי"ק גלגלונטא נהרג על קריש"ש בלחשו"ר מלמד מרל דלרשע קרישע מו"ה יוסף זצי דוינשפיק זלוק"ל) צהקומה מלפיו זל"ל כמז חו"ל שמתעי כי יחסי רביס שזורקיס ספר הקיונת סמר ע"כ עלי להציעם על העמל, לזונס להראות כיה כי בטמוס חוק ואמך כי נמהרה ינה ציהמ"ק וקכ השי"ס צרהמס רביס אמ נפולומיני ומגל וחקקש שמו ימכר צעלמא, ור"כ למה זה ניכין על העמל דכז שרמיה כמכתיס וממנד לצמוון היה חלילה, אולם משמרי ממו כי חלי כמו שצויה מוה"ק על ארילת מורר לוכר מרירות השיטער שיה וימנרו ע"ז רבשי מרדתינו על הפורקן ועל הטור שגמל אמנו נוטליתו נוטל חוק עמנו, וכמו כן לעמ קון הגאולה השלימה וישועה האמינית ג"כ נוכרי קיונתינו אשר נהינו צמי עינינו ולחוינו, ועוררס ע"ז למר מומורי ופירי מודה על קידוש שמו ימכר שיהיה נמהרה צימנו דלרשע מנדרש שמתן בית שי משמכרין וקורין קיוין וכלשון המדרש השיטעי צמוריס כללי שפס לענה כללי ע"כ גם בעמ אשר נהיה כגן רוה ויהיה נהפך לנו ליל ע"כ ועל הזמנות לשבון ולשממה ולמוערס טופס כן יהיה רלון צ"ח ע"כ, (עיין ספרי"ק לקוטי מוה"ר"ן אום רת"ז).

ז"ה צמרי צ"ח יוס ז"ח

(ב) ודברה במקומותינו נהגו להקל בלגיטם נגדי שנת בצמם חוק ונעיין להלן סימן רמ"א, וכללם נהגו לטכיל כשר בצעדות סיס מכמל ער ז' בלג ור"ל העין דמלתי צ"י"ק ני"ט פלפער ופירל היה פויס מפלעי ארכמי וקאי בשוקא דעהדעע וכו' אמרו ליה אם משירמ ללחטעוילי ארירטליס וכו' מיי"ש, ור"כ מה שזכרן להיות צכרל רכע ליה, טלל דשיקרי הלער והטל צמורין ערעו ושמתמ בית מקקדתינו הוא על שאין אנטנו ירוליס לעלות וללעות ולהקריצ הקרצות, שצטלה העצורה ואין לנו כהן כעבודתו ולל לוי כדוכנו ושרלל צמממרו, והמורה הולכמ ומשכממ משרלל וכמ"ש צמגינה הי' ע"כ ריון עגול שרלל ממקומן לין לין ציעול מודה גדול מה, ולינו שפויסי ההמון גבי השכל קוליה ציעמס מלחטל על כך ופצוריס שהטעילימ היא על שרעלה מלכות ושררה משרלל ולינו יושביס א"ש כמס גפטו וליס מומס מלמנו, וטל כיה טל שוא הוא, ולכן הומר רכן למשוריס להטל על ירשליס כי הם משירמ סח גדול הטערה והשמתון הרומי ועל מה שיש להטל ולמעמס זה לא היה נהוג במקומותינו לערוך מקון מומס צרכיס כי לאו כל מומסא פציל דל.

תורת הדין
פתיחה

לספר בראשית

זה הספר הנקרא ספר בראשית. נקרא בפי וגביאים ספר הישר כדאיתא במ' עבודת כוכבים (כ"ה ע"א) על שני מקראות במ' יהושע (י' י"ג) הלא היא כתובה על ספר הישר. ובמ' שמואל ב' (א' י"ח) ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר. ומפרש ר' יוחנן זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים שנאמר תמות נפשי מות ישרים. ויש להבין הטעם למה קרא בלעם את אבותינו בשם ישרים ביהודי ולא צדיקים או חסידים וכדומה. וגם למה מכונה זה הכפר ביהודי בכנוי ישרים, ובלעם התפלל על עצמו שיהא אחריתו כמו בעלי זה הכנוי, והענין דנתבאר בשירת האוינו עה"פ הצור תמים פעלו וגו' צדיק וישר הוא. דשכח ישר הוא נאמר להצדיק דין הקב"ה כחרבן בית שני שהיה דור עקש ופתלתל. ופירשנו שהיו צדיקים וחסידים ועמלי תורה, אך לא היו ישרים בהליכות עולמים. ע"כ מפני שנאת חנם שכלכם זא"ז חשדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתך כיראת ה' שהוא צדוקי ואפיקורס. ובאו עי"ז לידי ש"ד בדרך הפלגה ולכל הרעות שבעולם עד שתרב הבית. וע"ז היה צדוק הדין. שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם ולא בעקמימות אע"ג שהוא לשי"ש דזה גורם חרבן הבריאה והריכות ישוב הארץ. וזה היה שכח האבות שמלבד שהיו צדיקים וחסידים ואוהבי ה' באופן היותר אפשר. עוד היו ישרים, היינו שהתנהנו עם אוה"ע אפי' עובדי אלילים מכוזרים. מ"מ היו עמם באהבה והשו למובתם כאשר היא קיום הבריאה. כמו שאנו רואים כמה השתטח א"א להתפלל על סדום. אע"ג שהיה שנת אותם ואת מלכם תכלית שנהא עבור רשעתם כמבואר במאמר למלך סדום. מ"מ חפץ בקיומם, וכרבה פ' וירא (פס"ט) איתא ע"ז שאמר הקב"ה לא"א אהבת צדק ותשנא רשע. אהבת להצדיק את בריותי ותשנא להרשיען ע"כ וכו', והיינו שמש כאב המון גוים שאע"ג שאין הבן הולך כמישרים מ"מ שוחר שלוטו וטובו. וכן הוצק חן וד"א נפלא על דבר אברם את לוט כמו שנתבאר פ' לך. וכן ראינו כמה נח היה יצחק אבינו להתפיים במשנאיו ובמעט דברי פיוס מאבימלך ומרעיו נתפיים באופן היותר מטה שכקשו ממנו כמבואר במקומו. ויעקב אבינו אחר שהיטב חרה לו על לבן שידע שביקש לעקר לוהי ה', מ"מ דבר עמו דברים רכים עד שאמרו ע"ז בכ"ר (פע"ד) קפדותן של אבות ולא ענותנותן של בני ע"ש. ונתפיים עמו מהר. וכן הרבה למדנו מהליכות האבות בד"א. מה ששייך לקיום העולם המיוחד לזה הספר שהוא ספר הבריאה. ומש"ה נקרא כמ"כ ספר הישר על מעשה אבות בזה הפרט. ובלעם בשעת רוח"ק לא היה יכול להתפלא על רוע מעשיו שאינו צדיק וחסיד כאברהם יצחק ויעקב אחרי שהוא נביא אוה"ע. וראשו במקור הטומאה. אכן התפלא על רוע הילוכו בד"א שאם שראוי היה לו לשנוא את ישראל תכלית שנאה באשר שהמה בני אברהם יצחק ויעקב וראשם במקור הקדושה. אבל מ"מ לא היה ראוי לפניו לבקש לעקר אומה שלימה. ואינו דרך ישרה בקיום העולם, וע"ז צעק תמות נפשי מות ישרים. היינו מקיימי הבריאה. וכדברנו נתיישב יפה על מה נקרא זה הספר ספר הישר שהוא ספר הבריאה:

שאלה רמז מח מט נ נא עא

וכפוף ופמו למטה שמינותי העצמות והתשובות שכתבו
 לנדר נדרים כביטולו וקיומו מעבדת ומע' כהד' לנכו' ונס
 כי גם כעמי יפלא מנהג כזה ולא מנאמי כו טעם לשבח
 מחמת קצת האששות שנתעוררו עליו מכל מקום כיון
 ששערי התשובות והראיות לא נגעלו בעד טעמת האוסד
 כי לא פורש בספרי הפוסקי' כאלו דקדקו מעלתכם
 ככתביהם אין לי למדש ולהוסיף עליהם ואם מן יסבב בעולו
 הכערת אש קטעה ומחלוקת בין יחיד הקהילה הדבר מוקד
 ללב יראי ה' ההולכים בדרכיהם דרכי מעש' להשוב הפסד
 מצוה כנגד סבר השלום ולבאר הרע כמעטו' ולהתנהג
 מעבדת באנו עד ימשך הלכות בעבודות האלה ולמראה
 האופנים הנאותים להקדים כולם מדעתם האיתוס אל הנד
 העתר טובי

אם בהיתה בולטת ושלומה מה אוכל לדבר להשיב ולהספיק
 על השעמות והראיות האמעות און לדין אלה מה שעעיו
 ראות ועניו לא ראו וכמו זר המעב להעלות במחשבותי אשם
 גורת הכנים הפממיים נעשית בולטת כתיקונה למה לו
 לפועל אותה להדכות לרחק עמל ועיניה לגור צורה כותך
 צורה ולבקתה כפרצוף המנוה דהיינו המאטקרה היה כי
 כן אמרתי ללבו כיון דלעמן דמא ליכא פלוגתא ומה שגששה
 בכר נעשה דבר שפתיים אך למותר

ולא אכחד ממעבדת כי מעולם מצטער הייתי בקרבי
 על עשיית הדיוקאאות הללו של ספורי תורתו
 הקדושה לא מחמת דין מעשה הצורה למו כשאשה שלימה
 אף מפני חשש זלזול הקדשים אשר דמו אותם כמלאכי אלהי'
 וכמעט אין עין שלם היתה בולטת להסתכל בהם ואין
 כערך אותם כמעשה ידנו כהפננו כל האדם כוזב כצורת
 מדהות כוונת כוכות ומשתפת כל אחד לפי העולה על
 דעתו כאותו פרק באותו מקום וכאיתה שעה מבלי
 שם תועלת ותוספת תבונה על התורה ועל העבודה
 והשגיו שאף זו מן התוכחות הרמות כפסוקיות ערכו בגוף
 נבו וככן אשים קנני לנוולק ואל אל דברתי ונחנו כנועגלי
 מפר תורתו התמימה לעשת הטוב והישר בעיני יגדל
 ואדר תורת מעבדת כחכ עוו ושלום:

שאלה רמז

לכמהור כנימין הכהן לריגו

דקדק על ל' ב' ס' שפתי כהן ט"ד קי' טע"ב על דין סף
 טומאה לנאת

תשובה
 ועל של עתה כאתי להשיב בקצרה
 ולהסכים לדעתו הרמב"ם שכתב
 ב' ס' שפתי כהן ט"ד קי' טע"ב דכתים המטוכים לבית שהות
 בתוכו אף על פי שהם טומאים איש אל טומאה דרבני'
 היינו דווקא כטעמית שהמת כתוכו סתום מכל נדרי' וטומאות
 שאר הכתים המטוכים היא אהרה מטעם סוף טומאה לנאת
 דאלוכל רחב הפוסקי' הוי אוסורא מדרבני' וזה שכתב
 הרב הנז' שם כחמשך דכרע וזל וזל דאמ' אל טומאה דרבני'
 כדאיתא בטור ס' זה ופוסקי' וכו' וכטעמית שהמת כתוכו
 סתום מכל נד' מוי ליכא וכתים המטוכים לה אל טומאה
 מדרבני' מטעם סוף טומאה לנאת וכו' עד כאן כלו' דכהכי
 מיירי היתר פסקו שלא להקין הכהן השוכב שם ואעיקרא
 דרינו קאי באלו תמ' והרר מברט אף על פי דכהשגרת
 לשינוי איכא גיגוס קצת:

שאלה רמז

להרב הל'.

פקדון על ניהו קח אחר טכיים טכ' לשים הפת בעת
 קריגתו בציבור על גב איש השמש הכפוף וכמו למטה:

תשובה
 ועל דברת מנהג שמת סת לקרות
 בו כניכור כוס טכ' על גב איש השמש

והנה מדי דברי פה שכת שעברה עם שמי האחים של
 כהד' לנכו' הו' כעין ה' גליתו להם דעתי החלושה
 ככמו זה שכתב ור' נחשב כעניו הדבר ההוא ומרו המתקמ
 סוד על מה מאד נכח חקרי ה' על הקהלה ההיא להמניא
 לפניהם וכמו אתו לקנין ולראש על התורה ועל העבודה
 אנוש כערכו דמו אופנו ומעדעם הממלש בהכמה יראת
 ועמה מוכני ותלמדיו של אהרן אהר' סלום ואהב את הכרית
 ומקרבן לתורה וכל שכן שאל על כולן חכם גדול לחוש על
 כבודו ולהחשיבו בעיני כל הקהל לתועלת הכלל והפרט
 וגם האחים הנז' הסכימו לדברו כאמרם שכן יפה להם וכן
 חובתם ומיכה יתירה מדעת להם מול מעבדת כהכד טוב
 מדותיו המעולות הן הנה יושבו עליו תמיד חוט של חקד
 ויסקימו ביניהם אהבה ואהבה:

שאלה רנ

להרב הנז'

על הסכמה העשית בק"ק אחד שלא לנאת כעמע הלולב
 כתב הסכמות מונה סכבר נהגו באותו קהל מוקדס'

תשובה
 ואף גם זאת בדבר ההסכמה על מנהג
 כעמע הלולב כיון שכבר נכתבה
 ונחתמה ואין כזה דין פשוט דעתי החלושה מטה שלא
 לערוב לב הינו ידיו ולא לסתור ההסכמה שהיא אינה אהרת
 לאיזה ימדי ותיק ומדקדק כפי כינתו ולימודו לטול הלולב
 בכית או כותך סוכתו כמנהג קצת המדקדקים קדס בואם
 לכה' ושאר הנעממעך כשעת ההלל יעשו כפי ההסכמה
 ולמנוה ודקה תחשב להם מחשבתם הטובה לתכלית השלו'
 ואם יראי בעיניהם כענין הקודס של סת לעשות קורת
 רוח לזותו האים שהיה לשעבר סומך סת על גביו לתת לו
 כאותו פרק וחון מנוה אהרת כהנאות סת כגון איתו
 כעוד סקורין בו ולללתו חלף עבודתו לשעבר איש על מקומו
 יבא בשלום; שנת תמ"ב:

שאלה רנא

לכמהורד מושלם לוי' למור'ה'

מחלל שבת בפרהסיא אין מעטרף לטינון, אך כסון הזה נהונן לתקל אף כאלן חוננאל ומכשיב בארן אשכנז, וכווני שמעם אחת אירע אבילת לאיש אחד שתוננו פתח בשבת, והוא אחד מבעלי בתים של קולחנו, קהל ערת שראל, וירד לפני התיבה בבית הנמסל של קולחנו, אך הנביא ירע לרצונו אחוז ולפיסו שלא ירד עור מפני שתקל ירנו על זה, והחזיק הילד זה האיש ללכתו של חבבה ש"ס, ואף שתנבא רשם היה איש חרד וירא, וזה האיש לפני התיבה כלי מנינים, וכאשר שאלו את הנביא למה לא מנעו, אמר לי שכן הוא גיב מנתי מיסום קסמחה פתוח בשבת, וכוון שהרננים רשם סליד לפני אנשי שם לא מיהו מסתמא היה מעם ונימוקם עםם, ואפשר שמסבו שהיו אנשי שם לא מיהו מסתמא וינין ציון החרושה מי רבי שמאלץ שבת בנסנינו עיני מה שכתוב גיב בשירה בנין ציון הנכרים, לפני שנעוהו רוב ישראל נחשבים קעת כחינוק שגשבה לפני הנכרים, לפני כעיקר אסונתו עייש, וברצונו מחלל שבת הם, ואין רעתם כזה לעפור כעיקר אסונתו עייש, וכן הנני לי הרב מריה משולם ולמן הכהן זיל בשם הנאון בעל שואל ומשיב שבת שהאנשים מסמנעוהו אינם נמסלים עיי הילל שבת שלום מפני שהם כחונתק ועייש סברות לתקל, אולי עי פמני איז מי רפיב איא סייא לי, ורסיד ועייש סברות לתקל, אולי עי פמני איז מי רפיב איא סייא לי, ועי לענין ניסון יש לו על מי שמסור, אך מי שוכול לילד לכתוביז אחר כלי להלשם כאילו לנסון יש לו על מי שמסור, וואי לי פמני איז מי רפיב איא סייא לי, ואיש פמיסא ומלוה סוב שלא יסוד על היורד זה, ויהפלל עם אנשים כשרים. עור יש סניף לתקל רכסוננו לא מיקרי מחלל שבת בפרהסיא, כיון שרובן עושין בן, רבשלם אם רוב ישראל ונאון, ומעום סעוויז פניהם ענישו אסור זה היל הוא כופר בחורה ועושה חונכה ביד רסה ומורה עצמו סכלל ישואל, אבל כיון דכעריה רובם רופיעי הנני מקנהם קלמס, והיחיד חשב שאין זה עכירה גדולה כל כך ואיז לעושה כענינה, ופרהסיא של כענינה, ואחרכה היראים בנסנו פרושים וסובולים, והפושעים הם החוללים כדרך כל הארץ.

ל

מכתב טרדידי הכתור המופלג בהיי החוכן ררי כרוך הכהן מקיץ ראוישש העתקתו מליא לליריק: כאשר נודע וכי ברעתי לחשוב השבונה לקבוע זמני מריש ועסור השחר לכל היהודים היושבים במקומות חשוב, כאשר הזמנים היום מקום חלואים ומשהנוני לכל מקום ומקום, וכעת כלתי כמעט כל השבונות, ולענין הקשה שקורין וערונובונוגאנו של השמש בעת צאת הכוכבים הנחתי ליסור י מעלות (גרצל) ומסש מינוסעו כלומר כמעלות האלה נמצאה השמש חחה האופק (האריזאנט) בזמן שנראה שלשה כוכבים בניונים, והנה אי אפשר לחשוב כל ואת כמצבים, יע כי היא תלויה בהרכב בנינים, אמנם כאשר נראה לי מה שנוגע למקומותינו המעוה לכל היחור יוכל להיות שלש מינוסעו. וכי.

אך יחור קשה הרב לענין עסור השחר. ירע המצירה שבזי סניא רפסותו ציר עייא שבת לייר עייב, והחירוק שהבא החום בשם רייח הוא מסחר מה שענין החוכים רואוח ווי אפשר לקיימו. אשר על כן יחור נראה לי מה שחירק המנהג כהן שסניא רפסות מירי לשימת חכפי ישראל, אשר אינה מסכמת עם האמת כאשר נאמר כמסקנה השיש שם, וכסניא רשבת אמר

ר' ז' פ' י' 25 ה'אלטערן
מלמד לתועיל

מי ריח (פיגל כיתה) ראינו חורר וסברד קורם הנחה של ראש עייש כטיני. וכביי ליב סוף סעוק מיח כחוב כס, ארחות חיים הניל וייל אבל החיק ששורו לנהיח על הבית לשמירה וספירן אותו כחשנה הדיי רק ככסוי כנר עליותם וזוהנה כראש ויר כעור חקס עליהם אין חששה רהיי רק ככסוי כנר עליותם ערלי כשעם סבל הנלי רלכתחילה אין לעשות כן אפילו בשל יר וכן כ כס, ערוך השולחן מי ליב את מיח וייל אבל החיקן שששוין להבתם שנוסלים סרבהים לאו כלום הוא ואשילו היו על החסילין בעת הנחהם אין זה כיסול להחסילין אלא שלא נזה ולי איא העשות כן ויש שאין ספירן החיק של יר החסילין ינתן הבהן מוארשויא שכיסה חסילין שיי בתיק, ומהו ספירן לי הרב רפלצאק מריה פאלק אויערבאך וייל וכיקס סמנו שיכביסה לו שלא תעשה כן סכאן ולהבא.

אלא ראיתי מכתב סהרב דראסטענרדאם שכתב בשם שירה נודע בשערים וכשם ספר עובר אורה (חברו אחד מרבי ירושלים תוביב) שהחירו בפשיסוח להניח החקק על החסילין של יר. בעת החסילה, וכן ראיתי נוהגין.

כתי

לענין נפל סיח ריל על הארץ עי ארחות חיים לסי מי, ועי שירת ריבא מי ריזי וברכי יוסף ייר מי רפיב.

כיס

במנין שלני יש אחד או שנים שמחללים שבת בפרהסיא לא לכו כפלאתכם כי אם גם עושים מוסר, ואפילו קידוש והכולה אינם עושים, אי שרו לצרפם למנין.

ת ש ו ב ה :

הפריגי מי גיה כאשר נכרדם סייק ר' כ' למחלל שבת בפרהסיא אין כרפין למנין וריב בחשויה רכם צבי מי ליה, ואף רכשואלה יעבד חיי מי סי מסמע דכל עברין כערפין למנין כל ומן שלא נדרוהו מיס לא כתב כפרדש דגם מסלל שבת בפרהסיא כערפין ואפשר למורה כזה ראין כערפין ועיין שיש סי קי עינו זה כשרת משיב רכר מי סי, שאומר כי המציא מי קרביין סי קי סי, עי שהבא בשם שירה דורש לענין זה רוקא כמסור להכניס רשביין אין עושין להכניס (ועי שירה רשבין מי סי) וחסוהו רלהכניס אפילו ובוטנו אין עושין להכניס (ועי סי) וחסוהו רלהכניס אפילו מי, נגם כמאן עכירתה אין כערפין אותו כמסור כפרדיגי הניל מי גיה, נגם הבא שם שירה רשבין בשם יקוסיי חכר חלק ה' ר' קיין שאחרי שנברר בעל ירע אין מה בירינו להוריר כהן כזה אם עולה לרובן: — עייש עור מי קליים מי סיי, נ' שמשללי שבת במונינו כיו שלא תערו שירה מתיא אמר ייר מי, נ' שמשללי שבת במונינו כיו שיהא יין בנסנה, עליותם כפניהם ובפני הכלי שחללי כפני יי מישואל אין אוסרים יין בנסנה, שיש הרבה אחינוים סוכרים דוא רוספר לחלל שבת הוי פוסר לכל החולה הוא רק מרדכנון עייש בשירה יהודה יעלה: — היצא סבל הנלי שעשאי רין

כהגבה וגלילה הוצאה והכנסה ופתיחת וסגירת הארון
אף שאין בהן איסור בעצם שאין בהן ברכה. אבל
אין לכבד לכופרים בעניני קדושה שכופרים בהם.
ויש בזה איסור חגיפה ממילא כיון שאין ראוי לכבדם
בדברים כאלו כדכתבתי בסימן נ"א. ולכן אם אין צורך
גדול אסור לכבדם גם בכבודים אלו. אבל אם תוא
לצורך גדול שיש לחוש שיבא לירי מחלוקת בעיד
ויש לחוש להפסד צדקה יש להתיר בשאר כבודים ולא
לקראם לתורה מטעם שכתבתי.

ולקרא לתורה לאלו שאינם שומרי תורה ליכא
איסור בעצם מכיון שמאמינים בהשי"ת ובתורתו ורק
עוברין לתיאבון וצריך לענות אחר ברכתו אמן. אבל
ודאי לא יפה עושים הקדיין אותן לתורה מצד שאין
לכבד עוברי עבירה וצריך למנוע מזה רק כשאכא
צורך בזה כגון י"צ שיש לחוש למחלוקת וכדומה
אבל לאלו הראבייט שהם כופרין ממש ומומרין להכעיס
ומסיתים ומריחים אין ברכתם כלום ואסור בעצם
לקראם לתורה כדלעיל.

וברבר חיוב קבורה הוא ער שימלא כל הקבר
 בעפר אפילו עמוק הרבה ויעשו כמין הר על מקום
 הקבר. דהא זה מצינו שרשאים אפילו ישראלים בי"ט
שני בסימן תקכ"ו סעיף ד' שכתב הרמ"א מותר
לכסותו בעפר כדרכו בחול שפירושו הוא לעשות גם
כמין הר כדאיתא בס"ו סק"ב. אבל לענין צדוק הרין
וקריש אם צדיכין לילך רשאין אחר שנכסה הארון
בשיעור קבורה שהוא ג"ט. חזו כוונת הרמ"א ירד
סימן שע"ו סעיף ד' על הא רכתב המחבר שאמר
שנגמר סתימת הקבר מעפר. או לאחר שהפך האבל
פניו מן המת. שהוא אחר חיוב הקבורה רמה שצריך
למלאותו כלול ולעשות כמו הר הוא רק ענין כבוד
המת בעלמא. אבל צריך שישאר שם מי שיגמור כל
שימת העפר כמו שנהגין. ואם נכדים מכסין אין
לסמוך עליהם אלא ישאר שם אחר להשגיח ע"ז שיעשו
כדאוי.

ירדו מברכו בכח"מ.

משה פיינשטיין

כיון ולירדן שכיחי בבזיה כמו בירט אסור לכן כיון
 שבבאן בכל המדינה ואלי גם בכל המדינות לא שכיחי
 אינשי בבזיה יש להתיר.

אבל בראש גיטין כתב דק שיכול הכהן לחלוק
 כבוד לרבו ולגדול הימנו בכרה והיה פשוט שיכול
 להרשות לקרא לכל ישראל שירצו וכן משמע בגמרא
 דהא לא קאי ר' מתנה אמתני' אלא על הא דאמר אביי
 בשם מר דבניהכ"ג אין הכהן רשאי לחלוק כבוד אף
 לרבו ולגדול הימנו שלא שנו אלא בשבתות וירט
 דשכיחי רבים אבל בכרה לא. וכן הוא בסור. ולכן
 בלא רשות הכהן אסור אף בכרה וברשות הכהן
 רשאים לקרא לישראל בכרה והיה לריח אף כשלא
 יצא הכהן. אבל בשבתות וירט אף כשנתן רשות אינו
 כלום וכל זמן שהכהן בבניהכ"ג אסור לקרות לישראל.

חגני ירדו מוקירו.

משה פיינשטיין

סימן פא

בענין לכבד כופרין בקריאה לתורה
 ובשאר כיבודי ביהכ"ג בשעת הצורך

ד' אלול תשכ"ה

מע"כ ירדו הרה"גמהר"ר יצחק ווערבין שליט"א.

הנה ברבר ראבייט של הרעפארמער וקאנסערוואסיון
שבאים לסעמים בשבת לביהכ"ג של יהודים
כשרים אם רשאין לקרותם לתורה. הוא רבר פשוט
שבקריאה לתורה הוא אסור בעצם דהא קה"ת צריך
ברכה לפנייה ולאחרייה וברכתם אינו כלום ואין לענות
אמן אחרייה. צ"ח בספרי אגרות משה א"ח ח"ב סימן
נ' ונ"א מטעם דכיון שהם כופרים הוי הזכרת השם
אצלו רק כדברים בעלמא דהויא כבירה בלא שם
ומלכות כלל. וממילא אף שהבעל קריאה קורא וממנו
שומעין הקהל. מ"מ הא יהיה זה כמו בלא ברכה.
וגרע מקודם שתיקנו שיבדך כל אחד ואחד דהא
כבר גסתלק חשיבות ברכה של הראשון משאר
המסוקים אודי שכבר בירך אחד קריאתו ברכה
דלאחרייה. אבל אף לשאר כבודי קדושה רבניהכ"ג

ישראל
27

יגדל וכו' שהקשו וידל דאמר לנכח
 כמורה וכו' וכדדרש הגם וטי' הורין
 ר"ה דמיט דוקא בדבר העומד לאכילה
 וכו' וכל הלכ מורד למטר וכו' כנותר
 דאפילו הלכ בתה עתה מורד למטר
 הויתא שאין עומד לאכילה אלא לתורה
 אבל עומד לאכילה אחר כ"ל דוקא בהלכ
 בתה טעמה היתה הארץ בפירות
 וטעם לכל תלמה ונכסיהם תפשי
 כדדרש

גמ' **אמר ר' בא כגון בהיר שהיא טעם עשיר מיל על טעם עשיר מיל
 הני אין מגדלין תרנגולין בירושלם מפני הקדשים ולא כרנים בארץ ישראל
 מפני הטרדות יכול אף בירושלם כן או יבא כ"י דמר רבי יהושע בן לוי הליכ
 "ירושלם הבנויה וגו' עיר שמחברת ישראל זה לזה כתיב טמאים הם לכם"
 מה תלמוד לומר וטמאים יהיו לכם אלא אחר איסור אכילה ואחר איסור רגילה
 כל

ה' מרדכי זרקו זרע מרדכי
 מאמר ז
 אין שאלת שלום בתשעה באב

טעם איסור שאלת שלום בת"ב

הלכה פסוקה היא בשולחן ערוך סימן תקנ"ד: "אין שאלת שלום לחבירו בתשעה באב, והדיוטות שאינם יודעים ונותנים שלום, משיבים להם בשפה רפה ובכבוד ראש", עוד נאמר שם בשולחן ערוך: "ואסור לקרות בתורה נביאים וכתובים, ולשנות במשנה ובמדרש ובגמרא בהלכות ובאגדות, משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב". (תהילים יט, ט).

לכאורה בתשעה באב היו צריכים לעסוק באהבת חינוך, שהרי בית המקדש חרב בשביל שנאת חינוך, לקבל חבירו בסבר פנים יפות, לשאול בשלומו הם מהדברים הגדולים ביותר שגורמים לקירוב דעת בין הבריות, מדוע אם כן דוקא תשעה באב נאסר בשאילת שלום, וכמו כן בית המקדש נחרב על "עזבם את תורתך". אדרבה היו צריכים להרבות בלימוד התורה בתשעה באב.

עושה משה זמרי ומבקש שכר כפנחס

יסוד גדול ברצונינו ללמוד כאן ובעבורו נקדים הקדמה קצרה, אמרו חז"ל (גיטין נח ע"א), אמר רב יהודה אמר רב: מאי דכתיב: "ועשקו גבר וביתו ואיש ונחלתו". מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשת רבו ושוליא דנגרי הוה, פעם אחת הוצרך רבו ללוות, אמר לו: שגר אשתך אצלי ואלונה שיגר אשתו אצלו שהה עמה שלשה ימים קדם ובא אצלו אמר לו: אשתי ששיגרתני לך היכן היא? אמר לו: אני פטרתיה לאלתר ושמעתי שהתינוקות נתעללו בה בדרך, אמר לו: מה אעשה? אמר לו: אם אתה שומע לעצתי גרשה, אמר לו: כתובתה מרובה, אמר לו: אני אלווה ותן לה כתובתה עמד זה וגרשה הלך הוא ונשאה, כיון שהגיע זמנו ולא היה לו לפורעו, אמר לו: בא ועשה עמי בחובך והיו הם יושבים ואוכלים ושותין והוא היה עומד ומשקה עליהן והיו דמעות נושרות מעיניו ונופלות בכוסיהן ועל אותה שעה נתחתם גזר דין.

ועיין חידושי היעב"ץ שם שכתב וזה לשונו: מכאן נראה ברור שיש עוון שאינו מפורש ואינו מבואר בשום מקום והוא חמור מאוד ושנאווי בעיני המקום יותר מעבירות חמורות להעניש הרבים עבורו בשביל שאין חוששין לו כלל... עיי"ש.

כוונת דברי היעב"ץ היא, אותו רב של השוליא דנגרי עשה את כל מעשיו על פי דין, הוא דאג שהיא לא תהיה אשת איש, הוא התחתן אתה בהיתר גמור, אבל הדבר שנאווי לפני המקום, העול הנורא שנעשה כאן זועק עד לשמים, אך העושהו יכול לגלגל עינים צדקניות למעלה ולטעון כי הוא איש הלכה, הוא לא עבר על השולחן ערוך, דבר זה שנאווי לפני המקום, השקר, הצביעות, העושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפנחס הוא הקשה מכולם.

שהקב"ה ישר ואינו טובל צדיקים כאלו

ועיין הקדמת העמק דבר להנצי"ב שכתב ששבח "ישר" נאמר בפרשת האזינו על בורא עולם הוא להצדיק דין הקדוש ברוך הוא בחורבן בית שני שהיה דור עקש ופתלתל ופירשנו שהיו צדיקים וחסידים עמלי תורה אך לא היו ישרים בהליכות עולמים על כן מפני שנאת חנם שבלבם זה את זה, חשדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתם ביראת ה' שהוא צדוקי ואפיקורוס, ובאו על ידי זה לשפיות דמים בדרך הפלגה וכל הרעות שבעולם עד שחרב הבית... שהקדוש ברוך הוא ישר ואינו טובל צדיקים כאלו, אלא שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם ולא בעקמימות, אע"ג שהוא לשם שמים, דזה גורם חורבן

סדר תעניות כיצד פרק שני תענית

יודיע שנה אטחיו קבועין לשם אכור לכהות יין וכו' פירוש

עין משפט נר מצוה

כב א מיי מיל סגל
ביאל מדיק סגל
נ ספ עין קט
כב ב נר סג
סגל

יודיע שנה אטחיו קבועין לשם אכור לכהות יין וכו' פירוש
אכור לכהות יין חוץ לשערתו אכל בעשרתו מעור דין
מבטח הסעודה ליש מכבוד
ובחמישי מתקין מפני כבוד השבת מאי עמאל פ"י מאי
עמאל חין ההגעים מתקין להספד
אלא דוקא בחמישי שבת כדי שלא
יכבוד למתבאר כהן מנוחין פ"י ולא
ימתט עד יום אחד מימי השבע
הכל וימאסרו קודם שיכבוד
למחברת דהא לא ימאסרו קודם
ידיו אכורין כל השבע הכל עד
יום החמישי ומתוך זה שאכור לכבוד
כל השבע הכל וימאסרו קודם
שיכבוד למתבאר ולא יהיו מנוולים
כהן גדול מספד חט"ט לערב
שבת וכתן הדיוט אחר
לשליש יום - פירוש שאנו יכול
להשקות יותר והיא קדמת כמתוך
השאל דכתיב פרע לא ישלמו פרע
ליהו פ"י פרע ליהו עד שלשים
יום אם ידלג
לא ירצו כלל - פירוש ואלו עד
ז' יום וקשה להאן קן ניש
דפרע לחי ל' (ז) ויל דמא ר' לא
לירצו עד ל' יום אלא יגלה ככ"ט
שרחוי לא מסלחו - יותר
משלמים יום
תכלל

כב ב מיי מיל סגל
ביאל מדיק סגל
נ ספ עין קט
כב ב נר סג
סגל

רבינו תנאל

נ"ג על הש"ס פי
פירוש אר יתי בעדי
והנה על הרבנות פי
שנת את דור רשעים
בט כדוריהם חנה ר'
ש פתח ג' פ' עקד
לראות ודורות נברתו
הרבינות ברוך שבע
עקד ונברתו רביה
שהיו פי שעתה את
שבע השלה יואקבא
עני ה עני דכתיב
כיה כאליו לישן עקד
דא חסדי רעים
לית הלכה נט בפי
והא איתו קיימי
לית פ' ס' דכי
למחר ברוך פרס על
הארץ תא שבעס
אכר בשבעות הא
או פר ברוך השכל
רעס: כתני של
תעורר ומשנת אנשי
פסור ט' פי וכוונה
הו והקיס כ"ה הקיס
השטע שבע ומתקין
יבאנז נבגז אחר ואחר
הקיס והשטע שבת
קראתם וכל השכפר
הד והקיס ח' הקיס כל
אדר שבעס יומו דא
נבגז אדר שבעס למדי
ונקרא חק שיהא אדר
השבעה בשכפר בית
א: וכן דא שבעס
השכפר (מתלונן)
בכפר ט"ט ט' כתי
אית אר' כתי אכר
א: א' א' א' ככפר
ש' ט' ד' כתי אכר
ל' כתי שכרין כל אדר
כ' יום והרבינו שכיב
יום אדר ומכפר שש
ט' כתי אכר ט' י'
ככפר שש ט' י' כתי
אית ל' א' א' ככפר
יש וכן כל אדר ואדר
ול' ח' הסדר ט'
כדיננה אנשי משכר
מתרין לשתות יין
בלישת אבל לא דים
שכר וימנו אחר דים
וכדס הרבה והכר
המדינה על אנשי (כתי
ר' כתי אכר ר' ש' אחר
אכל אנשי בית אב שרין
לשתת יין בן כיום בן
בלית מפני שחן תירין
בכשרה ויש באל כ"ד
משכרת ששילין גולת
פי שעתה נחל בית
רשאי וקבע משכרתו

אלא בראש השנה וביובלות ובשעת מלחמה:
על הראשונה הוא אומר כי שענה את
אברהם כו' : הנא יש מתלויפן צעקה
לאליה ותפלה לשמואל כשלא נבי
שמואל כתיב ביה תפלה וכתוב ביה צעקה
אלא נבי אליהו תפלה כתיב צעקה לא כתיב
עניני ה' עניני לשון צעקה היא : על ההשית
הוא אומר כי שענה את יונה כו' על השביעה
הוא אומר כי שענה את דוד כו' : מכרי
יונה בתר דוד ושלמה היה מאי מעמא
מקדים ליה ברישא משום דכתיב למחרתם
מרדם על הארץ תנא משום שמיכוס אמר
ברוך משפיל דרמים : שלש תעניות
הראשונות אנשי משמר מרוענין ולא
משלימין כו' : תנו רבנן **פסני** מה אמרו
אנשי משמר מתרין לשתות יין בלילות
אבל לא בימים שאם תבדד העבודה על
אנשי בית אב ויבוא ויסיענו להם מפני
מה אמרו אנשי בית אב לא ביום ולא
בלילה מפני שהן עסקין חמיד בעבודה
יבכאן אמרו כל כהן שמכיר משמרתו
ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתו אבותיו
כל אותו היום יבכוד משמרתו ואין מכיר
שבתו אבותיו קבועין שם אמר לשתות יין כל
משמרתו ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתו
אבותיו קבועין שם אמר לשתות יין כל הישנה
רבי אומר אומר אני אמר לשתות יין לעולם
שחקתו קלקלחו אכר אב"י ככאן שנתו האידנא
כהני הבדא כריבי : אנשי משמר ואנשי
מעמד אמרים לספר ולכתבם ובהשמיש
תורתין מפני כבוד השבת : מאי מעמא
אמר רבה ר' יודן זכ"ר שלא יכנסו
למשמרתם כשהן מנוולין תר' **מלך** מסתפר
בכל יום יבין גדול מערב שבת לערב שבת
הדיוט ארת לשלשים יום מלך מסתפר בכל
יום מ"ט אמר רבי אבא בר ובדא אמר קרא
מלך בפיפו תהוניה עניך כהן גדול מעיש
לערב שבת מ"ט אמר רב שמואל בר יצחק
הואיל ומשמרות מתדרשות כהן הדיוט ארת
לשלשים יום כגלן אחיא פרע פרע מנויר
כתיב הא **וראשם** לא יגלחו ופרע לא
ישלחו וכתוב דהם **קרוש** יהיה גדל פרע
שער ראשו מה להלן שלשים אף כהן שלשים
גווי' גופיה כגלן אמר רב מתנה **סתם**
ניורות שלשים יום כגלן אמר קרא יהיה
בגימטרא תלתין די אל רב פפא לאביי
דילמא חיק דרבנא לא לירבו כלל אמר ליה
אי הוה כחב לא ישלחו פרע כדקאמר
השתא דכתיב ופרע לא ישלחו פרע ליהו
שלוש הוא דלא לישלחו אי הכי אפילו
האידנא נמי **דומאי** שרתי יין מה שרתי יין
בזמן ביאה הוא דאמר שלא בזמן
ביאה שרי אף הבא נמי והתניא **רבי**
אומר אומר אני כהנים אמרו לשתות יין
לעולם אבל מה אעשה שחקתו ואמר
אב"י ככאן שנתו האידנא כהני חטרא
רבי

אלא בראש השנה וביובלות ובשעת מלחמה:
על הראשונה הוא אומר כי שענה את
אברהם כו' : הנא יש מתלויפן צעקה
לאליה ותפלה לשמואל כשלא נבי
שמואל כתיב ביה תפלה וכתוב ביה צעקה
אלא נבי אליהו תפלה כתיב צעקה לא כתיב
עניני ה' עניני לשון צעקה היא : על ההשית
הוא אומר כי שענה את יונה כו' על השביעה
הוא אומר כי שענה את דוד כו' : מכרי
יונה בתר דוד ושלמה היה מאי מעמא
מקדים ליה ברישא משום דכתיב למחרתם
מרדם על הארץ תנא משום שמיכוס אמר
ברוך משפיל דרמים : שלש תעניות
הראשונות אנשי משמר מרוענין ולא
משלימין כו' : תנו רבנן **פסני** מה אמרו
אנשי משמר מתרין לשתות יין בלילות
אבל לא בימים שאם תבדד העבודה על
אנשי בית אב ויבוא ויסיענו להם מפני
מה אמרו אנשי בית אב לא ביום ולא
בלילה מפני שהן עסקין חמיד בעבודה
יבכאן אמרו כל כהן שמכיר משמרתו
ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתו אבותיו
כל אותו היום יבכוד משמרתו ואין מכיר
שבתו אבותיו קבועין שם אמר לשתות יין כל
משמרתו ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתו
אבותיו קבועין שם אמר לשתות יין כל הישנה
רבי אומר אומר אני אמר לשתות יין לעולם
שחקתו קלקלחו אכר אב"י ככאן שנתו האידנא
כהני הבדא כריבי : אנשי משמר ואנשי
מעמד אמרים לספר ולכתבם ובהשמיש
תורתין מפני כבוד השבת : מאי מעמא
אמר רבה ר' יודן זכ"ר שלא יכנסו
למשמרתם כשהן מנוולין תר' **מלך** מסתפר
בכל יום יבין גדול מערב שבת לערב שבת
הדיוט ארת לשלשים יום מלך מסתפר בכל
יום מ"ט אמר רבי אבא בר ובדא אמר קרא
מלך בפיפו תהוניה עניך כהן גדול מעיש
לערב שבת מ"ט אמר רב שמואל בר יצחק
הואיל ומשמרות מתדרשות כהן הדיוט ארת
לשלשים יום כגלן אחיא פרע פרע מנויר
כתיב הא **וראשם** לא יגלחו ופרע לא
ישלחו וכתוב דהם **קרוש** יהיה גדל פרע
שער ראשו מה להלן שלשים אף כהן שלשים
גווי' גופיה כגלן אמר רב מתנה **סתם**
ניורות שלשים יום כגלן אמר קרא יהיה
בגימטרא תלתין די אל רב פפא לאביי
דילמא חיק דרבנא לא לירבו כלל אמר ליה
אי הוה כחב לא ישלחו פרע כדקאמר
השתא דכתיב ופרע לא ישלחו פרע ליהו
שלוש הוא דלא לישלחו אי הכי אפילו
האידנא נמי **דומאי** שרתי יין מה שרתי יין
בזמן ביאה הוא דאמר שלא בזמן
ביאה שרי אף הבא נמי והתניא **רבי**
אומר אומר אני כהנים אמרו לשתות יין
לעולם אבל מה אעשה שחקתו ואמר
אב"י ככאן שנתו האידנא כהני חטרא
רבי

אלא בראש השנה וביובלות ובשעת מלחמה:
על הראשונה הוא אומר כי שענה את
אברהם כו' : הנא יש מתלויפן צעקה
לאליה ותפלה לשמואל כשלא נבי
שמואל כתיב ביה תפלה וכתוב ביה צעקה
אלא נבי אליהו תפלה כתיב צעקה לא כתיב
עניני ה' עניני לשון צעקה היא : על ההשית
הוא אומר כי שענה את יונה כו' על השביעה
הוא אומר כי שענה את דוד כו' : מכרי
יונה בתר דוד ושלמה היה מאי מעמא
מקדים ליה ברישא משום דכתיב למחרתם
מרדם על הארץ תנא משום שמיכוס אמר
ברוך משפיל דרמים : שלש תעניות
הראשונות אנשי משמר מרוענין ולא
משלימין כו' : תנו רבנן **פסני** מה אמרו
אנשי משמר מתרין לשתות יין בלילות
אבל לא בימים שאם תבדד העבודה על
אנשי בית אב ויבוא ויסיענו להם מפני
מה אמרו אנשי בית אב לא ביום ולא
בלילה מפני שהן עסקין חמיד בעבודה
יבכאן אמרו כל כהן שמכיר משמרתו
ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתו אבותיו
כל אותו היום יבכוד משמרתו ואין מכיר
שבתו אבותיו קבועין שם אמר לשתות יין כל
משמרתו ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתו
אבותיו קבועין שם אמר לשתות יין כל הישנה
רבי אומר אומר אני אמר לשתות יין לעולם
שחקתו קלקלחו אכר אב"י ככאן שנתו האידנא
כהני הבדא כריבי : אנשי משמר ואנשי
מעמד אמרים לספר ולכתבם ובהשמיש
תורתין מפני כבוד השבת : מאי מעמא
אמר רבה ר' יודן זכ"ר שלא יכנסו
למשמרתם כשהן מנוולין תר' **מלך** מסתפר
בכל יום יבין גדול מערב שבת לערב שבת
הדיוט ארת לשלשים יום מלך מסתפר בכל
יום מ"ט אמר רבי אבא בר ובדא אמר קרא
מלך בפיפו תהוניה עניך כהן גדול מעיש
לערב שבת מ"ט אמר רב שמואל בר יצחק
הואיל ומשמרות מתדרשות כהן הדיוט ארת
לשלשים יום כגלן אחיא פרע פרע מנויר
כתיב הא **וראשם** לא יגלחו ופרע לא
ישלחו וכתוב דהם **קרוש** יהיה גדל פרע
שער ראשו מה להלן שלשים אף כהן שלשים
גווי' גופיה כגלן אמר רב מתנה **סתם**
ניורות שלשים יום כגלן אמר קרא יהיה
בגימטרא תלתין די אל רב פפא לאביי
דילמא חיק דרבנא לא לירבו כלל אמר ליה
אי הוה כחב לא ישלחו פרע כדקאמר
השתא דכתיב ופרע לא ישלחו פרע ליהו
שלוש הוא דלא לישלחו אי הכי אפילו
האידנא נמי **דומאי** שרתי יין מה שרתי יין
בזמן ביאה הוא דאמר שלא בזמן
ביאה שרי אף הבא נמי והתניא **רבי**
אומר אומר אני כהנים אמרו לשתות יין
לעולם אבל מה אעשה שחקתו ואמר
אב"י ככאן שנתו האידנא כהני חטרא
רבי

לחתה דא ששס ביום רשין לישלם וסי טבוע ביום שני
בדור נגן שרתי משכרתו יררין בחרתה נין ביה דא
פולס כתיב שבת. ביה דא וכן גלני בשני בשבת. וכן
כולן לשיכ אכר (כתיב) משכרתו כתיב
דא ובעיה טבוע ויה אב קל ביה היום כן תכפר
היום כן תכפר וכן כן חטוי משכרתו אכר
לשתות יין כל אדר שבעס ח' וכן חטוי
משכרתו אכר לשתות יין כל אדר שבעס
ח' וכן חטוי משכרתו אכר לשתות יין כל אדר
שבעס ח' וכן חטוי משכרתו אכר לשתות יין
כל אדר שבעס ח' וכן חטוי משכרתו אכר
לשתות יין כל אדר שבעס ח' וכן חטוי
משכרתו אכר לשתות יין כל אדר שבעס ח'
והתניא **רבי** אומר אומר אני כהנים אמרו לשתות יין
לעולם אבל מה אעשה שחקתו ואמר אב"י
ככאן שנתו האידנא כהני חטרא רבי

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה יא

עין משפט
ג' סנה

ג' א' פ"ד ר"י פ"ל
מס' ב' י' ס'ג
פ"ד מ' ס'ד פ"ד
פ"ד ר"י

בראש האהב בעלה עבודה מאבותינו במלר"י רבי יהושע עבודה
בהא ברוב ספרים והג"ש שהחזיקו המצות מניין ומשפט
המלר"י י"ב חדש כדמקן כפרות (ס"ג משנה) אמ"ל לא פסקה עבודה
עד תשרי: **לְקַוְּמַתָּן** לתתם ללבושים - לזיונים לשון יופי כמו
(לעשרה לבי ישיב"ה מה) הדרך בהמה
חיה ושק כגדולים [גדלים] בני
בנה ברעם ובקמה וכל זה היה
במעשה בראשית כהמלת ילירחם
וסלה נפק מדכחיב זכאס* :

[ר"י ח"ס' ע"ל ס'
ר"ס ב' פ"ד ר"י
כ"ס ס'ד]

בְּרִיה במלה עבודה מאבותינו במצרים בניסן
נגאלו בתשרי עתידין ליגאל ר' יהושע אומר
***בניסן** נברא העולם בניסן נולדו אבות בניסן
מתו אבות בפסח נולד יצחק *בריה נפקדה
שרה רחל ותנה בריה יצא יוסף מביה האסורין
בריה במלה עבודה מאבותינו במצרים בניסן
נגאלו בניסן עתידין ליגאל תניא **ר' אומר**
כִּנְיָן שבתשרי נברא העולם שנאמר וי'אמר
אלהים חדשא הארץ רשא עשב מוריע ורע
עץ פרי איזוה חדש שהארץ (ה) מציאה
רשאים ואילן מלא פירות הוי אומר זה תשרי
ואתו הפרק זמן רביעה היתה וירדו גשמים
וצימחו שגא' ו'אד עלה מן הארץ ר' יהושע
אומר כִּנְיָן שבניסן נברא העולם שגא' ו'תוצא
הארץ רשא עשב מוריע ורע ועץ עושה פרי
איזוה חדש שהארץ (ג) מליאה רשאים ואילן
מציא פירות הוי אומר זה ניסן ואתו הפרק
זמן בהמה וחדה ועוף שמוחוזגן זה אצל זה

עולו אבות - אברהם ויעקב : נפקדו שרם - בא זכרונם למונה
וגור עליהן הירון : כמלם עבודה פלפופיע - טעה חדשים לפני
נאלחם פסק השעבוד : מדשא פארץ - התכסה והחלכש כדמקן :
פן פרי - שגמר פרו : ולאו ספרק זמן רביעם סוס - כלומר
וראה לבר שכתשרי נברא העולם תורה אד

שגרי לעשמים היו לריסן ותשרי זמן
רביעה הא : וסולא פארץ - ולא
כחיב ותדשא הארץ : וען טושה
פרי - ולא פן פרי גמר : ו'אופו
ספרק זמן - הוא לבהמה ומה להירקן
זה לזה ולקן היו לריסן וראה היה
שניסן נברא העולם : לכשו כריס -
זמן שיתרעטו שכלים בניסן (ד)
אלמא ניסן זמן זיווג בהמה הוא :
ברכס לדורום - טעה פרי לדורות
ומיה השתא פן פרי הוי : כקופסן
נבראו - והייט ען פרי רלוי היה
לעטון פרי מיד : לדעספ - שאלס
חס חלפן להברלות ואתרו הן :
לזיונים - כפעס (ה) אחד ו'אחד
וברפוס כל אחד : ו'אופר שפשו פריס
אם ריב ר' והלפופיעס - אלמא הס
חיגים הס הריס ו'אשכחן דנקרלו
אבות הריס שגמר מדלג על ההריס
ורילג את הקן כשניל ההריס :

[פ"ד ס'
מס'ת ס'
יבשת ס']

רבינו תנאל
בראש השנה ת"ח
ויקם בבית האסורים
בראש בשלה זכר
מבנות בניסן
עתידין ליגאל תניא ר'
אליעזר אומר ס'ג
שבשרי נברא העולם
שגמר ויבשר אלהים
ותשרי הארץ רשא עשב
מוריע ורע עץ פרי
איזוה חדש שהארץ
מציא פירות הוי אומר
זה ניסן ואתו הפרק
זמן בהמה וחדה ועוף
שמוחוזגן זה אצל זה

גבורות

תענית

מיהו זהא יס לומר דבנין בית המקדש קודם למלכות
בית דוד דהיינו ביאת הגואל. וכדאמרין
בירושלמי פרק ה' דמעשר שני גבי כרס רבעי היה
עולה לירושלים מהלך יום אחד לכל לד ותנאי הים
הדבר שאימתי שירלו יחזור הדבר לכמות שהיה רבי
יוסי אומר משחרב בית המקדש היה התנאי ותנאי היה
אימתי שיבנה בית המקדש יחזור הדבר לכמות שהיה.
וגרסינן עלה בירושלמי זאת אומרת שבית המקדש עמיד
להבנות קודם למלכות בית דוד. והשתא אפשר לומר
דאין יום קבוע לבנין בית המקדש אלא כל ימות השנה
ראוי לבניינו. ובחידושי בפ"ק דראש השנה פירשתי דשני
מיני קיטין הם זכו אחישנה לא זכו בעתה וכי נחלקו ר'
אליעזר ורבי יהושע אי בניסן עתידין ליגאל או בתשרי
היינו על קן דבעסה אכל על קן דאחישנה אין לו
זמן קבוע אלא כל יומי זמניה הוא וכדאמר ליה משיח
לרביב"ל היום חס בקולו תשמעו. א"כ לא קשה מידי
אפילו תימא דבנין הבית יהיה בביאת המשיח אכתי
אסורין לשחות כל השנה שמא יהיה הקן של אחישנה
וזה אין לו זמן ושמא היום יבא ואין זה מקומו כי
דברי חכמינו ז"ל שבירושלמי נאמנים עלינו ואין אנו
לריכים להאי טעמא והרחמן יזכנו לבנין הבית
ולימות המשיח :

בין לתירוק שני דהא כיון דאין יודע חס קבועין הוה
ליה חרתי חשאי גמורים דאם אינו קבוע אפילו יבנה
לאו צר עבודה הוא דאפי' יבנה אין לו שום יום איסור
לתירוק קמא :

אסור לשחות יין כל השנה. קשה לי אמאי אסור
כל השנה מטעמא שמא יבנה הבית היום
כדמסיק לקמן הא עד כאן לא פליגי ר' אליעזר ור"י
בפרק קמא דר"ה (דף י') אי בתשרי עתידין לגאל
או בניסן אכל באחד משאר כל החדשים לכ"ע אין
נגאלין. וא"כ אמאי אסורין כל השנה לישתרי ביין כל
י"א חודש בשנה חוץ מתשרי לר' אליעזר וניסן לר'
יהושע אכל לא בשאר כל החדשים דודאי לא יבנה. והכא
נמי אמאי אסרו ברישא גבי יודע משמרתו או בית אב
שלו כל אותו שבת או אותו יום אי שבת של משמרתו
או יום בית אב שלו אינו בתשרי לר' אליעזר או בניסן
לרבי יהושע לישתרי דודאי באותן חדשים לא יבנה וליכא
למיחש להקלה :

מנחם

ואתה נחה ומי לקחיה באור והפיה
אמר: אפטי רטו. הא אין בו שום
אומר אפי' עמדה: ברקק. פחות
מעשרה רקק כלפי' נרכליא: יופף
שירא. דלא מינטר שנתא: כשכסות
וי"ט. דודאי לא אתי משיח האודנא:
והכור

רצו כדאמר רבא במהלכת ברקק הכא נמי
במהלכת ברקק תא שמע "פעם אחת לא
נכנסו לנמל עד שחשיכה וכו' אי אמרת
בשלמא יש תרומין שפיר אלא אי אמרת אין
תרומין כי לא היינו בתוך התחום מאי הוי
אמר רבא 'במהלכת ברקק תא שמע הני שב
שמעתא דאיתאמך בצפר' בשבתא קמיה דרב

הייט ח"ק ועוד פסק רש"ם שאפי'
בשבת שרי ליתבס כיון דלא מירי קא
עביד אך אין לו אלא ארבע אמות
כיון דלא שבת באיור מחילת מנעד
יוס ואפי' רב"ה לא שרו אלא עם
השמש אבל בשבת לא הייט משום
דמי לאמירה דנכרי שבת ואין נראה
דכפרק טלין (סס דף קאט) משמע
דאכור גבי האל לורבא מרבנן דחזיל
בגווייס במבדא ועבר לחדך ניסא
בסו"ס פירי ואמר למינס קא מיטונא
בש"י משום דהעזמה "דריבן הוא

סדרות בע"י אסור
הוא נבי דקאן לט
באירי רבי סדרות שבת
דרא מספרות ארדת קאן
ול' דרא סו"ס. רבא
אמר כספיה מלכת
ב"ר לא פליגי רש"י. כי
פליגי בשבת. דייקא
ספיה' כוונתה דקאני
הפליגה ספיה' גי' אי
אסור בשלמא במלכת
לא פליגי היינו דקאני
רבו להחזיר על עמון
בכל דרשי אלא אי
אסור פליגי רבי רב
אסורא רבי. רב אשי
נבי ד"ק ספקי
לפניה' גבי דיר ופיר

גיל דרבה

חסדא בסורא בהדי פניא בשבתא קמיה *דרבא בפומבדיתא מאן אמריננה לאו
אליהו אמריננה אלמא אין תרומין למעלה מעשרה לא דלמא יוסף שירא אמריננה
תא שמע הריני נזיר ביום שבת דוד בא מותר לשחות יין בשבתות ובימים טובים

מי שהוציא אוהו פרק רביעי עירובין ג

סדרות הש"ס

יד א מ"י פלוגי מכל'
שבת כלבס ג סו"ס
א"ח ס"י סו"ס
פון ג מ"י פלוגי מכל'
מיתח כלבס יא'
פון ג מ"י פלוגי מכל'
שבת כלבס ג סו"ס
כלבס יד וסו"ס א"ח
ס"י סו"ס סו"ס ד

ואסור לשחות יין כל ימי החול. וא"ח מאי שאג דלא אסרינן
קאן לשחות לעולם יין כדאמרינן בסנהדרין (ד' כ"ב) אבל
מה אמשה שחקתו קלקלשו פי' שטברו כמה שמים שלא נבנה הבית
ואמאי לא חיישינן לבן דוד כי האל וי"ל דהאס ליכא איסורא
דאפשר בכך אחר או יישן משט אבל
האז אי אורי עובר על גזירות ובע"ק
דבילה (ד' ה:) גמי אמרינן חיישינן
לשמא יבנה ור"ח מפרש ביום שכן
דוד בא שרעי לבא והשתא לא קשיא
מירי ונחיא גמי מה שמקשינן אמאי
אסור והלא משיח בן יוסף יש לו
לבא חילה ועדין לא בא אבל קשה
האי דפרך בסגוץ בחול גמי לשחרי

ואסור כל ימות הסול. דילמא אפי' לפני כל יום ה'. לפני ביאה
כן דוד יבא אליה לבשר: פפני ספורס. סאמיחין לרבי שבת והולכין
להקביל פניו: סבדיס סן. ואין לישראל עורה דאפא דמרת לה:
כמד בשבט לספרי. דודאי לא אתי משיח היום דהא אהמול בשבת לא
תורה אור אלא אליה ומדקאסר ליה ליפשוט
דחייס לדילמא אפא אליה ואין תרומין
למעלה מעשרה: ומשינן מהא לא
חיפשוט דאין תרומין דילמא ספקי
מספקא ליה להאי תנא דדילמא אן
תהומין ונש"ה אכרי כמד בשבט ולתומרא
אבל מפשט לא פשימא ליה דתילף
האיורא מניה: כיון דסל פליס גזירות.
כע"ס ומספקא דילמא אתי משיח היום

מצוה קנב יין ושכר אל תשח

חינוך

ג 59

כ"א שלו אסור רק באותו היום ואם אינו מכיר דהי' הדין דאסור לעולם אך
קלקלתו תקנה ודעת ראב"ד ורש"י דכל הכהנים מותרים לשחות יין ער"מ וכ"מ
ואין להאריך ולא תקש' למה אסור לשחות יין מן הדין במכיר או באינו מכיר מדמינא
אסור לשחות אך תקנתו כו' ונראה דאסור בכל יום הא בסוגיא דעירובין מבואר
דהריני נזיר ביום ש"ד בא מותר לשחות
בשוי"ט ע"ס בסוגי' דאין אלי' בא כע"ש
א"כ ה"ג יהי' מותר לשהות בשוי"ט דהא
כ"ד לא בא אך ל"ק דדוקא ביום ש"ד
בא דאין אלי' נא כו' אבל בנין ביהמ"ק
יוכל להיות קודם ביאת ב"ד ע' בירושלמי
מובזן בהיו"ט פ"ה דמע"ש ד"ה ותנאי כו'
דבנין ביהמ"ק קודם למלכות כ"ד ומזה
ראי' דנס ש"ס דידן טובר כן ואל יקשה לך
היאך יבנה ביהמ"ק בשבת הא אין בנין
ביהמ"ק דוחה שוי"ט ע' רש"י בר"ה גבי

Flying High SOLO

THINGS TO KNOW

Why is this bird hanging out alone?

February 4, 2013

Have you ever noticed a sole egret standing by a stream? Or just one blue heron alone on a riverbank? What happened to birds of a feather, what happened to the flock? (What's wrong with this bird?)

Nothing it turns out. Many birds – like people – are living alone. Not all birds hang in groups all the time, according to Richard Gibbons, Director of Conservation for Houston Audubon. "There are plenty of solitary birds," he said. (Yes, how well we know!)

Richard Gibbons in the field.

Dining Alone

A lone egret

Some of birds' alone/together behavior depends on food sources. Gibbons told me that my solitary egret was probably staking out his or her food territory. An egret may stand alone for hours, not even moving. And when some good food comes along, he/she dines. (These birds eat alone and don't seem to miss chattering.)

Gibbons explained some of their alone time has to do with whether their food

sources are clumped or dispersed. If there's lots of food in one place, lots of birds may go there to feed. If food is scarce or not close together, birds won't be either.

Central Park in summer

For birds, life is not just about food. For most birds, travel plays a key role. According to Delta Willis of the National Audubon Society in New York, birds are on the move a lot, traveling from north to south and south to north – migrating. In the winter, maybe 200 species of birds live in Central Park, she said, in the spring about 275 species live there. (People migrate, too, in the winter thousands of Northerners – known affectionately as "snow birds" – head south to warmer climates.)

Slighting birds

It seems birds lead more interesting lives than I thought, what with migratory patterns dining habits, not to mention nesting preferences (cavities or branch, for

עכשיו שלא זכיתם הרי אתם גולים לבבל ושותין מי פרת שמיימי עכורין וסרוחין הדא הוא דכתיב (ירמיה ב יח) ועתה מה לך לדרך מצרים לשחות מי שחור ומה לך לדרך אשור לשחות מי נהר' אלו זכיתם הייתם יושבים בירושלים ואמרים שירים ומזמורים לפני הקדוש ברוך הוא עכשיו שלא זכיתם הרי אתם גולין לבבל וקוראים קינים ונהי הוי (תהלים קלו. א) 'על נהרות בבל' 'איכה'.

כ. רבי אלפסנדר פתח (תהלים קכ ח) 'שקדתי ואהיה כצפור בודד על גג' אמר הקדוש ברוך הוא 'שקדתי להכניס בני ארץ ישראל מיד 'ואהיה כצפור בודד על גג' מה הצפור מתבודד מנג לגג ומגדר לגדר ומאילן לאילן ומשוכה לשוכה כף פשיצאו ישראל ממצרים היו נוסעים במחלקת וחונים במחלקת 'ויסעו ויחנו' וכיון שבאו להר סיני נעשו כלם הומוניא ויחנו אין כתיב כאן אלא (שמות יט ב) 'ויחן שם ישראל' באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא הרי השעה שאתן תורה לבני.

iron. Father was unable to follow the logic of his position. He tried with all his might to defend him, but he was unsuccessful. Father would sink into musings with his head leaning on his fist. The students and I, and even the Rambam himself, would tensely wait for Father's answer. But Father would pick up his head and say sadly, "The answer will have to wait for the prophet Elijah; what the Rambam says is extremely difficult. There is no expert who can explain it. The issue remains in need of clarification." The whole group, my father included, were sad to the point of tears. A silent agony expressed itself on each face. Tears came from my eyes, too. I would even see bright teardrops in the Rambam's eyes.

Slowly I would go to Mother and tell her with a broken heart, "Mother, Father can't resolve the Rambam - what should we do?"

"Don't be sad," Mother would answer, "Father will find a solution for the Rambam. And if he doesn't find one, then maybe when you grow up you'll resolve his words. The main thing is to learn Torah with joy and excitement."

This experience belongs to my childhood. Still, it is not the golden fantasy of a little boy; the feeling in it is not mystical. It is a completely historical, psychological reality that is alive even now in the depths of my soul. When I sit down to learn Torah, I find myself immediately in the company of the sages of the *masorah*. The relations between us are personal. The Rambam is at my right, Rabbenu Tam at my left, Rashi sits up front and interprets, Rabbenu Tam disputes him; the Rambam issues a ruling, and the Rabad objects. They are all in my little room, sitting around my table. They look at me affectionately, enjoy arguing and studying the Talmud with me, encourage and support me the way a father does. Torah study is not solely an educational activity. It is not a merely formal, technical matter embodied in the discovery and exchange of facts. It is a powerful experience of becoming friends with many generations of Torah scholars, the joining of one spirit with another, the union of souls. Those who transmitted the Torah and those who received it come together in one historical way-station.

Thus, the Rambam remained my friend even after my childhood, and we are friends to this very day. Indeed, there is only one difference between my childhood experience and my present one. In my childhood, only the Rambam was my friend, while at present my study group has grown and includes many Torah scholars. All the sages of the tradition, from the days of Moses to the present, have become my friends! When I solve a problem in the Rambam's or Rabbenu Tam's writings, I see their glowing faces expressing their satisfaction. I always feel as if the Rambam and Rabbenu Tam are kissing me on the forehead and shaking my hand. This is not a fantasy. It is a very deep experience. It is the experience of the transmission of the Oral Torah.

A. Rakeffex - R. T. K. ff., The Rav
vol. 2

The Study of Torah

20.01 Generations Merge

Related by the Rav in a talk delivered at the Pidyon ha-Ben of Zev Karasick on March 20, 1974 at the Windermere Hotel, New York City. Zev was the son of Rabbi Mark Karasick, a student and personal assistant of the Rav during this period. The grandfather, Rabbi Joseph Karasick, started his studies with the Rav, as one of his earliest students at the Yeshiva, in 1942.¹

This talk was later adapted for publication by Rabbi Abraham Besdin and was initially printed under the title: "The First Jewish Grandfather" [30]. It was later revised and published in Man of Faith in the Modern World: Reflections of the Rav [39:1], pp. 21-23.

"R. Akiva declared that the father transmits to the son comeliness, strength, wealth, wisdom, years, and the number of generations before him [*mispar ha-dorot*]" [Eduyot 2:9]. In the mesorah community, in this fraternity of the committed, there need not be any generation gap, any splintering of ranks. There is, rather, a sharing of ideas and ideals which span and unite countless generations. This is the secret language of *mispar ha-dorot*, of uniting generations. Each newborn Jewish child enters an extended historical family where he will be reared by the wisdom and teachings of great Torah personalities.

Whatever I have said now is not just an abstract idea but an ongoing experience for me. Let me say that I constantly experience

the secret of *mispar ha-dorot*, of combining, uniting, and merging many generations into one community. This idea becomes real every time I enter the classroom at the Yeshiva. In the Yeshiva years play no role, centuries have no significance, and different generations can successfully communicate with each other.

My classroom is crowded with boys who, as far as age is concerned, could be my grandchildren. I enter the classroom as an old man with a wrinkled face and eyes reflecting the fatigue and sadness of old age. You have to be old to experience this sadness. It is the melancholy that results from an awareness of people and things which have disappeared and linger only in memory. I sit down; opposite me are rows of young beaming faces with clear eyes radiating the joy of being young. When I enter the classroom I am filled with despair and pessimism. I always ask myself: Can there be a dialogue between an old teacher and young students, between a rebbe in his Indian summer and boys enjoying the spring of their lives? I start the shiur without knowing what the conclusion will be.

Whenever I start a shiur, the door opens and another old man walks in and sits down. My students call me the Rav. He is older than the Rav. He is the grandfather of the Rav. His name is Reb Chaim Brisker [1853-1918]. Without his method of study, no shiur could be delivered nowadays.

Then the door opens quietly again and another old man comes in. He is older than Reb Chaim because he lived in the seventeenth century. His name is Reb Shabbetai ha-Kohen [1622-1662], the famous Shakh [from the initials of his book, *Siftei Kohen*]. He must be present when civil law, or *dinei mammonot*, is discussed when we study Baba Kamma or Baba Mezia. Then more visitors show up, some from the eleventh, twelfth, or thirteenth centuries. Some even lived in antiquity. Among them are Rabbi Akiva [ca. 50-135], Rashi [1040-1105], Rabbenu Tam [ca. 1100-1171], the Rabad [ca. 1125-1198], and the Rashba [ca. 1235-ca. 1310]. More and more keep on coming in.

186

What do I do? I introduce them to my pupils, and the dialogue commences. The Rambam states a halakhah, and the Rabad disagrees sharply. At times the Rabad utilizes harsh language against the Rambam. A boy jumps up to defend the Rambam against the Rabad. In his defense the student expresses himself rashly, too outspoken in his critique of the Rabad. Young boys are wont to speak in such a fashion. So I correct him and suggest more restrained tones. Another boy jumps up with a new idea. The Rashba smiles gently. I try to analyze what the young boy meant. Another boy intervenes. Rabbenu Tam is called upon to express his opinion, and suddenly a symposium of generations comes into existence. Young students debate earlier generations with an air of daring familiarity, and a crescendo of discussion ensues.

We all speak one language—"The whole earth was of one language and of common purpose" [Genesis 11:1]. We enjoy each other's company, speak one language, and pursue one goal. All are committed to a common vision, and all operate with the same halakhic categories. A mesorah collegiality is achieved. It is a friendship, a comradeship of young and old, spanning antiquity, the Middle Ages, and modern times. The Mishnah [Eduyot 2:9] concludes that "the number of generations before him" leads to "the appointed end"—*ve-hu ha-keitz*. This unity of generations, this march of centuries, this dialogue and conversation between antiquity and the present will finally bring about the redemption of the Jewish people. *Ve-hu ha-keitz!* The messianic realization will come about because of this great dialogue of the generations.

Let me tell you, at the conclusion of the shiur, which can sometimes last three or even four hours, I emerge young. Younger than my pupils. They are tired and exhausted. I feel happy. I have delegated age. I feel young and rejuvenated. In the mesorah experience, years play no role. Hands, however parchment-dry and wrinkled, embrace warm and supple hands in a commonality, bridging the gap which separates the generations.

Thus, the old ones of the past continue their great dialogue and rendezvous of the generations. This forges an enduring commitment to the mesorah. *Ve-hu ha-keitz*—this is the secret that will lead to the messianic redemption.

20.10 The Study of Torah

Related by the Rav in his address on "Gerut (Conversion)" to the Yeshiva University Rabbinic Alumni, Yeshiva University, June 19, 1975.

My credo regarding the Torah and the way Torah should be taught is based upon the Torah itself. I have been a rosh yeshiva or a teacher of Talmud all my life, or at least the major part of my adult life. I have taught many, many people, and when I teach, time comes to a stop for me. I do not look at the timepiece, the clock, or at my wristwatch—I just teach. I do not know how to explain it, but teaching has a tremendous and a very strange impact upon me. When I teach Torah, I feel the breath of eternity on my face. Even now, in my old age, teaching Torah and giving shiurim relieves me of the fear of death and all the gloomy and depressing moments which elderly people go through. When I teach Torah, I feel rejuvenated and as if I were twenty-five or thirty years old. If not for the study and teaching of Torah, I would have lost my sanity in the year of my triple mourning in 1967 when I lost my mother, brother, and wife. I was on the verge of mental collapse and breakdown. I did not break down; I emerged victorious. That victory over despair was due to one thing only, I would say—my overwhelming dedication to Torah and teaching Torah. I am not trying to brag or to boast; I am telling the truth. I was sick that year and the following year. I felt somehow that because of teaching Torah I was not alone and that I had somebody. That somebody was invisible, but I felt His presence, I could confide in Him. There was somebody on whose shoulder I could cry, and there was somebody from whom I could almost demand words of solace and comfort.

The cathartic impact on me of studying Torah is rooted in the wondrous experience I always have when I open up the gemora. Somehow, when I open up the gemora, either alone or when I am in company as when I teach others, I have the impression, do not call it a hallucination, as if I hear, so to say, the soft footsteps of somebody invisible. He comes in and sits down with me, sometimes looking over my shoulders. It is a simple idea, not mystical at all. Our sages already stated that "the Presence of God dwells among [those who occupy themselves with the Torah]. . . . Whence can it be shown that it applies even to one? Because it is said: 'Wherever I permit My Name to be mentioned, I shall come to you and bless you' [Exodus 20:21]" [Avot 3:7; Berakhot 6a]. We all believe that the One who gave us the Torah has never deserted the Torah. He simply walks and accompanies the Torah wherever the Torah has, let us say, a rendezvous, an appointment or date, with somebody. The Giver of the Torah is there!

Therefore, for me the study of the Torah has never been simply a formal religious duty that mandates an intellectual act or performance. The satisfaction I derive from it is much more than the fulfillment of a mitzvah alone. It is true regardless of how important a role the intellect plays in the study of Torah. You know very well that I place very much, a great deal, of emphasis upon the intellectual understanding and analysis of the halakhah. You know that this is actually what my grandfather Reb Chaim introduced. You know, and I can tell you and I have told it so many times, and I will tell it again. Our methodology, our analysis, our manner of conceptualizing, inferring, classifying, and defining concepts of halakhic matter do not lag behind the most modern philosophical analysis. I happen to know something about modern philosophical analysis. We are far ahead of it, because the tools we employ to analyze a talmudic discussion are the most modern. The logical tools and the systemological implements which we employ in order to analyze a sugya, or talmudic subject, for study, whether in Baba Kamma or any portion of Shas, are the most modern. They are very impressive. My grandfather had a great share in this achievement. Anyway, we avail ourselves of the most modern methods of understanding, abstracting, inferring, classifying, defining, and so forth and so on. So there is no doubt that the intellect plays a tremendous role in the study of Torah. However, this study is more than simply an intellectual performance. It is a total, all-encompassing, and all-embracing involvement of the mind and heart, will, and feeling—the very center of the human personality. The emotional side of man, his logical bent, the volunteristic impulses can all be usefully employed in plumbing the depths of Torah.

On Repentance, p 303

Believe me when I tell you that I myself could never have endured the past years had I not felt the close proximity of God. I am not a Kabbalist nor a mystic, so when I speak of the nearness of God, it is something I feel when opening the pages of the Talmud in order to study. When I am thus immersed in study, I feel as if the Almighty is there standing behind me, putting His hand on my shoulder, looking with me at the text lying on the table and asking me about it. This is not something I imagine. For me this is a true-to-life experience.

Feeling remote from God is a terrible experience. What

פירי דרבי אורי' 1115 ר פירי מ

שכל היורד מנכסיו, קאלו מת. לךך נצמר, כימתו כל-
האנשים, אמר לו, 'לה ואשלקה אל-פרעה. אמר לפניו, רבון כל
העולמים, שלח נא ביד-תשקח (שם שם יד), ביד אותו האיש
שאתה צמיד לשלם. אמר לו, לא אמרתי לך, 'לה ואשלקה
אל-ישראל, אלא 'לה ואשלקה אל-פרעה. ולאיתו האיש
שאתה אומר, אני שולם לצמיד קבוא אל ישראל. שנאמר,
הנה אצכי שלם לכם את אליה. הנביא לפני בוא יום הי
(מלא' ג כג). אמר לפניו, רבון כל העולמים, מן לי מופת ואות.
אמר לו, השקה את-מטה ארצה. והשליך את-מטהו ארצה,
ונצשה נחש שרף. ולמה הראה הקדוש-ברוך-הוא למשה בנחש
שרף במטה ולא הראהו זכר אחר. אלא מפני שהנחש נושף
וממית לבני אדם. כך היו פרעה וצמו נושכים וממיתים את
ישראל, וסור ונצשה קצץ נכש, שנאמר, ניאמר הי אל-משה

מדרש שיר השירים פ"ב פס' ט רבה

מדרש שמות פ"ב ס"ב רבה

דאיילתא 'הנה זה עומד אחר פתלנו' אחר כחל מערבי
של בית המקדש למה שנשבע לו הקדוש ברוך הוא
שאינו חרב לעולם ושער הכהן ושער חלדה לא חרבו
לעולם עד שיחדשם הקדוש ברוך הוא 'משגיח מן
התלנות' זו זכות אבות 'מציץ מן החרפים' זו זכות
אמהות.

ב. 'ומשה היה רעה' הדא הוא דכתיב (חכוק כ כ)
'וה' בהיכל קדשו' אמר רבי שמואל בר נחמן עד שלא
חרב בית המקדש הייתה שכינה שורה כתוכו שנאמר
(תהלים י"א ד) 'ה' בהיכל קדשו' ומשחרב בית המקדש
נסתלקה השכינה לשמים שנאמר (שם שם שם) 'ה' בשמים
הכין כסאו' רבי אלעזר אומר לא זזה השכינה מתוך
ההיכל שנאמר (דה"ב ז טז) 'והיו עיני ולבי שם וגו'' וכן
הוא אומר (תהלים ג. ה) 'קולי אל ה' אקרא ויענני מהר
קדשו סלה' אף על פי שהוא חרב הרי הוא בקדשתו בוא
וראה מה פורש אומר (עזרא א ג) 'הוא האלהים אשר
בירושלם' אמר להן אף על פי שהוא חרב 'האלהים' אינו
זו משם אמר רבי אחא לעולם אין השכינה זזה מפתל
מערבי שנאמר (שיר ב. ט) 'הנה זה עומד אחר פתלנו'
וכתיב (תהלים י"א שם) 'עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם'
אמר רבי ינאי אף על פי ששכינתו בשמים 'עיניו יחזו
עפעפיו יבחנו בני אדם' משל למלך שהיה לו פחדם ובנה

כמצי
הוא
הוא
הוא

בהן ואוכלין אורן בסוף המקום שקדשו : יד כל מקום
שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין קדוש נמור וזה
שעשה עזרא שתי תודות *זכרון הוא שעשה לא במעשיו

נתקדש המקום שלא היה עם לא מלך ולא אורים ותומים.
ובכה נתקדשה *בקדושה ראשונה
שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה
וירושלים לשעתן וקידשן לעתיד
לבא : **בין** לפיכך מקריבין
הקרבנות כולן אע"פ שאין עם בית
בנוי. ואוכלין קדשי קדשים בכל
העזרה אע"פ שהיא חריבה ואינה
כוקפת במחיצה ואוכלין קדשים
קלים ומעשר שני ככל ירושלים
אף על פי שאין עם הומות
שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה
וקדשה לעתיד לבא : **בין** ולמה
אני אומר במקדש וירושלים קדושה
ראשונה קדשה לעתיד לבוא .
ובקדושת שאר אי לענין שביעית

ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא . לפי
שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה
במלה . והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו
הכמים אע"פ ששמוטין בקדושתן הן עומדים אבל חיוב
הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש
רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם כפל הכבוש ונפטרה
מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ
ישראל . וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש

השנת הראב"ד
*נקודות רחוקים בקדושה שלמה .
א"א כגון עמנו הוא זו ולא
יבטחו מאין לו וכמה תקופות
נמשכו זה אין מקום ירד וכוונת
למדו הנפל מקוונת למה נמ"ד
קדושה רחוקה לא קדושה נמקוד
לכא (א) חזק בין מקום לירושלים
לכא ח"ו ולא סוד אלא שיהי
לומר שחילתו נתיי וזכי הלאמר
קדושה מתיי קדושה נפודה לכא
לא למר אלא לומר ח"ו אצל
לירושלים ולמקדש לא אחר לפי
הכיב יודע שיהי כהתקדש
וירושלים מהיום להסתנה
ובמקדש קדוש אלה מלפני
כבוד י"ו לעולם כי כנס לו
מסד כי ליהוי נסיון הנכנס
עמם עם אין בו כנס :

מדרש איכה פ"א ט"ז מרומי רכ"ד

רבה אולה לאיתקפא לעבדא אמר לה פרשתה דמאן את
אמרה ליה פרשתה דצדוק אמר לה והיכן אתון
שריין אמרה ליה בשוקא עילאה אמר לה ומה שימון הוון
פרתוכון אמרה לו שימון פלן אמר לה הוון ליה אח או
אחות אמרה לו הוון לי חו אמר לה הוון חו שמא
ככתשתה וכד הוון אחי מפי ספרא אמר עלייא ליה נמשקה
ליה אמר לה אין המשתה חכמה יתיה אמרה ליה אין עלי
גרימיה וחכים הוון לרין והוון מנפשו הוון לרין ומנשקין הוון
לרין עד דנפקא נשמתהוון ורתי ה' קרש צווחת ואומרת יעל
אלה אני כולתה .

מן מעשה פמרים פה פתחם שקדשה יהושע פון
גמלא ומנהו המלך להיות כהן גדול ונכנסה פעם אחת
לראות ואמרה אלך ואראה אותו לשלמה קוץ פרום
הפפפורים בבת המלך כד שלא יתחשו רגליה ואף על פי
עד פתח בית המלך כד שלא יתחשו רגליה ואף על פי
כד נתחשו רגליה ושלמה יהושע פעלה פסקו לה לאשה רפי
סאתום הוון בכל יום ולא תתיי אין פוסקין הוון לאשה רפי
היא פר אפא אמר לשום ונתת כמה דאת אמר (הושע י"א)
זנות הוון וחילוש ימך כל רפי יהזקנה ורפי אפרה שלם
רבי יוחנן אמרה לתבשיליה ועוד חזקן אם היתה מניקה
פוחתין לה משעשה הוון לוי מאי מוסיף הוון שיהיין מרפה את
ואמר רבי יהושע פון לוי מאי מוסיף הוון שיהיין מרפה את
החלב אמר רבי אלעזר ברבי צדוק אראה כנתמיה אם לא
ראיתיה שקדשה שערותיה כזבבי סומתים של ערביים ותתי
מריצין לה מירושלים ועד לוד וקראתי עליה הפסוק הזה
(דברים כא טז) יהרפה כח והעננה וגו' .

* * *
תפלה זכה * * *

It is customary to recite before the prayer 'זכה' (Zakeh). This prayer was obviously composed for men.
If a woman wishes to recite it, she should omit the portions in parentheses.

הוא מנהג צדיקים אצלנו, ואנו נוהגים כדרכם. וכן נראה שהיא שונה מן המנהג
הצדיקים, והיא כפי חובתה. וכן נראה שהיא שונה מן המנהג הצדיקים, והיא כפי חובתה.

... וכן נראה שהיא שונה מן המנהג הצדיקים, והיא כפי חובתה. וכן נראה שהיא שונה מן המנהג הצדיקים, והיא כפי חובתה. וכן נראה שהיא שונה מן המנהג הצדיקים, והיא כפי חובתה. וכן נראה שהיא שונה מן המנהג הצדיקים, והיא כפי חובתה.

... וכן נראה שהיא שונה מן המנהג הצדיקים, והיא כפי חובתה. וכן נראה שהיא שונה מן המנהג הצדיקים, והיא כפי חובתה. וכן נראה שהיא שונה מן המנהג הצדיקים, והיא כפי חובתה. וכן נראה שהיא שונה מן המנהג הצדיקים, והיא כפי חובתה.

ספר
התורה
לפנינו

... וכן נראה שהיא שונה מן המנהג הצדיקים, והיא כפי חובתה. וכן נראה שהיא שונה מן המנהג הצדיקים, והיא כפי חובתה. וכן נראה שהיא שונה מן המנהג הצדיקים, והיא כפי חובתה.

... וכן נראה שהיא שונה מן המנהג הצדיקים, והיא כפי חובתה. וכן נראה שהיא שונה מן המנהג הצדיקים, והיא כפי חובתה. וכן נראה שהיא שונה מן המנהג הצדיקים, והיא כפי חובתה.

שפיקות לרעה שנאמר (ישעיה מב. כה) וישפך עליו חמה אפו וכיחזקאל כתיב (יחזקאל ט. ח) בשפך את חמתך על ירושלים וכתוב (איכה ב. ד) שפך פאש חמתו והדין כלה ה' את חמתו שפך חרון אפו.

ויצת אש בציון כתיב (תהלים עט. א) מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך לא הוה קרא צריך למימר אלא ככי לאסף נהי לאסף קינה לאסף ומה אומר מזמור לאסף אלא משל למלך שעשה בית חפה לבנו וסידה וכירה וצירה ויצא בנו לתרבות רעה מיד עלה המלך לחפה וקרע את הוילאות ושפר את הקנים ונטל פדגוג שלו איבוב של קנים והיה מזמר אמרו לו המלך הפך חפתו של בנו ואת יושב ומזמר אמר להם מזמר אני שהפך חפתו של בנו ולא שפך חמתו על בנו כך אמרו לאסף הקדוש ברוך הוא החריב היכל ומקדש ואתה יושב ומזמר אמר להם מזמר אני ששפך הקדוש ברוך הוא חמתו על העצים ועל האבנים ולא שפך חמתו על ישראל הרי הוא דכתיב ויצת אש בציון ותאכל יסדתייה.

ל ש ה ז / ז ח ט ס ז ר ה פ

יש טבין לשחם כטר ולפסוק בלרכי חכילה מחלות ולמעלה והיו משום עגמת נש שאין רוב הליבור יכולי למעוד אבל יחדי סגולה טבין שלג לאכול כטר בלחם דליל ורלחי הוא כיון דלחם בנמרח דרוב היכל שרף ב' ומטי כ' י' טבין להחטט ס' ו' לפחות מי שאינו מתענה יענה עמו כחטם במיעוט חכילה כטר שאין חכילה מסכב כ"כ לחי נש ודקה יחסך לו להעלות על לבו מרוב הבית ולהחזיק על כך כמו שביארנו למעלה : בשעת סנהה וטבין לקום מעל הארץ לשבח פ"ג ספסלים במקום גבוה והוא להרחם נחמה בחללו בו ביום וע"ז חומרים ספוקו נחמה ומחטטין בלילות ומגיהין ספילין שנקראין פאר מה שאין עושין כך בבקר משים חכילה וכן אין טפלי' על פניהם כל היום טלו להרחם לחי כיום מועד שמונחי' חט שיהסך חכילה לשון ולשמחה דכתיב לשום לחכילי זיון סאר חחם אטר וכ' חכל שאר הענין אין מבטלין לחי כל היום כלל : ובשם ציאות ס"ס מליחין חוטו ככסום שטר בצי שלג בכבוד הסדרה החמישה ומילין בקול יללה גדולה ומרה והערין הוא כי לרף כל חכם לרפס

עליו שני רגלים וטעם בשלישי ואם אין לו בנים או שיש לו והם קטנים או שאין לו מי שיסתמך מותר לישא אחרת אחר ל' יום כשאר האבלים ע"כ :
ו וששאלת בחטטה בלג מן המנחה ולמעלה או סמוך למנחה קטטה אם יכול חכם לרחוק פניו ידיו ותליו להקרי או אמרי' מקלח היום כטלו כיון דלחי חכילה ומה אלא כל היום אסור דלחי אחרת מקלח היום כטלו בבקר כיון שנגזר קלח חכילה יפסוק חסור חטטה בלג ולא אסור חכילה ימנה לענין זה במרח החולץ (עג) :
ז בתענית נהגו על פי הגמרא דירן בשארם הולך לישן שמהנה לשמחה כל הלילה חף ע"ג דבירושלמי משמע שאין תנאי מוטיל אחר שינה בגמרא דירן משמע שמוחר בתנאי וכן טבין . אשר בן הר"ר יחיאל ז"ל :
ח ילמדנו על ללוב שללבונו כוחים ונחי וכו' ויש אה לחי שיהי בעיר אחרת ונהג חכילה מיד ולאחר שלשה ימים כודישאו שמועד פדיין בלליבונו עד שיהי מתון רב וכלבו חקי העיר הויא ופייסום במקלח מתון ולא נחפייסו עד שחילאש מלקברו מליחמי חל חכילה משמע שמוטה או משעה יאש ויש מי שאורה שיהיה חכילה משעה שמוטה . ולפי מהסם בדבר כי לא נחילאש מלקברו עד סוף שלשה ימים :
דע כי חכילה קודם קבורה או קודם יאש לא חכילה הוא סלל כי לא נחייב פדיין להחליל והיה ליה כשמש על החולה שמה והחליל להחליל עליו ולא כן אמרו לו מי חס והשתא הוא דמה שרין ענה להחליל שמש ימי חכילה כן הדבר הזה . נאם חכילי ז"ל :

ועי' ח"ט
ס"ב

(תקנ"ז, א'). ומבואר איסור הדימור הוא מאוס דקיי"ל בצאצאות דמקלמ' היום כבולו, אלא זל"ע זל"ר מהו השעור של מלת למקלמ' היום כבולו, הרי בצאצאות דעלמא ככר משחורית על י' וס' ז' מלה הבאה דמקלמ' היום כבולו, ולמה כלל החיזוי אנשי מגזרים רק לאמר מלות.

והרא"ה היה דהנה בצאצאות קיי"ל צמור"ק (כו, ב) דהשיעור של מקלמ' היום הוא עד שייעמדו

המנמנים מאלו ונעספקו להלכה צי"ד (אנה, א), ולא"ר י"ל דמיי"ן דנצי"ר א"ר המנמנים צאים אלא צמנמה כצאצואים נחם, וקודם לזה א"ר גובנין לומר נחם, ובמבואר הטעם כצ"י (ס"י מקנ"ז), א"ר א"ר להפסיק האצילות עד לאמר צאצואים נחם, דל"ז ה"ו כמו שעמדו המנמנים וכולים להפסיק את האצילות, וי"ש לנאר עור, ע"פ המטה צמנמית (ט, א) ה"ו צמנמני וירד ל"ס נצמתי ר"ל אומר קודם מלות לא יצאנו לאמר מלות יצאנו, ומטה דצמנמית קודם מלות ה"ו חבילי לא היינו עירי"א את הצמנמית, והד"ו אצילות של ח"צ יצוי שהוא כל כפי הצמנמית, ע"כ קודם מלות ה"ו כלילי לא החמילו עירי"א, ולא חצי אצילות כמקלמ' היום עד שהגיע עירי"א.

והנה"ל א"ר דל"ל קיי"ל כלמשי מגזרים צנעילת הפגדל ולא אמרי"ן מקלמ' היום כבולו, זהו מאוס דנעילת הפגדל ה"ו מטעם עניו ולא אצילות וצמור"ש ר"כ ה"ו גמור, וגם דנעילת הפגדל הוא חיוב משקל הד"ן, ומק"ר היחה על כל ה"ו דח"צ כל קולות של מקלמ' היום, אצל לגבי מולמכה ומפילין ויציבה ע"ג קרקע, והשנוגים כגון עיבון הטורי"ן אספורי הפוסקים, א"ר ה"ו מאוס הממשה עטוי"ס אלא מאוס אצילות, וגם א"ר משקל"ה דדינה אלא מאוס מנהגה, ביה שפיר י"ש לנהוג כלמשי מגזרים להביל מנחות ה"ו ואילך מאוס מקלמ' היום כבולו, ולפי"ל א"ר טעם מאוס צמנמיהו אלא חיות קיל טפי כמשי"ל לעיל אלא מאוס דצמנמיהו מקלמ' ה"ו ד"ל צ"ו אצילות, ככל אצילות דעלמא דצמנמיהו דצמנמיהו ביה מקלמ' ה"ו כבולו.

והדבר"י הביטע"ל גונא כצ"י (ס"י תקנ"ז) י"ל כלמון אמר, דקודם מנמה ה"ו כמו ממו מוטל לפניו, והוא אוקן ואסור כפיסמ' הדעת כל שהוא, והר"י"ה ממה אמו"ן פטור מכל המלות, והוא חמור מלמצי"ת ככמה דצרי"ס, ומצו"ה הוא אסור כולמכה ובמשא' ממן וכל מיני טענוג באוקן, והוא צ"ד ל"ש על הקרקע משא"כ לאמר מנמה ה"ו ככר הל"ת הא"ש והאילו נכסמ' הגולל ונקצר המ', והאצילות קול"ה מלמצי"ת לגבי היסמ' הדעת.

והר"ה צ"אור י"ל דחיוב אצו"ת הקינות קודם מלות אסור כולמכה ומפילין, ומפי"ט הוא חייב ל"ש ע"ג קרקע בצביל הקינות, דקינות היינו צבי"ה והפסד על המה אמו"ן לפניו, וכל כומחיו ל"רי"ס ל"יקד אומ"ס לכמות ולקו"ן על המה אמו"ן לפניו, ומצו"ה הקינות אסור"ס אור"ו כולמכה ומפילין דזהו חלק מחיוב הקינות, אצל לאמר מנמה ה"ו כמו שבסמ"ס הגולל וא"ן עניו חיוב קינות וצ"ל ד"ן אוקן מנמו, וע' צרימ"א (תקנ"ט, ג) צמור"י ל"ש ע"ג פספל לאמר הקינות אפי"ן קודם מנמה, והוא מפי"ט דלאמר הקינות צטלה מלמצי"ת, ענה צרינו אי טעמי"ס דצ"ר, לטעם הרמ"שון קול"ה מלמצי"ת ה"ו י"ל שבהל"ל הקי"ס את צרימ"א חתח חיינו וקיל"ה חמתו כעל"ס ואצ"ס, ולטעם הכ"י אצילות קיל"ה מלמצי"ת, וצ"אוקן זה י"ש לנאר את המ', כמעני"ת, דהקולות צאצואר לככס ולפסד הם רק לאמר מלות דכ"ו ככל אצו"ע אמ"ל כ"ו, אצל קודם מלות דצמור"י כט"צ גופ"ה ודינו באוקן, לא החיזו מפני ככור השב"ת.

אופן אצ"ס י"ל בזה ע"פ הגמ"ס: דעיי"ן חולו"ג"ג מ"ס' מעני"ת אומ קיי"ר וז"ל, 'על"זה טעם החיזו כצמנמיהו נעילה הפגדל צ"ט' ממלות, וא"ס י"ש אצ"ס אל ל"כ ככ"ס אצל סופ" י"ס אמ"ד צמנמיהו רחוקה אפילו מקלמ' ה"ו כ"י י"ס ט"צ, לא כן ה"ו, וכן א"ס ע"י קיי"ר, 'עמו' לנעול הפגדל אחר הפסילה ט"ס נעומ' ה"ו' [ומנחה בקינור צמנ"ה

ובשענמא דמילמ' מלני"ג דצרי"ס וכו' א"ר, צצ"הג"ר א' (ס"י תקנ"ה) כמ"ד וז"ל, וצמנמיהו כ"ו [מצינמ"ס ל"ז"ת ומפילין] - דלענין דצרי"ס אלו הקילו צמנמיהו וכו', והטעם א"ל מלמ' א"ש צמק"ש כמשי"ל סימן תקנ"ז, והצ"אור דעני"ן דצ"ל"ה הקי"ה מנמו על העל"ס והאצ"ר"ס משעת מנמה, ע"כ ה"ו זמן מנמה והקל"ה האצילות, וכלמ"ר"י חמור לאסוף כל"ו גוי"ס כצמנמ"ן, ולא קינה לאסוף ד"כ בזה שמה קל"ת, ומצו"ה מחור"ס הרבה דצרי"ס צמנמיהו האצילות א"ר משיקל"ה דדינה אלא מנמנה"ה, וכן מבואר צצ"הג"ר א' (תקנ"ט, ג) דהקולות לאמר מלות הם דצרי"ס א"ר משיקל"ה דדינה, וצ"אוקן (תקנ"ט, ז) מנמ"ה דלמשי"ל לכל ולאשמות בצביל הל"ה לאמר מלות י"ל להב"ל דכ"ר סוקל האצילות, ביה אש"ך חמתו על ע"ל"ס ועל אצ"ר"ס ממה האצ"ר"ן אל כלל צ"אוקן ח"צ, וע' צצ"הג"ר א' א"ס כלמון אחר.

כח"ב' חתום' צמנמיהו (ל' א' ד"ס ומריו"ה), יצ"ה זמל ט"ר כ"ה צב"ת, מומ"ר לככס ולפסד מנחות ואילך מפני כבוד השב"ת, דא"ן להמיי"ן עד ע"כ צב"ת מפני טור"ת השב"ת, ומדוי"ק כחו' דקול"ה זו כהלכות כ"כ"ס ומקפוד"ת א"ס נוהגות ככל אצו"ע אמ"ל כ"י ט"צ, הם רק לאמר מלות, אצל קודם מלות א"ן הי"ה אפילו לכבוד השב"ת, ול"כ צ"אוקן הקול"ה אל לאמר מלות, וכן מנחה צמנמיהו (תקנ"ט, ג) ל"ל ח"צ וי"ו י"ש צצ"הג"ר א' למ"ך עד מפלה המנמה, וי"ו י"ש דלאמר מלות י"ש הי"ה ע"ג פספל, ולגבי מלמכה מנמ"ה צצ"הג"ר א' (תקנ"ז, כ"ג) דל"ל הכ"י מלמצי"ת צמנמיהו מנמה (תקנ"ה, א), וכלמ"ר"ה חתקל כקנ"ד צמנמיהו צצ"הג"ר א' (תקנ"ט, ד), ואומרי"ס נחם צמנמיהו כמנמ"ה צצ"הג"ר א' (תקנ"ט, א), ונעוד דצרי"ס מלני"ג קול"ה לאמר מלות, ופי"ל צ"ב.

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה י"א:

ספורת
השנים

הואיל

והכפלו בו הזרות - ביום כבעה עשר בתמוז נמי ארבע חמשה דברים כותבין בפרק ביהרא דהענינה (דף ט"ו) אבל תורבין בית המקדש תקיפה טובא ועוד לא דמי לנ"ב בלב דלמה לתת הכפלה זו : וְהָיָה הַיּוֹם כַּמִּצְוָה שֶׁבָּרַח הַיּוֹם הַזֶּה

דאמר רב כיונא בר כיונא כו' . דכילהו ימי סענית גינור בזמן הזה שאין כהה"ק קיים ומתקנין בזמן הזה קל מיידי מדקתני וכשארקדש קייס ט"ו : שיש שלום . שאין יוד השבדיו כוכבים הקיפד עליו : וְהָיָה הַיּוֹם כַּמִּצְוָה שֶׁבָּרַח הַיּוֹם הַזֶּה

כתיבה אור

דאמר רב רנא בר כיונא אמר ר"ש חסידא

מאי דכתיב ° כה אמר ה' צבאות צום

הרביעי וצום הרביעי וצום השביעי וצום

העשירי יהיה לבית יהודה לשישון ולשמחה

*קרו להו צום וקרו להו שישון ולשמחה

בזמן שיש שלום יהיו לשישון ולשמחה

אין שלום צום אמר ר"ב פפא הכי קאמר

בזמן שיש שלום יהיו לשישון ולשמחה יש

גורת המלכות צום אין גורת המלכות ואין

שלום רצו מתענין רצו אין מתענין אי הכי

ט"ב נמי אמר רב פפא שאני ט' באב הואיל

ודוכפלו בו צרות דאמר מר *בט' באב

חרב הבית בראשונה ובישניה ונלכדה ביתר

וגדרשה העיר הניא *אמר ר"ש ארבעה

דברים הוה ר' עדרוש *ואני אין דורש בכורתי

יצום הרביעי וה ט' בתמוז שבו הובקעה

העיר שנאמר ° (ברביעי) בהשעה להדיש

ויהוק הרעב בעיר ולא היה להם לעם

הארץ והבקע העיר ואמאי קרי ליה רביעי

רביעי להדיש צום הרביעי זה השעה

צום צום המישי המישי להדיש צום

השביעי וה ט' בתשרי שבו נהרגו ישמעאל

בן נתניה הרגו ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשיריפת בית אלהינו

ואמאי קרי ליה שביעי שביעי להדיש צום העשירי זה עשרה במבט שבו

סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר ° ויהו דבר ה' אלי בשנה הרשיעית

קא א ב ג ד ה ו ז ח ט י י"א י"ב י"ג י"ד י"ה י"ו י"ז י"ח י"ט כ

[הנה מפרק עם התענית
הנה]

רבינו הגנאל

יחזיקו על גופן בעת
השנה וכו' . ואקטין
ולפניו שלוחו נמי
במנו יבשרת בני
הצו וכו' . ויש בו
ופרק י"ב ט"ז ט"ח
האם ביום שיש שלום
בלילה כל זמן שבת
הקדוש קיים יהיה
לשישון ולשמחה . יש
גורה צום אין גורה
ואין שלום ביום שבת
בזמן ההודו מתענין
רצו אין מתענין וכו'
שאם רצו שלא להקטין
בזמן שיש שלום לית
לפניו או שלוחו וכו'
בזמן שיש שלום לית
יחזיקו באם יחזיקו
ביום שיש שלום וכו'
היום בארבעה ושמחה
ולילה ביום ושמחה
העיר קלה עליהם מאד
צום יחזיקו בלילה ואם
שאר יום שבת ביום
הוא יחזיקו וכו' . ויש
אם בן יום שבת וכו'
וט' . פי' התענין וכו'

וירד

דעל כסליו זכני מטיה לא
הויליה לאקטיו דלעולם לאתסיב ויש
ואפילו הכי מדעיקן כרות זכר לנס :
והדיקן

באב שבו נשרף בית אלהינו ואמאי קרי ליה חמישי המישי להדיש צום
השביעי וה ט' בתשרי שבו נהרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשיריפת בית אלהינו
ואמאי קרי ליה שביעי שביעי להדיש צום העשירי זה עשרה במבט שבו
סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר ° ויהו דבר ה' אלי בשנה הרשיעית

[פ"א]

[ד' פ"א חמ"א
כ"ה א"ה ח"ט
ט"ו ח"א]

[ג"ה ט"ז
א"ה ט"ו ח"א
ר"בא]

[ה"ה ט"ז
א"ה ט"ו ח"א
ר"בא]

[ח"ט ט"ז
פ"א]

[ג"ה ט"ז
ה"ה ט"ו ח"א
ר"בא]

[ג"ה ט"ז
ה"ה ט"ו ח"א
ר"בא]

[ג"ה ט"ז
ה"ה ט"ו ח"א
ר"בא]

[ג"ה ט"ז
ה"ה ט"ו ח"א
ר"בא]

מדרש איכה פ"א א ט"ו לזילו רבה

מכל פנים שיש לך לא הנה לך להפילו לעבודת כוכבים
אלא זה שמקדש לשמי הקדא הוא דכתיב (יחזקאל טו. כ)
'ותקחי את בניך וגו' אף על פי כן 'ותרד פלאים' נחתה
לה לנסיונין .

לו . כד דמך רבי יוסי ממלחניא סליק רבי יוחנן וריש
לקיש לגמילות חסדא וסליק עמהון רבי יצחק פסאקא
והנה תמן חד סב בעי למיעל ומיפתח עלוי ולא שבקוניה
אמר ליה רבי יצחק פסאקא קדם אילין אריותא דאורייתא
את פתח פומך אמר להו רבי יוחנן שבקוניה דהוא גבר
סב ייעול וישתבח באתריה עאל ופתח ואמר מצינו
שסלוקן של צדיקים קשה לפני הקדוש ברוך הוא יותר
ממאה תוכחות חסר שמים שבמשנה תורה ומחרפן בית
המקדש בתוכחות כתיב (דברים כח. נט) 'והפלא ה' את
מכתך' ובחרפן בית המקדש כתיב 'ותרד פלאים' אבל
בסלוקן של צדיקים כתיב (ישעיה כט. יד) 'לכן בה אמר ה'
הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא' וכל כך
למה 'ואבדה חקמת חכמיו ובינת נבניו תסתתר' אמר רבי
יצחק פסאקא יהוי דין גברא בריך פומיה אמר ליה רבי
יוחנן אלו לא שבקתוניה מנן הוינן שמעין דא מרגליתא .

ורוח הקדש צווחת ואומרת 'ראה ה' את עניי פי
הגדיל אויב' (תהלים קיט. פה) 'כרו לי ידים שיחות' רבי
אבא בר כהנא אמר תרתי כתיב (דברים כב. ו) 'לא תקח

Lichtenstein,

At the personal level, too, the lack of *madda* poses potential problems. To be sure, as long as one remains securely ensconced within his bastion, insulation offers comforting security, although as recent Eastern European and North African history demonstrated, if the walls are penetrated they may come crashing down. At the same time, it may render one's view shallow and even crude—delineating too precisely He who can at most only be vaguely apprehended, and only perceiving in general outline that which can be carefully analyzed; bereft of imaginative sweep, and thus confined, not just spatiotemporally but spiritually, within the four walls of a very pedestrian existence. Spiritual experience may thus be admirably profound and intense in one sense and yet simplistic and superficial in another.

What may occur at the interface of both sectors can be illustrated by a concrete example. I recall the respective funerals of two of the giants of our generation, Rav Aharon Kotler *zatz"l*, and Rav Moshe Feinstein, *zatz"l*. Of those who delivered eulogies about the former, only one—Mr. Irving Bunim, a layman—provided any real insight into his personality. All the others lamented the loss of a great *gaon* and *zaddik* and appropriately exhorted the audience to take stock and to take heart, but nary a word of genuine portrayal. The scene was pretty much repeated at Rav Moshe's funeral (in Jerusalem). Again, the familiar dirge over the loss of a *gaon* and *zaddik*, some account of his profound commitment and prodigious diligence, but barely the faintest trace of a portrait. Incredibly, the most basic aspect of his contribution to the Torah world, the scope and nature of his activity as a *posek*, was virtually ignored for reasons which can only be surmised.

It was all very true, very sincere, and terribly deficient. One reflected in dismay and disbelief that a listener who had had no previous knowledge of either would have come away from both funerals with the impression that there was relatively little difference between the *gedolim*. He could think of both under the rubric of several abstractions and genuinely mourn their loss. But he would have very little idea of who, specifically, they had been. He would surely have no inkling of their being, respectively, a perpetual dynamo, almost a firebrand, and a remarkable blend of boldness and meekness; of their approaching both the study and the implementation of Torah in very different ways. It was astounding that *talmidei hakhamim* who were habituated to noting the finest distinctions in a halakhic *sugya* could so utterly fail to delineate and define persons they had known and admired; and it seemed unlikely that this was simply because they were now overcome by grief. I sensed that the requisite powers were simply lacking; and I reflected that a measure of certain aspects of general culture could have remedied the deficiency.

Whoever has attended similar funerals can probably attest to parallel experiences. Nevertheless, it will be rejoined, is this truly significant? Does it really matter if one thinks and speaks of these *geonim* as archetypal *gedolim*, without reference to their individual personalities? Even if one grants that *hokhmah* would have helped flesh out these portraits, would that be genuinely material? For myself, I must answer in the affirmative. To be sure, such insight does not deserve the very highest priority. One can lead an upstanding Jewish life without it, and yet it is no pittance. Frequently emphasizing the need to understand people properly, Rav Soloveitchik—taking note of the biblical account, *zeh sefer toledot adam* ("this is the book of the generations of Adam;" Genesis 5:1)—was wont to remark, "A man must be studied like a book." All the more so, if he is a *gadol*; if grasping his essence accurately in a fulfillment of "But thine eyes shall see thy teachers."¹⁴³

What has been asserted with respect to this particular point is true of *madda* generally. It is not a necessity, but neither is it quite a luxury. It is certainly not a *sine qua non* of spiritual existence, but it can enhance it measurably. Let us bear in mind Rava's statement that, when a person stands for eternal judgment, he is asked not only whether he had dealt honestly, designated times for Torah study, and engaged in procreation, but also, "Did you pursue wisdom? Did you perceive one matter from another?"¹⁴⁴

דמיון כנרתי, "לן אני ולן אלו" המצין (גמול, גמול) מא 32-25

חמח דחך היינו דחמרי אינשי כח שיחין כח שיח לקל טבלא רכסח. וכ"ש שאם
נדרש שלא להקטט כנגדי לנעוין שבעל מפר לה כדחמרי' בנדרים (דף טפ)
ואלו הן נדרי עימי כפס שלא להקטט כנגדי לנעוין:

חסל דיני נדרים. אחל דיני קדוש השם

תפז טור"ם ז"ל אומר כשהאדם גומר נדעמו לקדש השם וימכור נפשו על קידוש
השם כל מה שטושין לו הן כקילה הן שריפה הן קבורה חיים
הן חליה אינו כואב לו כלום, וכביא ראה מן המסורה הכוונ' במסורה סכנו
פלעוני, הכוונ' כל חלימי, כלומר כשהם הכוונ' ופלעוני כל חלימי כלומר לא הוה
כואב לי. ומביא ראה מכפר היכלות ש"י מניח בן חריון הוה במקום קיסר
שפה חדשים והרג שיתא חלפי דוכסיס והגמוניס ולסוף ששה חדשים לקח למשל
והרפו אחד כדמותו במקומו, וסדע שכן הוא שאק לך אדם בעולם שאם סיב
נוגע בהלכע קטנה באש הוה לועק חפילו אס הוה נדעמו לעבד עלמו לא הוה יכול
ורביס מוכריס עלמס לשרפה ולהריגה על קדוש השם ית' ואיניס לועקיס לא
אוי ולא חנוי וגם לומריס בעולם כיון שמוכיר שס כמיוי : מוגעח כוונ'
שיעמוד בנכיון ולא יכאב לו:

רנב
י"א ק"ל
מנהגות וורמייזא
(י"א ק"ל)
ר"ל כ"א

הנהרה

כ ואם יש ברית מילה, אז אומרים פומזן "אלהינו אל שרי".
ג וקמו. כו ממשק בשעת גזירת חמ"ג, ולא נרע מי חנני, כי נמנע מידעם על האמת שקורין עליו המורה. וי"א
מנהגם פהני מקני, ומזמן "אז הרמזים" י"א שמו.

"מנהגים ונמנעם על נפדרי", ר"ל שאף בשעת חממתם לא נמנעו מה הקדש ונשבעו "קדוש את השם ביום ג'
יחד להריגה, כנו שהיו הולכין למשמה ולשמה. כמו שאליה נהקל הקדש ונשבעו "קדוש את השם ביום ג'
פרשת נהר, ונקשו מי"ו הכי"ו יעקב וכו' הכי"ו מלך הכי"ו מן הערבים שיטע להם רשום לממן עלמס עז
הקדוה, והערובים נמנו להם רשום, או לקחו עליומוהיס ומכריהיס מלמיס ונשיס כשמה, והנה הוה להם שמה על
צמ הקברות ומיסיס לעיל כמריס ארזיס, ואם נכרה קביז צמרי והנה הממריס והישריס והטהוריס נקשו להשכיר
להם משמק למחול נמחלות, כדי לערף את "י"א שמהה ולעוף לפני כרינה, או אמר "יצי יעקב לנו ונלנה נאור
י"א", ולקחו איתם את רדו כדי רשיה, מלמיס ונשיס, ממוסיס ומכריהיס ככל עוה לפני הש"י, ומי"ו הכי"ו יעקב הוא
עובר למינהם, וכו' מלך היה ממקף לל הממטת, הן משעבד אום מזה כמחממה ושריס כמולליס אל
מוך הכי"ו, וכשהיו כולם אל מוך הכי"ו, או קפץ הכי"ו מלך אל שפמו, והנה הוה הוה קביז הכי"ו לעין אס נמנע
איש מזה המומה, וכשהואו הערובים נקשו להמיות אום נפשו, והישרי כלו ממוסיסי, כי בשעה פמה ערביס כ"י, ומזמן
לצור, וישלבו אום לעולה על גג הנקריס, ולאו כשמהם כמחממה כלה אוי וחצי, כל אז הערד הכליס על ר' אליעזר
הן יעקב הכי"ו עליהם, כי כשהוה לכוון שמה נכסה, שאמר מזה לא נומר, וספילו אמר הן הולמיס לא אמר אוי
ואשר, וספילו לא כנו, כשהם יקחו נקמתו, וירמס על לון מרשימו. כל אז מלממי כרייר אמר יקו ומתושעש בשמ
שי"ו לפני, בשעה שמהה העמר ואנשיס מן הכ"י פה שמהה המורדיס. וגם מלממי פה הייר גזרתי שריס בשמ
ממ"ו. ועוד מלממי נמנע הוה פה הלכו, ומריו הכי"ו ר' מלך מרשעוטר"ו כי כדור ז"ל אס לדרך פעמי לענור

דיני ברכת המקדש השם ואגבה פריסי דיני

זה זה החוקים מביניהם י"א מלך הוה יחלק ויחזיקו השתתף בעת

תפז

אם הם ושלום בא לירי נטין לעבור אוה עבירה טובתה שיהיו
השם את לבו לסבול יסורין קשיי מסוה לכבוו בוראו (קאי אולעיל סנה)
רמיר רשע כחשובה שלמה) שרי' אמר וכוהו הרחף ויל שאם כיון הן
איש איש או אשה שם נדול הסוחר כעתו סחולה לקדשו טובתה שיעמוד
בנטין ולא יכאב רמס הן הכתוב הן יציל או לא לאלהיר ליה און פלחין
כאשר ידוע שפסיסם רכס סוסרין את עצמם לשרפה ולהריגה על קידוש השם
ואינם פועקין לא אוי ולא אכוי וכמה נעלכין אשר איי הכותב ראיתי גם
חייתי כאשר יצאו להריגה קבלי עליהם על סלכות שמיס באהבה רכה אף
שסכלו כמה יסורים והיו עד נשרה יסיס לילוח ולא מרקו עול עד שיצמח נשבתו
כשתרה ואשר ראיתי כהכי כמשה בכתב סיני עניוין ואף על פי כן לא חסירה
אמה לענה נשמה עם יתר נפשוה ככתב סיני עניוין ואף על פי כן לא חסירה
כוורה ועסרה גם היא גם שלשה נשים ואיש אחוי עמדי בניסין כשנה ס"ק.
והוה שאסרו חסניו ויל פי שומר כלכו לקדש את השם אינו מרמס פנים
יסורין ואספכוהו הן הכתוב הכי"ו כל ידעהי' הלוסי כל חליתי. ואלם סוב
להכיר המסקו כומן אונס ועוני כהנאי שיגמור כלכו לעסור על קדוש השם
כלחי משק (וראה לי ררצונו לומר שלא יסמון כלכו שעומר בנטין ארעחא
שלא יכאב לו רק נימור ככל לבנו שרופה לטבול יסורין קשיי לאהבה קדושה
השם וכסורוסי שכן מצאנו, וחשם יחברך כרמשי יצילו מנטיו וכויון וחוקו
לכבוו לעבדי כלכב שולם כקרופה וכמהרה אמן הן יהי רצון.

פ"א
פ"א
פ"א
פ"א
פ"א

יין א"י (אנא)

באחד הימים שכבתי על הדרגש שלי בצריף הילדים באושוויץ וראיתי את סגן מפקד הצריף הולך עם צינור גומי עבה להלקות מישהו. קפצתי מהדרגש שלי ורציתי לראות את מי הולכים להלקות. על כל דבר היו מלקים, ומספר המלקות היה לפי גודל העבירה. כאותו יום הוכנס לשימוש צינור הגומי. בדרך כלל היו משתמשים במקל שנשבר פעמים רבות באמצע ההלקאה, ולכן החלו להשתמש בצינור גומי, ורציתי לראות כיצד הוא פועל. קפצתי מן הדרגש שלי לראות כיצד זה פועל, אולי אצטרך פעם להיפגש עם גומי זה.

סגן מפקד הצריף ניגש לאחד הדרגשים, והילד שהיה שם, כבר ידע וחיכה לו. הסגן אמר לו „תרד“, הוא ירד התכופף והתחילו להלקותו. אנחנו קבוצת נערים שעמדנו מסביב, הסתכלנו וספרנו כל אחד לעצמו את המלקות; הילד לא בכה ולא צעק, אפילו לא נאנח; מאד התפלאנו, לא ידענו מה זה... והוא ממשיך. עברו כבר 25 המלקות. בדרך כלל היו מלקים 25 מלקות, והנה כבר עברו שלושים כשעבר המכה את הארבעים, הפך את הגער והתחיל להלקות אותו על הרגלים על הראש. הילד לא נאנח, לא בכה, — שום דבר — ילד בן 14 ולא בכה.

החייל התרגז מאד וגמר את החמישים ועזבו. הרמנוהו. אני זוכר סימן אדום גדול שהיה לו על המצח ממכה אחת בצינור הגומי. שאלנו אותו למה הלקוהו. אז ענה: „זה היה כדאי, הבאתי לחברים שלי כמה סידורי תפילה“, ושום דבר לא הוסיף יותר; קם, עלה על הדרגש והתיישב.

(מעדותו של זלמן קליימן במשפט אייכמן)

במילה 'בצבאות' בצבא שיש בה אות 'או באילות השדה' ששופכין דמם בדם צבי ואיל ורבנן אמרי השפיען בדרו של שמד 'בצבאות' שעשו צביוני בעולם ושעשיתי צביוני בהן 'או באילות השדה' ששופכין דמן על קדשת שמי בדם הצבי ודם האיל הלא הוא דכתיב (תהלים מד. כג) 'פי עליך הרגנו כל היום' אמר רפי חזי בר אבא אם יאמר לי אדם תן נפשך על קדשת שמו של הקדוש ברוך הוא אני נותן ובלבד שיהרגוני מיד אבל בדרו של שמד איני יכול לסבול ומה היו עושים בדרו של שמד היו מביאין בדרויות של פרוזל ומלכנין אותן באש ונותנין אותן תחת שיחיהן ומשיאין נפשותם מהם ומביאין קרומיות של קנים ונותנין אותן תחת צפרן ומשיאין נפשותיהם מהם הוא שאמר ר'וד (שם כה. א) 'אליך ה' נפשי אשא' אשויא כתיב שהיו משיאין נפשם על קדשת שמו של הקדוש ברוך הוא.

אם אנו הולכים ומבטלים מצוה עאכז אמרו לא היו ימים מעטים עד שתפסדו לר'ע וחבשוהו בבית האסורים ותפסי לפפוס בן יהודה ותבישוהו אצלו אמר לו פפוס מי הביאך לכאן אמר ליה אשרך רבי עקיבא שנחפסת על דברי תורה איני לו לפפוס שנחפסת על דברים בטלים בשעה שהוציאו את ר' עקיבא להריגה זמן קיש היה והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל והיה מקבל עליו עול מלכות שמים אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפילו נטפל את נשמתך אמרתי מתי יבא לידי ואקיימו ועכשו שבא לידי לא אקיימו היה מאריך באתר עד שיצתה נשמתו באתר יצתה ב"ק ואמרה אשרך ר'ע שיצאה נשמתך באחד אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה זו תורה וזו שברה 'ממתי ידך יי' ממתי וגו' אמר להם חלקם בתיים יצתה בת קול ואמרה אשרך ר'ע *שאתה מוזמן לחיי העוה"ב: *לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המורח שהוא מכון כנגד בית קדשי הקדשים וכו': אמר רב יהודה אמר רב לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה איחמר נמי א"ר אבא בריה דרבי חייה בר אבא הכי אמר רבי יוחנן לא אמרו 'אלא מן הצופים ולפנים וברואה ובשאן גדר ובזמן שהשכינה שורה ת"ד הנפנה ביהודה לא יפנה מורח ומערב רבי יוסי מתיר שהיה ר' יוסי אומר לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה ובשאן גדר ובזמן שהשכינה שורה וחכמים אסרים חכמים היינו ת"ק איכא בינייהו צדדין תניא אידך הנפנה ביהודה לא יפנה מורח ומערב אלא צפון ודרום ובגליל צפון ודרום אסור מורח ומערב מותר ורבי יוסי מתיר שהיה רבי יוסי אומר לא אמרו אלא ברואה רבי יהודה אומר בזמן שבית המקדש קיים אסור בזמן שאין בית המקדש קיים מותר רבי עקיבא אומר בכל מקום רבי עקיבא היינו ת"ק איכא בינייהו חוץ לארץ רבה הוה שדיין ליה לבני מורח ומערב אוף אבוי שדנתו צפון ודרום על רבה תרצנה אמר מאן דאי דקמצער לי 'אנא בר' עקיבא סבירא לי דאמר בכל מקום אסור: תניא

[פי' ע"פ] כמותו כ' ד"ה שומן [פי' ע"פ]

[מנחת סו:] תלמי י'

רבי עקיבא אומר בכל מקום מורח אחריו ופניו למערב ומסקין אפילו בתוך לארץ ומפרש כירושלמי וכלכד שחן שם טהל: רנא

יחשבוני כנהדרין פירק חי הלכה חי לפי שנוונו של אדם הציצ נלתי כנפשו כו' ביים ומוזק כל הציצ בתעוה ליה חי: שם והיו קיורין את צפרו צנוקרות של צחל כו' כיצ עי ביהת ויהיה צר צרוך התדקות ק"י תקיין חיל וכן חונר ויהיה ונאחר שיגור אדם צדכיתו לנוקר נפשו על קידוש הבש ונחלן וחיילך כל וניתה עשקים לו אינו נורגס כלל ידאי וין הנוקרה הכוני צי צנוקרה הכוני על חליתו וחיילך הכוני פנטייר כחוייר כשהכוני ופלעוני לא חי' לי כחצ חתו הכוני על חליתו (לא התגבתי ככניין לא חכי ולא נורגס) כו' ביים צלרובה וחלום כאן ונשונט שהי ר'ע נורגס ציקורין וכן ופורס ציחשלוני כאן דלונר ר'ע לא חרס אלא זלא ויצטו ציקורין אלא כו' ביים וייל דר'ע צגודל קדושתו וינדרגתי רנא ציור צהרגס היקורין ויצהוננט ההרגה כו' הדרצה רנא לקצול גס יקורין צצור חצת קדושת כוני יתי וביים לא ניטל ונונט ההרגס כו' הוא צענשו לא רנא צכך רק הדרצה רנא צהרגס וייליט טוד צוה צניו יתי חי: שם רש"י ד"ה ננוק והולך לו כי ונהננה והולך כיצ חי ונשנה קוטה כיצ צי ונהננה והולכה:

ר' יוסי בן יעקב
אין ימים
הוא

אין נערכין פרק שני ערכין

אלא מנהג אלא ש"מ שכתב וכן משמע מן דרכי פ"ב דברכות (דף י"ד) דקאמר רבא הלכהא שמינה עבד ימים שהיחד גומר בן הבלל בין פרק פוסק בחלום הפרק איש פוסק ימים שאין היחד גומר בן הבלל אפ"ל בחלום הפרק פוסק ואם אין מנכרין עליו מאי הפסקה איכא דברך וכו' חפזי רשח נמי יפסקו ועד כהן לא ארבעא ליה אלא מפני היראה ומפני הכבוד ולא דמי להא דקאמר פרק טלב וסרבה (סנהד דף מה) אהנהא לא מנכרין י"מ טלמול דמנהג כתי מרבה אבל אהקריאה דמנהג מנכרין שפיר והא דקאמר הכס בפ"ד דהפניה (דף כ"ה) הגא יחד לאיחלוואם ההחיל גומר פי' יחד אין לר"ך להחיל ואם ההחיל גומר וכדלוג משמע דליטר חיבין הייט ממנהג בעלמא וק"ל רב דסבר לאפסקוניה הכוונה הא דליטר חיבין לקרובו וגם יחד נמי גומר כשהחיל ור"מ פי' יחד לא יחיל בברכה ואם החיל בברכה גומר כה' ומ"מ נקט (דרכיט שמהן) [ד"ח] טיך דסבך לברך יחד נמי כשהחיל דמי דודאי אין מחייב לאחרי מ"מ מאחר שמקוק עמנו לכך אין זה נכרה לבטלה כתי שגגים מנכרין ענפיהל טלב כתי לבטלה אפ"ל דפשוטות מ"מ הם כרשות ליטל ואין זה נכרה לבטלה פסק :

ימי סנה מלוקין בקרבנותיסיס. דברי רבא מתחמטין והלכין: רבא חדש איקרי פוסד. דכתיב (איכה א) קרא עלי ועמד וכפ"ד ומסכה תעניה (דף פ"ו) תמוז דהוא שהא מלוי מלויה דכתיב קרא עלי ועמד: פסירי. אל: פקודש. בעשייה מלאכה: קרייפס. קריאת תורה אור הצילה: דפלי קליס. מתק קול לשמע: חלק. קלף: דק. סינג'ס נילוו דקה: ללל. שי כלים מכן זה מ"ז זה וקולס דקה וקורן לן לנכ"ס: מפספסאם הפסמים. שבה היו טחטין סממני הקמרת והיה קולה ללל ומפסמח כבשמים יפה וטוהנה כהן ריח כדלמרי ככריתוח (דף ו') ים) השחק אחר הטב הדק הדק הטב שהקול יפה לבשמים: שני כלים. ללל "ומכתבה נמשח: פטורס. דק שיטלון לקטלו: פטורק. קול ליישיג'ס: שנייסי. כן שני לללים וסני מכתבה: ככאפיר. פי המעיין שהא טבט סס רחב כאסר: אל יחפלו חפס. שחממו איכה אלא מקלקלה לפי שכלי מקדש ראשן פי"ט הגבורה נמש דכתיב (ד"כ א כה) הכל ככתב מיד ה' על השביל כל מלאכה האכילה: כדדוליס ככלל גורנולא. ונ ומינבל שקריס אשקליטיל: ופפרנב אס סנפיפס. כשהה קול זה מסיס: פגריפס. שכה גורפן אה דסן המזבח וודיל והא כעין ק:

(פסחים כג)

גדלא דק ובכתיב ס"כ ממשע פטורס פי' שחל ר"מ

מל"ה ד"ה

המאור

מל"ה - ס"א

ה"ה צבי אר"י פריעדמאן
מח"ס אמרי צבי ע"ה ומורע"מ, שו"ת דברי צבי וש"א"ס.
מאנסי ג"י.

אי"ע לומר קדיש על קדושים (המנהג ליתן תיקון ביארציטי)

דל"י אר"י ומחור"ל הנ"ל ה"ה לענין החזקה היא"ע אחריהם כן שמעתי מקוני כ"ק ארמו"ר מטענא שליט"א שרבה"ק מסאטמאר זי"ע היה מורה נמי להחייב היא"ע של קדושים אלו.

אנ"כ, אודות מנהג ליתן תיקון ביארציטי ומאחלין לבעל היא"ע לחיים מברכין שיהי' עליה לנשמה (כמבואר בס' הפארת כנים עמוד תקטו) שהגוה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע הקפיד מאוד שבשעת אכילה התקון יאחלו שיהי' עליה להנשמה, ואמר שאף כ"י אדר יו"ד של משה רבינו זי"ה יאמרו כן, וכידוע המעשה שפיר הגוה"ק בעל דברי חיים זצ"ל צווח כיום היא"ע של קוה"ק רבינו בעל נועם אלימלך שיתקנו תיקון ושיאמרו לחיים ויברכו ויחפלו שיהי' עלייה להנשמה, ומנהג העולם ליתן תיקון אף בשבת (רק קורין אותו 'קידוש') וכנ"ל שתפסו לעיקר טעם הפשוט שהציבור יאמרו לחיים ויחפלו שיהי' עליה להנשמה אך שמעתי מאר"י שהוא נוהג שאם חל היא"ע של אמו בשב"ק לא נתקן תיקון בשבת, וחשבתי הטעם משום דעיקר מה שנותנים תיקון כיום היא"ע הוא שהוא במקום פדיון תענית שהיתה שכתו"ס וכיום אין נהגין להתענות תענית יא"ע על כך נותנים תיקון דמי פדיון תענית להנות את עניינם ורלים כמשי"כ בס' סגולת ישראל (ערך יא"ע) ומבואר בשו"ת דודאי השדה (סי' מה) ממילא שאם חל היא"ע בשבת שכתב הרמ"א (יו"ד סי' שצ"א ס"א) שאז אי"ע להתענות (לא כער"ש או כיום א'), ע"כ אין צריך בהתיקון כולפענ"ד.

בשו"ת מהר"ה אור זרוע (סי' יד) ושו"ת מהר"ל (סי' צט) כל שצורכין להתאבל ולומר קדיש גם על אותן שנהרגו על קידוש ה', שגם הם יתכן שצורכין עוד כפרה עי"ב, וכ"כ הרמ"א בד"מ (מס"י שעו) בשם השוכות מהר"ו (ודלא כ"כ שא"ע לומר קדיש אחר אותן שנהרגו על קידוש ה') ואף שאחז"ל דהרוג כיתר אין שום אדם יוכל לעמוד במחיצתם (פסחים ג') מ"מ אולי מקודם צריכין כפרה קצת על עוונותיהם דמי יודע עומק וחומל הרוג דלעתיד, ונ"ל שבמ"כ נמי לענין להחזיק אחריהם ביארציטי, והגם שהקומונים (עי' שו"ת מהר"ם מינץ סי' ט), שו"ת פנים מאירות (ת"כ סי' פג) ועוד) מבואר הטעם של החזקה יום ביארציטי של הרוג ולהתענות אז משום דרדיע מוליהו, ופירושהו הרבה אחרונים (עי' לכתוב (מס"י שנו) ולקט ישר (יו"ד עמוד צח) ועוד) דרדיעו דרדיע מוליה דהמת וא"כ לפי מה שמבאר בס' אוצר יד החיים (אות חרעא) משם הריב"ש שפי' שנהרג על קידוש ה' לא שירי לומר מול' גום כי זה נכתב שותכ ליהרג על קידוש ה' ע"ש, אי"כ לכאורה כאלו שנהרגו על קידוש השם ולא שירי זה לכא"י אר"י להחזיק אחריהם יום היא"ע, ואף לומר שיש שו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' שעו) ומט"מ (ח"ה סי' חשטה) ועוד) דרדיע מוליה הכוונה שרדיע מוליה של הבן באותו יום שנפטר בו אביו, ג"כ יתכן לומר דכשמת אביו על קידוש השם לא רדיע מוליה על הבן, מ"מ און נקטינן שיעיקר ענין החזקה היא"ע אינו משום רדיע מוליה רק משום דחזוין ודנין את האדם להעלה למדרגה יותר גדולה, ממילא

ה' א"ת / ו' סיון / תר"ל. קריאת ח"ו. יק"מ ה

**

מות הקדושים של אבינו גאון ישראל הי"ד הי' המשך ישר בשלשלת קידוש השם ועסק וקיום התורה של ימי חייו. שערות הראש תסמנה עת נעתיק בזה מזכרונותיו של עד ראי' הרב אפרים אשרי שליט"א — נתפרסמו בספרי הרב אשרי שליט"א, בעתונים באה"ק ובחור"ל, וגם בספריו של הרב מ"מ ישר שליט"א — את דבריו האחרונים לחבריו קדושי עליון כשהופסקו מלימודם — מס' נדה — והובלו לקדש שם שמים ביציאת נשמותיהם בעלות הלהב מעל המזבח ביום המר והנמהר י"א תמוז התשי"א.

ר' אלחנן האט גערעט רוהיג און געלאסען, ווי תמיד, אפילו די שטימע האט זיך ביי איהם גיט געביטען. אויף זיין פנים איז געווען די זעלבע ערענסקייט ווי תמיד. ער האט אפילו גיט אנגעשלאגען א פערזענליכען טאן, גיט געפרואווט זיך געזעגענען מיט זיין זון ר' נפתלי. ער האט גערעט צו אלעמען, צו כלל ישראל.

[ר' אלחנן דבר בשקט תוך מנוחה נפשית כתמיד אף קולו לא השתנה במאומה, ארשת פניו הביעה רצינות אך רגילה, בדבורו לא הרגישו כל נימה פרטית, לא ניסה אף להפרד מבנו ר' נפתלי. שיחתו הייתה מכוונת לכולם, לכלל ישראל].

„אין הימעל, מסתמא, האלט מען אונז פאר צדיקים, ווייל מען וויל דאך אז מען זאל מכפר זיין מיט אונזערע גופים פאר דעם כלל ישראל. דארפן מיר טאקע תשובה טאן יעצט, גלייך אויפן ארט. די צייט איז קורץ, דער גיינטער פארט — מקום הטבח וקידוש השם של קדושי סלבודקה קובנה — איז נאהענט. דארפן מיר אין זינען האבען אז מיר וועלען זיין בעסערע קרבנות אויב מיר וועלען תשובה טאן וועלען מיר אפראטעווען אונזערע אמעריקאנע-ברידער און שוועסטער.

[במרומים מחשיבים אותנו כצדיקים, כנראה, כי נבחרנו לכפר בגופותינו על כלל ישראל, אי לזאת אנו צריכים לשוב לה' בתשובה שלימה ומיד במקום... הזמן קצר, הדרך למבצר ההשיעי (מקום הטבח של קדושי סלבודקה קובנה) קרובה, עלינו לדעת כי קרבנותינו יעלו יותר לרצון ע"י התשובה, וע"י כך נציל את חייהם של אחינו ואחיותינו באמריקה...]

„זאל חלילה גיט אריינפאלען ביי קיינעם אין מוח א פסול'ע מחשבה וואס איז פיגול און מאכט פסול דעם קרבן. מיר זיינען איצט מקיים די גרעסטע מצוה. באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה, דאס פייער וואס ברענט אונזערע גופים, איז דאס פייער וואס וועט צוריק אויפריכטען דאס אידישע פאלק“.

[שלא תעלה ברעיוננו איזו שהיא מחשבת פסול ח"ו, שהיא כפיגול ופוסלת את הקרבן, אנו מקיימים עתה את המצוה הכי גדולה, „באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה“ האש היוקדת את גופותינו היא האש שתחזור ותקים מחדש את בית ישראל].

ויעלו קדושי עליון בסערה השמימה, ותורה באש חזרה עם תיקה ונרתיקה והדורשה וחוקרה, וגאון ישראל מופת הדור והדרו מנהיגו וקברניטו אדאמו"ר זצוקלה"ה אבינו רכב ישראל בעתותי שלו' ופרשיו כשעות חירום ומלחמה ואחריו אחינו הקדושים העלוי העצום וקדוש הרב נפתלי בינוש זצוק"ל וצדיק וקדוש אהוב ונחמד הרב צבי יהודא לייב זצוק"ל הי"ד יצאו נשמותיהם מתוך אהלה ופולפולה של תורה מגופות צרופים בכל מיני טהרה גוילים נשרפים ואותיות פורחות, ואנחנו יושבים משממים באשמה גדולה ובעוונותינו נתנו אנחנו מלכינו וכהנינו ביד מלכי הארצות בחרב בשבי ובבוזה ובבשת פנים כהיזב הזה ועתה כמעט רגע הייתה תחנה מאת ה' אלקינו להשאיר לנו פליטה ולתת לנו יתד במקום קדש להאיר עינינו אלקינו ולתתנו מהי' מעט בעבודתנו (עזרא ט') חידושי תורה וביאורי הלכות אודים מיצליט מאש להאיר עולם אשר השך בעדנו, ומהם הספר הנדפס בזה קובץ שיעורים. ועוד ספריכ שיבואו אי"ה אחריו למאור עיני ההוגים בתורת ה' וממיתים עצמם באהלה.

אשר הראתנו צרות רבות ורעות תשוב תחיינו ומתהומות הארץ תשוב תעלנו. תרב גדולתנו ותסוב תנחמנו (תהלים ע"א).

האומרים וכותבים בדמע בני המוכר הגאון הקדוש זצוק"ל הי"ד.

דברים אחדים לדמות דיוקנה של אמנו הצדקנית זלה"ה

2015/10/10

דעת זקנים מבעלי התוספות

(פ) ואך את דככס ות' . אזהרה לחונק עצמו ואסרו ככ"ר
 יכול אפי' כהנניה מיטאל ועוריה ת"ל אך פירוש יכול
 אפי'ו ככו אלו שססרו עצמן לקדוש השם שלא יוכל לחבו
 בעצמו אם הוא ירא שלא יוכל בעצמו לעמוד בנסיון ת"ל אך
 כי בשעת השסד יכול למסור עצמו למיתה ולהרוג עצמי .
 וכן בשאלו בן קיש שאמר לערו שלוף חרבך ודקרני בח
 וכו' ת"ל אך שאם ירא אדם שמא יעשו לו יסורין קשים
 שלא יכרי למסור ולעמוד בנסיון שיכול להרוג את עצמו .
 וסכאן כביאין יאיה איתן ששוחטין התינוק בשעת הנזירה .
 ויש שאוסרין יבפרשים כן יכרי כהנניה וחבריו סבבר נכסרי למיתה ת"ל אך אבל אינו יכול להרוג את עצמי יכול כשואל
 שססר עצמו למיתה ת"ל אך פי' שאינו יכול לחבו בעצמו
 כזו ושאלו שלא ברשות חכמים עשה מהר"ש בר אנדהם
 המכונה ארכסן . ומעשה ברב אחד ששחט הרבה תינוקות בשעת השסד כי היה ירא שיעבירום על דת ויהיה רב אחד
 עמו והיה כועס עליו ביותר וקורא רוצח הוא לא היה חושש . ואמר אותו רב אם כדברי יהרג אותו רב כמיתה
 בשוגג וכן היה שחפסוה עולם והיו פושטין עורו ינותגין חיל בין העור והבשר ואתר כך נתכפלה הנורה ואם לא
 שחט אותן התינוקות היו ניצולין :

)

Nikolaus Wachsmann (NY 2015)

354 KL: A History of the Nazi Concentration Camps

deportations of the Holocaust: the Nazi Final Solution targeted all Jews. In
 Auschwitz, visibly pregnant Jewish women were selected on arrival and
 gassed; a few were subjected to atrocities at the ramp, like a Greek woman
 who was kicked so hard in the stomach by an SS man in summer 1943 that
 she immediately aborted.⁷⁴ Jewish prisoners whose pregnancy was discovered
 later on, after they had joined the ranks of registered slave laborers, were
 also regularly gassed, either before or after giving birth, and their newborns
 were killed, too. "Jewish children were immediately exterminated," the former
 Birkenau camp compound leader Johann Schwarzhuber admitted after
 the war. In other KL in the east, too, babies born inside were murdered; in
 Riga, SS men even preserved the corpses of a few infants in a special solu-
 tion. Meanwhile, some women returned to work after they had suffered a
 stillbirth or after prisoner doctors had carried out a secret abortion.⁷⁵ In
 Auschwitz, prisoner doctors and orderlies even conspired to kill newborn
 children to save the mothers. "And so, the Germans succeeded in making
 murderers of even us," Olga Lengyel, who worked in the Birkenau infir-
 mary, wrote after the war. "To this day the picture of those murdered babies
 haunts me."⁷⁶

ה' משה ר' מכה, סדר היום

ששם ערין כ"א-מפני גלות ירושלים ומורכן הבית או מעניי הצרות והגזירות שעברו על ישראל דברי' שיסברו
אח לכו וימייכו את רוח בערין שלא יסיה דעתו מהאכילתו כלל :

ויש טעמין לשואם בער ולפטוק בצרכי אכילה מחנות ולמעלה ופייו משום ענמת נשט שאין רוב הליבור יכולי
לפטור אבל יחדי סגולה טעמין שלא לאכול בער בלתי לילה ורואי הוא כיון דליתא בגמרא דרוב ההיכל שרף ב'ו'
ומטי ק' י' טעמין להחטטה ס' ו' לסתום מי שאיט מחטטה יסנה עלמו במעט במעט אכילת בער שאין אכילת
מעכב כ"כ לחיי נפש ולדקה יחסך לו להעלות על לבו ארכן הבית ולהחלוק על כך כמו שביארנו למעלה :
בשעת מנחה טעמין לקום מעל הארץ לשבת ע"ג ספסלים במקום גבוה והוא להראות נחמה באבלו בו ביום וע"י
אומרים טעמין נחמה ומחפססין בלתיים ומגיחין ספילין שנקראין פאר מה שאין עושין כך בבקר מטיס אכילתו וכן אין
טעמין על פניהם כל היום טעם להראות אוחו כיום מועד שטובטחי' אנו שיהסך אכלנו לששון ולשמחה דכתיב לשום
לאבני ציון סאר חתם אפר וס' אבל שאר העטיין אין מבטלין אוחו כל היום כלל : ובשאר צדדין ס"ם מוסיף אוחו
בכבוד שחור צאי שלא בכבוד הסדרה החמישה ומילין בקול יללה גדולה ומרה והערין הוא כי לרין כל אדם לדעת
שכסרה עננה היא חננה שק ומילם ומקוננה על היום המר הזה אשר בו נחללה וכבודה בקלון כומר ושקלנה
בטומאת הגדה ומי הוא אשר יראה יודע הכרטה הוא שגאה לתורטו הקדושה על ידו עד שהיא מקוננה וששה
משד כתיב ואם כן אגחם סין טולך את חרשמו ואין נשכנה בנשמו בעשות אח כל הרעה הגדולה אשר עשים
ועשו אכילתו עד שגמטו כבי' גלות לשכינת עוזו וחרכן לבים ספארטו וחרטה וכלישה לתורת ה' עפרם רשעו
ורואי בעת הזאת להגדיל החסד הרבה מאד לכל מי שיש לו עינים לרחום ולב להבין ולדעת את כל אשר כרבינו
לששון ולהרבות אשם עד שחרה אף ה' נט ובטורטו עד לאין מרפא כאשר עיינו רואה וכלם ומאריך הגלות
כ"ג ועוד ידו נפיה ומחודשי' עמו לרות רשום ורטה ואין אים מטיס על לב לקרוא בשם ה' ולקבץ ולהסוף
אם כהרדים אל דבר ה' בכל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לאמר עד מחי יהיה זה לנו למוקש י' לנו עינים
ואין אנו רואין את הנוטר הגדול הזה כהא עלינו ונהלל שם אלהינו- הלא אלהינו יח' יח' מלא רחמים ואריך
אפים ומדע להטיב עם כרוחיו וכ"ג עם עמו ישראל אגסי סגולתו וכי בריתו זרע עבדיו אהבהם ילחק ויעקב
עליהם כשלו' כ"ג כי אליו נביטול פנים לראות כדכתיב בכל צרחם לו צר ואין יחם שיהיה הוא הנוטר בכל
הרעה הגדולה הזאת חלילה אין זאת כי מאד צר לו הערין הזה והוא כביטול מחלוק ומחלל על ככה והוא מחכה
עננה מטי סביה יושפתו ויליא אוחם לאר כמו שגח' ולכן יחכה ה' לחנכס וכו' ומי מעכב על ידו הלא הוא
המסד מערסם השמים מהעדה מלכין ומסקים מלכין משפיל ומרים וכרטיט יששה בשמים ובארץ ואין מי יאמר
ו מה פתשה ומי ספעל כי כל דיירי ארעא כלל חשיבין וכל לבא השמים נרחטין מהי זמנו ומחלוי' ומשפוקי'
ששום דברו כמ"ס נצורי כח עוטי דברו כלומר אטע"י שהס נצורי כח י' להס ממשה ובטרה במחשבים שכל
" שולם על אופטו עכ"ז עוטי דברו משועבדים כס פחם ממלחו ומחמרו ואם כס נבחי' הוא נטה עליהם

כ"ג

י"ג

ממצרים עוד לא נראת כענן מה טעם (שם) 'וכעצם השמים לטהר' פד אינון נקיין מן עננין.

אמר להם הקדוש ברוך הוא פשגליתם לכבל עמכם הייתי שנאמר (ישעיה מג. יד) 'למענכם שלחתי כבלה' לכשתחזרו לבית הבחירה בקרוב אני עמכם הדא הוא דכתיב אתי מלכנון פלה.

אמר ידפי לוי לא היה צריך קרא לומר אלא אתי ללכנון פלה ואת אמרת 'מלכנון' אלא בתחלה הוא נוער מבית המקדש ואחר כך הוא פורע מן אמות העולם אמר

יחזקאל שמוני יליב פ"ב

תתרכו דבר אחר מי יתן ראשי מים ויעני מקור דמעה, מהו מי יתן ראשי מים, אמר הקב"ה הלואי הנחתי עולם חהו ובהו כשם שהיה שנאמר קיורות אלהים טרחפת על פני המים, ואין ראשי שנאמר כאן אלא בריוהו של עולם שנאמר בראשית ברא אלהים. דבר אחר מי יתן ראשי מים, אמר ה' כ"ה (אלולי) [הלואי] לא ירדתי להר סיני ונתתי להם תורה שיעברו עליה ויענשו בה. ואין ראשי אלא תורה שנאמר ק"ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאו, בוא וראה (במי יתן), משה מקלסם במי יתן שנא' ק"מי יתן והיח לבבם זה להם, וירמיה אמר מי יתן ראשי מים, אמר רניאל ק'והוא מהשנא ערניא חומניא. כשיצאו ישראל ממצרים אמר משה ק'ויושע ה' ביום ההוא את ישראל, וכשיצאו ישראל מירושלים אמר ירמיה נתנני ה' בידי לא אוכל קום. כשיצאו ישראל ממצרים אמר משה ק'היחה יהודה לקרשו ישראל ממשלותיו, וכשיצאו ישראל מירושלים אמר ירמיה סורו סמא קראו למו סורו סורו וגו' (צאו משם). כשיצאו ישראל ממצרים אמר משה הים ראה ויגם חירון יסוב לאחור, וכשיצאו ישראל מירושלים אמר ירמיה ק'טעל נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו. כשיצאו ישראל ממצרים אמר משה הדרים רכרו כאילים, וכשיצאו ישראל מירושלים אמר ירמיה ק'ראיתי (את) הדרים והנה רועשי. כשיצאו ישראל ממצרים אמר משה י"זה ארכעים שנה ה' אלהיך עמך לא חסרת דבר, וכשיצאו ישראל מירושלים אמר ירכיה עוללים שאלו לחם פורש אין להם. כשיצאו ישראל ממצרים אמר משה י"במדבר אשר ראית אשר נשאך ה' אלהיך כאשר ישא איש את בנו, וכשיצאו מירושלים אמר ירמיה השליך משמים ארץ חפארת ישראל. כשיצאו ממצרים אמר משה י"אתם הרבקים בה' אלהיכם חיים וגו', וכשיצאו מירושלים אמר ירכיה רבק לען יונק אל חבו בצמא. כשיצאו ממצרים אמר משה י"ענן ה' עליהם יומם, ושיצאו מירושלים אמר ירמיה סכותה בענן לך מעבור חפלה. כשיצאו ממצרים בשירה יצאו שנאמר י"או שיר משה ובני ישראל את השירה, וכשיצאו מירושלים בכביה יצאו שנאמר כבה תבנה בלילה ודמעתה על לחייה:

עמוס ה' ו

בְּנַחַל אֵיתָן : כס הַזְּבָחִים וּבִנְיָהּ הַצְּשָׁתָם-לִי בַמִּדְבָּר אֲרַבְעִים שָׁנָה
בֵּית יִעֲרָאֵל : ס וּנְשֹׂאתֶם אֶת סִבּוֹת מַלְבְּכֶם וְאֵת בְּיֹזֵן צְלַמְיֶכֶם כּוֹכַב
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם לָכֶם : ס וְהִגַּלְתִּי אֶתְכֶם מִהַרְלָאָה לְדַמְעֵיכֶם
אֲמַר יְהוָה אֱלֹהֵי-צְבָאוֹת שָׁמוֹ :

ו' ה' הוּי הַשָּׂאנָנִים בְּצִיּוֹן וְהַבְּמֹתַיִם בְּהַר שֹׁהַרְוֹן נִקְבְּלִי רֵאשִׁית הַגּוֹזִים
ובאו

רש"י

(כס) הוֹבְחִים וּמַעֲרָה, וְכִי לֹזְמִים וּמְנוּחַ רָטוּי וְהָלַל בַּמִּדְבָּר לֹא דַכְרִי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם לְהַקְרִיב לִי וְנָחִים
אֶת אֲמַרְתִּי חָדָשׁ כִּי יִקְרִיב (וּקְרָא ח') כְּשִׁירָה לְהַקְרִיב, וְאֹמַר וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּזַעֲמֵדוּ
(בַּמִּדְבָּר ע') מִיַּד שָׁלַח עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אֲלֵא חֲיוּמוֹ סַסָּז לְכַדּוֹ : (כז) וְנִשְׂאָהֶם אֶת סִבּוֹת
מִלְבַּכְּכֶם . תּוֹר לַעֲנֵן הַטּוֹרְעִיּוֹת שֶׁלֹּמַעֲלָה חֶסֶךְ לָכֶם יוֹם ה' וְלֹא חוֹר וְנִשְׂאָהֶם בְּגוֹלָה עִמְכֶם אֶת
גְּלוּיֶכֶם וַיִּכְרִטֶם הָאוֹיְבִים עַל זְוָרִיכֶם לְשֵׂאֵה עֲמַסֵּת בְּגוֹלָה : סִבּוֹת בֵּינָן כּוֹכַב . שְׂמֹת ע"א קן :
(כז) וְהִגַּלְתִּי אֶתְכֶם מִהַרְלָאָה לְדַמְעֵיכֶם . כְּלוּמַר לֹא לִשְׂכַחְתִּיכֶם חֲגֹלוֹ כְּאִשֶׁר עַד הֵנָּה שֶׁנִּשְׂכַּחְתֶּם
בְּיַד מַלְכֵי אֲרָם וְלֹא הָיוּ עוֹבִים אֲמַסֵּת לְמַקּוֹס כְּתוּק אֲלֵא עַד דַּמְעָה, וּמַעֲרָה בְּיַד מַתְּרִיב אֲמַסֹּר אֲמַסֵּת
וְהוּא יִגְלֵה אֲחִיכֶם לְמַרְחֹק :

ו' (ב) נְקוּבֵי רֵאשִׁית הַגּוֹזִים . לָכֶם הָיוּ קוֹרְטִים נוֹי הַמְּשׁוּכָה שְׂנַעֲמִים :

ובאו

באור המלות גיא חניון באור הענין

יִשְׂבֵּל עֲשִׂי שִׁנָּה בַּשֶּׁשֶׁת מִמְקוֹר , יִשְׂבֵּל אֶת כְּנַחַל
בְּזָקָה , כִּי אִזּוּ יִשְׁרָכּוּ ה' אֵל מַעֲשֵׂה בְּזָקָה :
(א) שְׂאנָנִים , בּוֹתְרוֹת . בְּהֶאֱמַן כּוֹחַ הַבַּיִת שְׁאוֹן , כְּגוֹלָה מִיַּם שְׁהַקְרִיב טוֹבַע מַעֲלָמוֹ וּיִוֹלַע לְמַחַן
שָׁלַח אֵל זֹלְתוֹ , וְכֵן יִגְלֵה הַשֶּׁשֶׁת וַיְבִיעַ מִמְקוֹר הַשֶּׁכֶל
וּמַנַּע כְּחֹדֶם עֲלָמוֹ , וְהַלְדָּקָה חֲיוּנָה נִמְלֵאֵת בְּטַבַּע הַחֹדֶם דֶּק יִקְבַּל אֶת מַטְחִיהָ מֵאֵת ה' , וְהִיא
דוּמָה כְּנַחַל שְׂמִימִי חֲיוֹס נִמְלֵאֵת בּוֹ בְּעֲלָמוֹ דֶּק יִתְקַבֵּץ אֵלָיו מִמֵּיַם הַטּוֹבִיּוֹת מִן הַהַרִים וּמִן
הַמְּקוֹרוֹת שְׂכַחוֹן , קֵן חֲבַט הַלְדָּקָה מְכַחוֹן מֵאֵת ה' , וְכֵן יִמִּי הַכְּנַחַל לֹא יִבִּיעוּ כְּמַקְרֵי לְמִלְאֵת
אֶת זֹלְתוֹ וַיִּחַסְסוּ דֶּק בְּחוּךְ הַכְּנַחַל לְכַד , וְכֵן עַקֵּר מַעֲשֵׂה הַלְדָּקָה הוּא לְשִׁלְמוֹת הַשֶּׁשֶׁת עֲלָמוֹ ,
וְעוֹלָה תְּדַרְקָה כְּגוֹלָה אֵיתָן , וְכִי עַקֵּר הַעֲלִיָּה לְרַגְלֵי הַקְּרִבְנוֹת הִיא לְלַמּוֹד שֶׁסָּ חָקִי ה'
וּמַעֲשִׂי , כִּמְעַם לְמַעַן מִלְמַד לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֵיךְ , וְהִיכֵן לְדָקָה וּבַשֶּׁשֶׁת הִיא הַחֲכִלִית הַרְלָאָה
לֹא הַקְּרִבְנוֹת :

(כב) הוֹבְחִים וּמַעֲרָה הַגְּשָׁחִים לִי בַּמִּדְבָּר , מִכִּיָּה רֵאשִׁית מַעֲרָה הַיּוֹחֵס בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים
שָׁנָה , שָׁלַח הִיא לְכַסּוֹ אִזּוֹ בְּהַמּוֹת הַיָּבֵשׁ לְקְרִבְנוֹת וַיִּעֲשׂוּ לְנִסְכֵּיכֶם וְעַקֵּר עֲטוּדְתֶם
הִיא מִה שֶׁעָשׂוּ מִכֶּסֶף וְזָהָב . כִּמְעַם לְדָקָה ה' עֲשֵׂה וּבַשֶּׁשֶׁת עַם יִשְׂרָאֵל :
(כג) וְנִשְׂאָהֶם , תּוֹר לַעֲנֵה לְמַעַן הֵלַל חֶסֶךְ יוֹם ה' וְלֹא חוֹר כִּי אִזּוֹ חֲגֹלוֹ בְּגוֹלָה וְלֹא יַעֲשִׂעַ
לְכַסּוֹ הַקְּרִבְנוֹת וְהַהַגִּיט כִּי חֲלַט בְּגוֹלָה עַם הָאֱלֹהִים שְׂנַעֲמִים , וְנִשְׂאָהֶם אֶת
סִבּוֹת מִלְבַּכְּכֶם שֶׁלֹּמַעֲלָה הַמּוֹלֵךְ הָיוּ עוֹשִׂים כְּמִין סִיכִיָּה כְּזֶה וְחֲכָמֵי בְּנֵי עַמּוֹ אֶת סִבּוֹת כְּטַח ,
וְכֵן הָיוּ עוֹשִׂים לוֹ כִּינִים מִנְּזָק כִּמְעַם (יִרְמִיָּה ז) הַנְּבִיא לְשׂוֹת בְּזָק לַעֲשׂוֹת כְּוִיִּים לְמַלְכֵי הַשָּׂמִים
שְׂהָיוּ עוֹשִׂים מִן הַבְּזָק לְשׂוֹת הַלֵּלֵם שְׂהָיוּ עוֹבְדִים אֲחֵרִים , וְעוֹלָה אֶת לַעֲשׂוֹת כְּוִיִּים לְמַלְכֵי הַשָּׂמִים
מִטּוֹיִים אֵל כְּטוֹבֵם שְׂהָיוּ מִיַּחֲסִים לוֹ אֱלֹהִים , וְעוֹלָה בּוֹכַב אֱלֹהֵיכֶם , וְכֵן לַעֲשׂוֹת בְּנִזְלָאֵם
מִמְלָכִים יִבְנוּ כְּטוֹבוֹת , וְכֵן נִשְׂאוּ אֶת בְּזָקָה מִיַּחֲסֵי יַחֲסֵי , יִמְלֵךְ כִּי בְּנִזְלָאֵם מִיַּחֲסֵי יִשְׂעוּ מִיַּחֲסֵי
הַמּוֹלֵךְ וּבְזָק עַל כִּיִּין הַלֵּל :

(כד) וְהִגַּלְתִּי אֶתְכֶם מִהַרְלָאָה לְדַמְעֵיכֶם , כְּכִי בְּאֲרָחֵי לְמַעֲלָה (ג' י"ג) שְׂחַלְהָה הַגְּלָה מִקְּאָסֵם

KINNAH IN MEMORY OF THE MARTYRS OF CHURBAN EUROPE

by Rabbi Shlomo Halberstam, shita, Bobover Rav

זכרו נא Remember, please, and lament, O all of Israel,

let your voices be heard on high.

For Germany has destroyed our people, during stormy days of the World War; with killings, horrible and cruel, with starvation and thirst.

For all generations, do not forget,

until you will merit witnessing the [ultimate] consolation.

[Remember] their screams and their weeping as they were tightly packed and locked into the train's [cattle] cars.

Like sheep to the slaughter they were led to be

incinerated in the crematorium ovens.

May the sound of their pleading cries be eternally remembered,

by the One Who dwells in the Heavens.

When they proclaimed, 'Shema Yisrael'

they offered up their lives to the Lord of lords.

Roshei Yeshivah and their students, and the

multitudes of Your people were there.

They enslaved them with brutal tortures,

and they slaughtered them with high-handed arrogance.

The blood of tender babes cries out to You from the earth, [saying:]

'Exact vengeance for the children and the women;

let no living soul escape alive!'

For the burning of thousands of study halls and synagogues,

and for myriads of Torah scrolls and their volumes,

we shall lament with raised and screaming voices.

They set God's sanctuaries aflame, they ignited them,

and our eyes witnessed this.

Let those who lit the fire suffer retribution;

may God judge the corpse-filled nations.

Cry out loud, O heaven and earth, for the thousands of cities, citadels of Torah,

for the countries of Europe and their Jewish communities,

the heirs and trustees of our traditions,

for righteous tzaddikim, elders, pious chassidim,

all those who cleaved unto a faith so pure.

From the day we were exiled from our homeland,

there was never an annihilation as awesome as this.

Be compassionate with our remnant; look down upon us, please, from heaven, at the [death] camps of the martyrs, ten times as many as those who left Egypt.

Rebuild our holy Temple, and provide us with double consolation,

Exalt us, and bring us back to Zion and Jerusalem.

kininah to bemoan the tragedy of Churban Europa, and it is recited in many congregations.

When the Rav was asked for permission to include his kininah and its translation in this edition of kinnoh, he graciously conceded. Then he explained why he had written it. For years I had wanted to express my grief over my personal loss

and Klal Yisrael's loss, in a special kininah, but I hesitated. I felt that in order to compose a kininah one must be on the exalted level of R' Elazar Hakalir, who wrote with Kuach Hakodesh, Divine inspiration. Moreover, he was a master of Kabbalistic secrets and knew the mystical meanings of the mantering angels. Still, many

קינה לזכרון הקדושים של חורבן איירופא

מאת הרב שלמה האלבערשטאם שליט"א, הואמו"ר מנאמא

זכרו נא וקולנו כל ישךאל, קולכם ישמע בךמה,

כי השמירה גרמניא את עמנו פימי זעם הפולחמה,

במרות משנות אכזריות, ברעב ובצמא,

אל תשפחו בךל ההזרות, ערי תופו לראות בנחמה.

צעקתם ובכיחיתיהם, אפופים וסגורים בךזונוים,

פצאן לטבח ויכלו, לשרפה בכבשונים,

קול שועם וזכר תמיד לפני שובך מעונוים,

בךראם שמע ישךאל, מסרו נפשם לארזי האדונוים.

ראשי ישיבות ותלמידיהם, והמוני עמך שמה,

העבדים בענווים קשים, והרגום בךי רמה,

זימי ולידים רכים צועקים אליך מן הארמה,

נקום נקמת טף ונושים, לא תחיה כךל נשמה.

על שרפת אלפי מדרשות ובימי כנסיות,

רכבות ספרי תורה ולומדיה, קונוך בשאיות,

שלחו באש מקדשי אל, הזיתו וערענו צופיות,

ישלם המבקעיר את הפערה, ודין פגוים מלא גויות.

ועקו שמום וארמה, על אלפי עקרות מבצרי תורה,

ארצות אירופא וקהלוקיה, נחלי ומקומי מסורה,

צדיקים ונקים נתסידים, דבקו אמונה קדוורה,

מיוים גליו מוארצנו לא היה כזה כליז נורא.

רחם על שאריתנו, הדבט נא משקיים,

למחנות הקדושים, פי עשר כיוצאי מצרים,

קומם בתי קדשנו, ונתמנו בכפלים,

רוקמנו. והביאנו ליציו וירושללים.

45 — **Kinnoth, please.** The destruction of European Jewry by the Nazis during World War II was the most massive calamity to befall our people since the Destruction of the Second Temple. As explained in the prefatory notes to *Kinnoth 25*, which laments the devastation of the Crusades, Turah Jews recognize that all Jewish misfortunes have their roots in the tragic events of Tishah B'Av. Therefore we designate no new days of mourning to commemorate later events, but include them in our Tishah B'Av *Kinnoth* service.

The Bobover Rav, Admor Hakav Shlomo Hal-

berstam, שליט"א, is a son of Sanz, one of the most illustrious Rabbinic and Chassidic dynasties. The Rav lost everything in the Holocaust — family, friends, followers, disciples and students in the thousands. The Rebbe arrived in America after the war with nothing but the clothes on his back and a burning determination to rebuild what the Nazis destroyed. With the help of Hashem the glory of the House of Bobov has been restored and one will find dozens of Bobover institutions and thousands of Chassidim in every corner of the globe. In 1984, the Bobover Rav composed a special